

Samenvatting

Tussen 1880 en 1914 maakte het anarchistisch terrorisme grote impact door moordaanslagen op machtige staatshoofden. Hoewel in Nederland destijds geen aanslagen werden gepleegd, deden Nederlandse kranten wel verslag van aanslagen in het buitenland. Hoe de aanslagen op keizerin Elizabeth van Oostenrijk, koning Umberto van Italië en president McKinley van de Verenigde Staten geframed werden in het Algemeen Handelsblad, het Rotterdamsch Nieuwsblad en Het Nieuws van den Dag wordt hier onderzocht.

De berichtgeving wordt geanalyseerd met behulp van een puntensysteem dat het zogenaamde ‘nieuwsge wicht’ meet en een analyse van het *social framework* en het *collective action frame*. Hoewel de kranten de eerste weken na de aanslag veel nieuwsge wicht aan de gebeurtenissen toekennen, is het maar zeer de vraag of uitspraken in de literatuur over hysterie in de Europese kranten opgaan voor de Nederlandse dagbladen. Schreeuwende krantenkoppen of angstaanjagende illustraties ontbreken volledig. Het *social framework* dat de Nederlandse kranten construeren bevat een interessante middenweg tussen negeren en uitvergrooten van de gebeurtenissen.

Het *collective action frame* wijkt opmerkelijk af van dat wat er in de literatuur gezegd wordt over de Europese pers. Franse en Engelse kranten riepen hun overheden ertoe op om de wapens op te nemen tegen het anarchisme dat volgens hen de samenleving aan het wankelen had gebracht. Nederlandse kranten lijken zich te onderscheiden met betrekking tot dit *collective action frame*. Het anarchisme wordt niet genegeerd, maar tot stemmingmakerij of een oorlogsverklaring tegen het anarchisme komen het Algemeen Handelsblad, het Rotterdamsch Nieuwsblad en Het Nieuws van den Dag evenmin na de aanslagen op Elizabeth, Umberto en McKinley.

Inhoudsopgave

Inleiding	5
Het anarchistisch terrorisme	6
Afbakening van het onderzoek	8
Opbouw en methode	10
1. De moord op keizerin Elizabeth van Oostenrijk in 1898.....	13
1.1 Het Algemeen Handelsblad	13
1.2 Het Rotterdamsch Nieuwsblad	17
1.3 Het Nieuws van den Dag	23
1.4 Conclusie	27
2. De moord op koning Umberto I van Italië in 1900.....	30
2.1 Het Algemeen Handelsblad	31
2.2 Het Rotterdamsch Nieuwsblad	37
2.3 Het Nieuws van den Dag	41
2.4 Conclusie	45
3. De moord op president McKinley van de Verenigde Staten in 1901	47
3.1 Het Algemeen Handelsblad	48
3.2 Het Rotterdamsch Nieuwsblad	54
3.3 Het Nieuws van den Dag	60
3.4 Conclusie	64
Conclusie.....	66
Bibliografie.....	70

Primaire Bronnen.....	70
Secundaire Bronnen.....	70
Illustraties	74
Bijlagen	75
Bijlage 1 – Het Algemeen Handelsblad over de moord op Elizabeth	77
Bijlage 2 – Het Rotterdamsch Nieuwsblad over de moord op Elizabeth	80
Bijlage 3 – Het Nieuws van den Dag over de moord op Elizabeth	82
Bijlage 4 – Het Algemeen Handelsblad over de moord op Umberto	84
Bijlage 5 – Het Rotterdamsch Nieuwsblad over de aanslag op Umberto	87
Bijlage 6 – Het Nieuws van den Dag over de moord op Umberto	89
Bijlage 7 – Het Algemeen Handelsblad over de moord op McKinley	91
Bijlage 8 – Het Rotterdamsch Nieuwsblad over de moord op McKinley	96
Bijlage 9 – Het Nieuws van den Dag over de aanslag op McKinley	98
Bijlage 10 – Vergelijking grafieken nieuwsgewicht	101
Bijlage 11 – Vergelijking grafieken karakter berichtgeving	102

Inleiding

Er is een fatale alliantie tussen journalisten en terroristen. Nadat de terrorist de aanslag pleegt, is het volgens Pekelder de journalist die door de berichtgeving het grote publiek angst inboezemt.¹ Door terreurnieuws worden mensen angstig en kortzichtig, mede doordat terrorisme meer gericht is op de angstreactie van het grote publiek dan op die van de directe slachtoffers.² De Graaf noemt dit het ‘Theater van de Angst’; het is vooral de presentatie van terrorisme die de impact bepaalt.³ Volgens Paletz en Tawney zijn terroristen voor de impact van hun aanslagen afhankelijk van hoe media deze framen.⁴⁵ Framing, dat bestaat uit de selectie en uitsluiting van informatie, bepaalt volgens Norris, Kern en Just hoe een gebeurtenis door media gepresenteerd wordt.⁶

Dit onderzoek richt zich op de framing van terroristische aanslagen in media vanuit historisch perspectief. De berichtgeving van terrorisme en terroristische aanslagen is geen nieuw fenomeen. Het moderne terrorisme is volgens Rapoport in te delen in vier achtereenvolgende golven met elk zijn eigen unieke kenmerken, waaronder de rol van media.⁷ Dit onderzoek richt zich op de anarchistische golf die Rapoport dateert tussen 1880 en 1914.⁸ De framing door Nederlandse kranten van aanslagen in het buitenland tijdens het hoogtepunt van dit anarchistisch terrorisme staat hier centraal.

¹ J. Pekelder, ‘Er is een fatale alliantie tussen journalisten en terroristen’, versie 23 maart 2016, <http://www.volkskrant.nl/opinie/-er-is-een-fatale-alliantie-tussen-journalisten-en-terroristen~a4268705/> (29 juli 2016).

² J. Pekelder, ‘Waarom terrorisme steeds meer invloed heeft op ons leven’, versie 5 augustus 2016, <http://www.rtlnieuws.nl/gezondheid/waarom-terrorisme-steeds-meer-invloed-heeft-op-ons-leven> (9 augustus 2016).

³ B.A. de Graaf, *Theater van de angst: De strijd tegen terrorisme in Nederland, Duitsland, Italië en Amerika* (Amsterdam 2010) 289-291.

⁴ In dit onderzoek wordt ‘framen’ met alle mogelijke vervoegingen als Nederlands werkwoord gebruikt en daarom niet tussen haakjes gezet of schuingedrukt gebruikt.

⁵ D.L. Paletz en L.L. Tawney, ‘Broadcasting Organizations’ Perspectives’, in: D.L. Paletz en A.P. Schmid (red.) *Terrorism and the Media: How researchers, terrorists, government, press, public, victims view and use the media* (Londen 1992) 105-110, aldaar 105.

⁶ P. Norris, M. Kent en M. Just, ‘Framing Terrorism’, in: Idem (red.), *Framing Terrorism* (New York 2003) 3-23, aldaar 3-4.

⁷ D.C. Rapoport, ‘The Four Waves of Modern Terrorism’, in: A.K. Cronin en J.M. Ludes (red.), *Attacking terrorism. Elements of a grand strategy* (Washington, DC 2004) 46-73, aldaar 47-48.

⁸ Rapoport, ‘the Four Waves’, 47, 50-52.

Het anarchistisch terrorisme

Een jaar na een eeuwwisseling roept een Amerikaanse president, na een terroristische aanslag op Amerikaanse bodem, op tot een ‘crusade to exterminate terrorism everywhere’. Dit is geen citaat van president Bush, maar van president Roosevelt na de moordaanslag op zijn voorganger William McKinley op 6 september 1901.⁹

McKinley was niet het eerste slachtoffer van het anarchisme. In Frankrijk, Spanje, Italië, Portugal, Engeland, Zwitserland, het Osmaanse Rijk en de Verenigde Staten vielen tussen 1880 en 1914 in totaal 150 doden en 460 gewonden.¹⁰ Het was vooral de politieke positie van de slachtoffers die de impact veroorzaakte.¹¹ De anarchistische denker Johann Most typeerde dit als het propagandistische effect van een aanslag.¹² In geen ander tijdperk zijn zoveel staatshoofden in zo’n korte tijd gedood. De periode 1892-1901 is dan ook de geschiedenis ingegaan als het *Decade of Regicide*.¹³

De executie van staatshoofden zou volgens anarchisten een goede eerste stap zijn om de staat af te schaffen.¹⁴ De anarchistische predikster Emma Goldman stelde dat directe actie de benodigde aanleiding zou zijn voor een revolutie. Dit was de manier om onder de onderdrukking van de staat uit te komen en sociale harmonie te bereiken.¹⁵

⁹ D.C. Rapoport, ‘The Four Waves’, 46.

¹⁰ R.B. Jensen, ‘The United States, International Policing and the War against Anarchist Terrorism, 1900-1914’, *Terrorism and Political Violence* 13 (2001) 1, 15-46, aldaar 16.

¹¹ B.A. de Graaf, ‘De strijd tegen de “zwarte internationale”. De “samenzwering” als veiligheidspositief rond 1870-1910’, *KRISIS* 12 (2010) 3, 42-53, aldaar 44.

¹² M.M. Miller, ‘The Intellectual Origins of Modern Terrorism in Europe’, in: M. Crenshaw (red.) *Terrorism in Context* (Pennsylvania 1995) 27-62, aldaar 44.

¹³ R.B. Jensen, ‘Daggers, Rifles, and Dynamite: Anarchist Terrorism in Nineteenth Century Europe’, *Terrorism and Political Violence* 16 (2004) 1, 116-153, aldaar 134. Decade of Regicide betekent zoveel als ‘Decennium van de Koningsmoord’.

¹⁴ J. Joll, *The Anarchists, 2nd edition* (Londen 1979) 111.

¹⁵ E. Goldman, *Anarchism and Other Essays* (New York 1969) 66-67.

Het tijdperk van het anarchistisch terrorisme viel samen met de opkomst van de krant als eerste massamedium.¹⁶ Elke anarchistische aanslag werd breed uitgemeten in de Europese pers als uiting van een internationale samenzwering.¹⁷ Aanslagen leidden tot complottheorieën en de verkettering van het anarchisme in de publieke opinie.¹⁸ Hoewel aanslagen meestal het werk waren van individuen, geloofden overheden en kranten steevast in een internationaal anarchistisch complot.¹⁹

In Nederland kwam vrijwel geen gewelddadig anarchisme voor. Het anarchisme onder Ferdinand Domela Nieuwenhuis propageerde geen geweld²⁰ en bleef beperkt tot een randverschijnsel.²¹ Volgens De Graaf was de angst voor het anarchisme in Nederland eveneens minder dan in omliggende landen.²² In haar artikel over de strijd tegen het anarchisme in Nederland stelt zij echter: ‘Het lijkt erop dat de angst voor anarchisme in het publieke en politieke discours minder aanwezig was dan in omliggende landen, hoewel dat lastig vast te stellen is op basis van enkele kwalitatieve steekproeven.’²³

Als het effect van terroristische aanslagen samenhangt met hoe media deze gebeurtenissen framen, is het van belang om te weten hoe de hoogpunten van het anarchistisch terrorisme destijds door Nederlandse kranten werden geframed. Hier is echter vrijwel geen onderzoek naar gedaan. De Graaf beveelt dan ook aan de berichtgeving en

¹⁶ R.B. Jensen, *The Battle against Anarchist Terrorism: An International History, 1878-1934* (Cambridge 2014) 52.

¹⁷ Jensen, *The Battle against Anarchist Terrorism*, 52-57.

¹⁸ F.W. Lantink, ‘Terrorisme voor 1945? Staatsmacht, geweld en terreur in anarchisme en fascisme’, in: I. Duyvesteyn en B.A. de Graaf (red.), *Terroristen en hun bestrijders: vroeger en nu* (Amsterdam 2007) 51-72, aldaar 61.

¹⁹ R.D. Law, *Terrorism: A History* (Cambridge 2009) 103.

²⁰ J. Moolaert, *De vervloekte staat: Anarchisme in Frankrijk, Nederland en België 1890-1914* (Amsterdam 1981) 97.

²¹ A.C.J. de Vrankrijker, *Onze anarchisten en utopisten rond 1900* (Bussum 1972) 143.

²² B.A. de Graaf, ‘Van “helsche machines” en Russische provocateurs: De strijd tegen het anarchisme in Nederland’, *Tijdschrift voor Geschiedenis* 125 (2012) 3, 314-331, aldaar 315, 320.

²³ De Graaf, ‘Van “helsche machines”’, 320.

beeldvorming over het anarchistische geweld te onderzoeken.²⁴ Dit onderzoek geeft daar een aanzet toe.

Als het zo is dat de angst in Nederland destijds minder was dan in omliggende landen en dat de mate van angst voor terrorisme samenhangt met hoe media gebeurtenissen framen, dan is het nuttig om framing in Nederlandse kranten van destijds te onderzoeken. Dit onderzoek probeert dan ook antwoord te geven op de vraag hoe het hoogtepunt van het anarchistisch terrorisme en de gedachte van een internationale anarchistische samenzwering in Nederlandse kranten geframed werden.

Afbakening van het onderzoek

Het anarchisme bereikte zijn hoogtepunt door de geslaagde moordaanslagen op koning Umberto I van Italië in 1900 en president McKinley van de Verenigde Staten in 1901 vanwege de machtige posities die zij bekleedden.²⁵ In 1898 had de moord op keizerin Elizabeth ('Sisi') van Oostenrijk door een Italiaanse anarchist bovendien aanleiding gegeven tot de Internationale Conferentie voor de Sociale Verdediging Tegen Anarchisten.²⁶ De moord op McKinley leidde tot een vervolgcongres waar het *Secret Protocol for the International War on Anarchism* ocriep tot samenwerking en uitwisseling van opsporingmethoden.²⁷ Vanwege de machtsposities van de slachtoffers en de gevolgen van de aanslagen in de internationale terrorismebestrijding, is ervoor gekozen om de berichtgeving in Nederlandse kranten aangaande de moordaanslagen op Elizabeth, Umberto I en McKinley te onderzoeken.

²⁴ Ibidem, 320, noot 31.

²⁵ R.B. Jensen, 'The Secret Agent, International Policing, and Anarchist Terrorism: 1900–1914', *Terrorism and Political Violence* 27 (2015) 1, 1-37, aldaar 1.

²⁶ R.B. Jensen, 'The International Campaign Against Anarchist Terrorism, 1880-1930s', *Terrorism and Political Violence* 21 (2009) 1, 89-109, aldaar 94.

²⁷ Lantink, 'Terrorisme voor 1945', 61.

Rond 1900 verkeerde de dagbladpers in Nederland in een stroomversnelling nadat in 1869 het dagbladzegel was afgeschaft.²⁸ Uit de vele dagbladen die er destijds waren worden het Algemeen Handelsblad, het Rotterdamsch Nieuwsblad en Het Nieuws van den Dag verder onderzocht. Het Algemeen Handelsblad, opgericht in 1828 en daarmee het oudste landelijke dagblad van Nederland, maakte rond 1900 een bloeiperiode door waarbij het aantal abonnees steeg van 6.000 in 1900 tot ruim 12.100 in 1901. De exacte oplage rond deze tijd is onbekend, maar het is niet ondenkbaar dat het aantal lezers in 1901 met ruim zestig krantenverkopers²⁹ veel hoger was.³⁰ De krant was tot 1850 de grootste en meest invloedrijke krant van Nederland³¹ en de belangrijkste informatiebron voor liberalen.³²

Als tweede is het Rotterdamsch Nieuwsblad gekozen als grootste lokale krant met een oplage van bijna 50.000 in 1900.³³ Het Rotterdamsch Nieuwsblad was destijds de vaste nieuwsbron voor velen in Rotterdam en omstreken.³⁴ De laatste krant, Het Nieuws van den Dag, is voornamelijk gekozen om kwantitatieve redenen. De krant had rond 1900 met ruim 50.000 de hoogste oplage van Nederland. Dit onafhankelijke, landelijke nieuwsblad richtte zich meer op de middenklasse.³⁵

Hiermee zijn de oudste en lange tijd grootste en meest invloedrijke krant, de grootste plaatselijke krant en de grootste landelijke krant van Nederland rond 1900 voorwerp van

²⁸ M. Schneider, *De Nederlandse krant 1618-1978: Van 'nieuwstydinghe' tot dagblad, 4^e druk* (Baarn 1979) 190-191. Het dagbladzegel was een belasting op bedrukt papier die lange tijd de groei van het dagbladwezen tegen had gehouden. Nadat deze in 1869 werd afgeschaft konden kranten letterlijk en figuurlijk groter uitpakken met hun kranten zonder dat daar extra kosten aan verbonden waren. Na de afschaffing van het dagbladzegel stegen de oplagecijfers, kwamen er meer kranten en kranten op groter formaat. Zie ook H. Wijfjes, *Journalistiek in Nederland 1850-2000: Beroep, cultuur en organisatie* (Amsterdam 2004) 18.

²⁹ Deze krantenverkopers werden destijds courantiërs genoemd. Dit waren mensen die de krant op openbare plaatsen aanbevolen aan passerend publiek en deze daarmee via losse verkoop aan de man probeerden te brengen.

³⁰ W. Visser, *De Papieren Spiegel: Honderd-vijf-en-twintig jaar Algemeen Handelsblad 1828-1953* (Amsterdam 1953) 287.

³¹ J. Schouwenaar, *Tussen Beurs en Binnenhof: J.W. van den Biesen en de politieke journalistiek van het Handelsblad (1828-1845)* (Amsterdam 1999) 13.

³² P. van der Hoeven, *Het succes van een kwaliteitskrant: De ontstaansgeschiedenis van het NRC Handelsblad* (Amsterdam 2012) 43.

³³ J.M.H.J. Hemels, *Op de bres voor de pers: de strijd voor de klassieke persvrijheid* (Assen 1969) 241.

³⁴ M. Schneider, *De Nederlandse krant 1618-1978: Van 'nieuwstydinghe' tot dagblad* (Baarn 1979) 208.

³⁵ Wijfjes, *Journalistiek in Nederland*, 38-39.

onderzoek. Vanwege de hoge oplagen en de diversiteit in doelgroepen en verspreidingsgebieden, wordt hier aangenomen dat het beeld dat naar voren komt uit het onderzoek in deze kranten, representatief is om uitspraken te doen over de Nederlandse berichtgeving met betrekking tot de framing van het anarchisme.

Opbouw en methode

Iedere krant wordt onderzocht tot een maand na de dood van het slachtoffer van de aanslag, om zo een verloop van de berichtgeving te kunnen schetsen. De framing wordt geduid aan de hand van drie aspecten. Allereerst meet een systematisch onderzoek in de kranten de aandacht die de krant schenkt aan de gebeurtenis. De berichtgeving wordt in iedere editie van de genoemde kranten gewaardeerd op een schaal van nul tot tien, om zo de journalistieke aandacht van de aanslag in de betreffende krant per dag te meten. Dit mondt uit in een grafiek die per editie aangeeft hoe zwaar de aanslag opgenomen wordt. Dit wordt hier het ‘nieuwsgewicht’ genoemd.

Dit nieuwsgewicht wordt bepaald door vier factoren. De eerste factor, goed voor één punt, kijkt of de gebeurtenis of de nasleep ervan, door berichten over de begrafenis van het slachtoffer of de rechtszaak tegen de dader, überhaupt genoemd worden. De tweede factor wordt bepaald door het gegeven of in de berichtgeving van de aanslag het anarchisme genoemd wordt. Hier is voor gekozen omdat de term ‘anarchisme’ associaties oproept.³⁶ Omdat de associaties in het geval van ‘anarchisme’ negatief zijn, en omdat de term destijds verbonden was met de complotgedachte, worden daar twee punten voor toegekend.³⁷ De derde factor wordt bepaald door de lengte van het artikel. Vanaf een kwart kolom wordt een

³⁶ M.V. Bhatia, ‘Fighting Words: Naming Terrorists, Bandits, Rebels and Other Violent Actors’, *Third World Quarterly* 26 (2005) 1, 5-22, aldaar 9-10.

³⁷ Jensen, *The Battle against Anarchist Terrorism*, 37.

punt toegekend. Per extra kwart kolom komt er een punt bij tot maximaal vier punten voor artikelen van één kolom of langer.

Als laatste wordt het karakter van de berichtgeving geduid. Als de krant uitsluitend zaken beschrijft, dan wordt één punt toegekend. Indien de aanslag niet alleen wordt beschreven, maar ook wordt veroordeeld, dan levert dit twee punten op. Als de gebeurtenis niet alleen veroordeeld wordt, maar er ook wordt gesproken over een samenzwering of iets anders dat negatieve gevolgen suggereert, dan wordt de berichtgeving als angstwekkend getypeerd, hetgeen drie punten oplevert.³⁸

Het tweede aspect is het *primary framework*³⁹ in de berichtgeving. Dit is te typeren als de gehele verzameling van associaties en betekenissen die aan een fenomeen gekoppeld worden. Als dit bewust gebeurt, dan wordt gesproken over een *social framework*.⁴⁰ Daarin is allereerst de naam die aan een fenomeen gegeven wordt relevant, vanwege de associaties die deze oproept.⁴¹

Een *social framework* zorgt vervolgens voor de ‘background understanding for events that incorporate the will, aim and controlling effort of an intelligence, a live agency, the chief one being the human being.’⁴² De *events* zijn in dit geval de aanslagen en de *live agencies* de kranten. Bij iedere aanslag wordt in iedere krant onderzocht hoe het anarchisme als *social framework* wordt neergezet en welke associaties en betekenissen daaraan gegeven worden.

Het derde aspect is wat Benford en Snow het *collective action frame* noemen. Dit gaat verder dan alleen betekenis geven. Een *collective action frame* geeft handreikingen voor hoe

³⁸ De Bijlagen 1 tot en met 9 bevatten de tabellen met alle waarden en bij iedere editie een citaat waaruit de gekozen waarde bij het karakter van de berichtgeving op te maken is. De uit de tabellen voortvloeiende grafieken die in de verschillende hoofdstukken gebruikt zijn, zijn op deze tabellen gebaseerd.

³⁹ In dit onderzoek is ervoor gekozen om de termen rondom *framing* en *framework* niet te vertalen maar in het Engels te gebruiken, daarom zijn deze cursief.

⁴⁰ E. Goffman, *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience* (Cambridge 1974) 21.

⁴¹ Bhatia, ‘Fighting Words’, aldaar 8-9.

⁴² Goffman, *Frame Analysis*, 22.

er op een bepaald fenomeen gereageerd moet worden.⁴³ Dit is te onderscheiden in drie taken; de *core framing tasks*. Deze drie taken zijn: *diagnostic*, *prognostic* en *motivational framing*.⁴⁴

Diagnostic framing wordt gekenmerkt door het vaststellen van het probleem en het aanwijzen van de schuldige. *Prognostic framing* bestaat uit de strategiebepaling en het benoemen van de voorgestelde oplossing. Tenslotte is *motivational framing* erop gericht om tot de uitvoering van die oplossing te komen.⁴⁵ Hierin wordt opgeroepen tot actie; de *call to arms* die Benford en Snow omschrijven als ‘moving people from the balcony to the barricades’.⁴⁶

In ieder hoofdstuk staat één aanslag centraal en iedere paragraaf bevat de berichtgeving van één krant. Na elke paragraaf volgt een korte samenvatting van de berichtgeving en. Elk hoofdstuk wordt besloten met een conclusie. Tenslotte bevat de eindconclusie de slotsom met betrekking tot de berichtgeving. Deze conclusie bevat ook een kritische reflectie op het onderzoek en aanbevelingen voor verder onderzoek.

⁴³ D.A. Snow, ‘Framing Processes, Ideology, and Discursive Fields’, in: D.A. Snow, S.A. Soule en H. Kriesi (red.), *The Blackwell Companion to Social Movements* (Oxford 2004) 380-412, aldaar 384.

⁴⁴ R.D. Benford en D.A. Snow, ‘Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment’, *Annual Review of Sociology* 26 (2000) 1, 611-639, aldaar 615.

⁴⁵ D.A. Snow en R.D. Benford, ‘Ideology, Frame Resonance, and Participant Mobilization’, *International Social Movement Research* 1 (1988) 1, 197-217, aldaar 199.

⁴⁶ Benford en Snow, ‘Framing Processes and Social Movements’, 615.

1. De moord op keizerin Elizabeth van Oostenrijk in 1898

Op 10 september 1898 wordt keizerin Elizabeth ('Sisi') van Oostenrijk met een driehoekige vijl doodgestoken door de Italiaan Luigi Lucheni.⁴⁷ Naast zijn anarchistische gedachtegoed wordt Lucheni ook gedreven door een drang om beroemd te worden.⁴⁸ Diverse overheden zien de moord als uiting van een internationaal complot dat wellicht meer aanslagen tot gevolg zal hebben.⁴⁹ In dit hoofdstuk staat het onderzoek naar de framing van deze aanslag in Nederlandse kranten centraal.

Het onderzoek naar de wijze waarop de kranten deze aanslag presenteerden zal uitwijzen hoe de aanslag en het anarchisme geframed werden en of de internationale samenzwering ook de Nederlandse kranten haalde.⁵⁰ Voor dit deel van het onderzoek zijn het Algemeen Handelsblad, het Rotterdamsch Nieuwsblad en Het Nieuws van den Dag onderzocht vanaf 10 september tot en met 10 oktober 1898.

1.1 Het Algemeen Handelsblad

In dit deel staat de berichtgeving van het Algemeen Handelsblad met betrekking tot de aanslag op Elizabeth van Oostenrijk centraal. De krant gaf destijds, behalve op maandag, iedere dag een ochtend- en avondeditie uit. In totaal zijn 56 edities onderzocht op de berichtgeving omtrent deze aanslag.

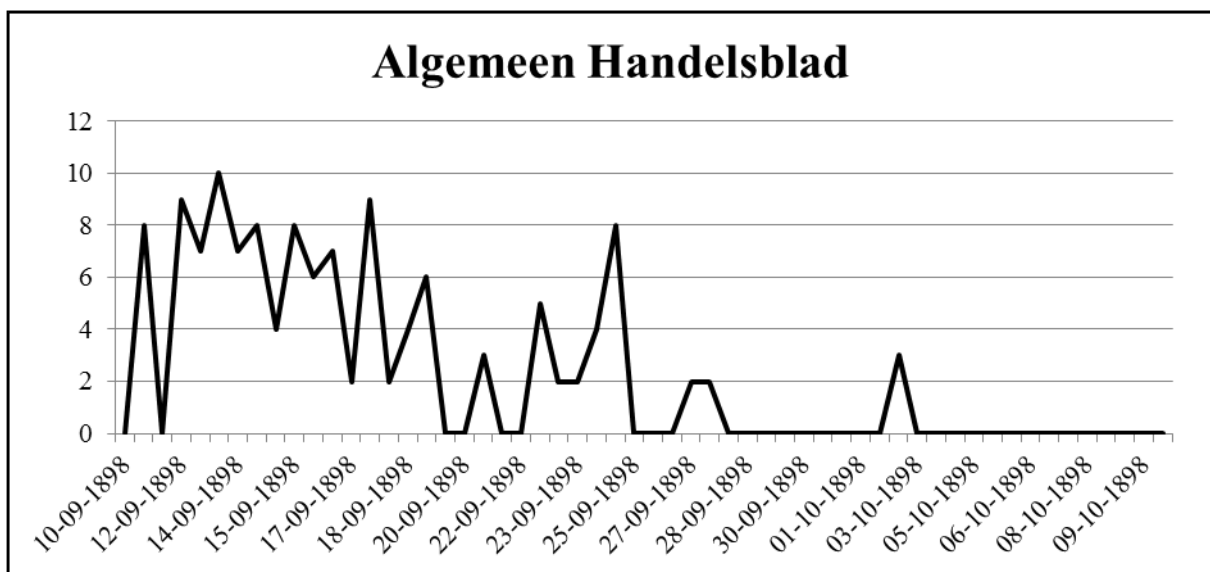
⁴⁷ B. Demandt, 'Das Attentat auf Kaiserin Elisabeth von Österreich am 10. September 1898', in: A. Demandt (red.), *Das Attentat in der Geschichte* (Keulen 1996) 267-293, aldaar 275-276.

⁴⁸ R.B. Jensen, 'Nineteenth Century Anarchist Terrorism: How Comparable to the Terrorism of al-Qaeda?', *Terrorism and Political Violence* 20 (2008) 4, 589-596, aldaar 591.

⁴⁹ Jensen, *The Battle against Anarchist Terrorism*, 131.

⁵⁰ De Graaf, 'Van "helsche machines" en Russische provocateurs', 320.

Nadat Elizabeth op 10 september 1898 vermoord is, komt dit al in de ochtendeditie van 11 september in de krant.⁵¹ Op de avondeditie van 11 september na, blijft deze gebeurtenis tot en met de ochtendeditie van 19 september in het nieuws, waarbij tot en met 17 september het anarchisme wordt genoemd. Tot de avondeditie van 24 september 1898, twee weken na de aanslag, geeft het Algemeen Handelsblad regelmatig informatie over de aanslag. Daarna laat het Algemeen Handelsblad het onderwerp min of meer rusten. Het verloop van het nieuwsgewicht heeft de volgende curve:

Grafiek 1 – Het nieuwsgewicht na de aanslag op Elizabeth (Bron: Bijlage 1)

De grafiek laat zien dat de berichtgeving één keer het maximale nieuwsgewicht haalt. Dit is in de avondeditie van 13 september 1898, waar de aanslag als volgt wordt beschreven: ‘Want de lage, laffe daad is een dier anarchistische gruwelen, die sedert eenige jaren de wereld met afgrijzen vervullen, en waarvan de beweegredenen elk weldenkend mensch ontgaan.’⁵²

Met deze woorden framet het Algemeen Handelsblad de aanslag op Elizabeth als een uiting van anarchisme. De woorden ‘sedert eenige jaren’ koppelen deze aanslag aan eerdere

⁵¹ ‘De Keizerin van Oostenrijk vermoord’, *Algemeen Handelsblad*, 11 september 1898, Ochtendeditie, p. 1. In tegenstelling tot tegenwoordige berichtgeving werden destijds de schrijvers van artikelen nooit genoemd in de krant waardoor deze dan ook niet genoemd worden in de bronverwijzingen.

⁵² ‘Buitenlandsch overzicht’, *Algemeen Handelsblad*, 13 september 1898, Avondeditie, p. 1.

uitspattingen van dat anarchisme. De associaties zijn uitsluitend negatief: laf, gruwelijk en afgrijsen zijn termen die de krant plaatst in het *social framework* van het anarchisme. Hoewel de moord het werk van Lucheni is, frameert de krant deze onder het anarchisme⁵³ dat wordt afgekeurd in de sterkste bewoordingen. Snow en Benford typeren dit als framen met als doel om aanhang te mobiliseren, steun te verwerven en tegenstanders te demobiliseren.⁵⁴

De avondeditie van 24 september 1898 gaat in op een mogelijk complot: ‘...een voortdurend gevaar voor geheel Europa en natuurlijk in de eerste plaats voor de hoogst geplaatsten. In de eerste plaats...want ook anderen schijnen gevaar te lopen door anarchisten-aanslagen getroffen te worden.’⁵⁵ Waar de lezer door eerdere berichtgeving al een negatief en duister beeld van het anarchisme werd voorgeschoteld, wordt dit beeld angstwekkend als de krant suggereert dat niemand veilig is. Benford en Snow noemen dit een *injustice frame*: een gevaar waar men zich tegen dient te wapenen.⁵⁶

Hoewel de krant de aanslag veroordeelt, is de berichtgeving na 24 september niet meer angstwekkend. De berichtgeving is regelmatig veroordelend, zoals in de ochtendeditie van 12 september: ‘De antwoorden van den moordenaar waren weerzinwekkend cynisch.’⁵⁷ De term ‘cynisch’ is niet beschrijvend, maar spreekt een afkeur uit. De grafiek die het karakter van de berichtgeving illustreert, ziet er als volgt uit over de periode van 10 september tot 10 oktober.

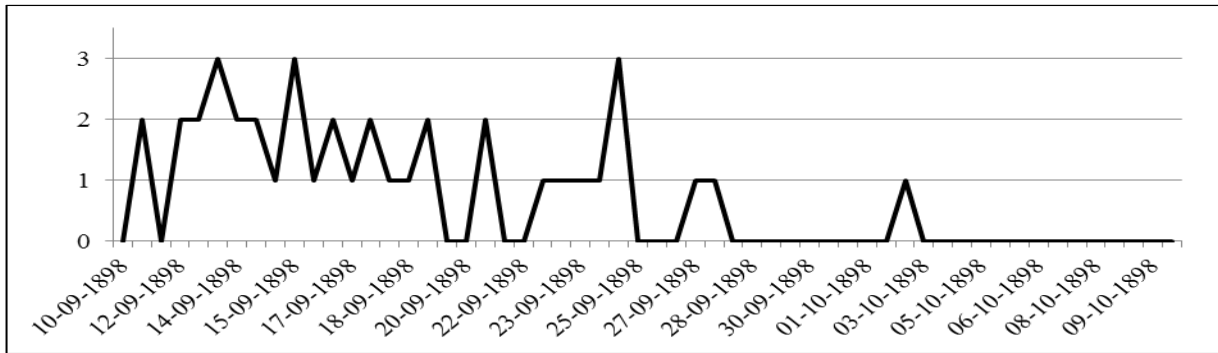
⁵³ Bhatia, ‘Fighting Words’, 8.

⁵⁴ Snow en Benford, ‘Ideology, Frame Resonance’, and Participant Mobilization’, 198.

⁵⁵ ‘Buitenlandsch overzicht’, *Algemeen Handelsblad*, 24 september 1898, Avondeditie, p. 1.

⁵⁶ Benford en Snow, ‘Framing Processes and Social Movements’, 615.

⁵⁷ ‘De moord van de keizerin van Oostenrijk’, *Algemeen Handelsblad*, 12 september 1898, Ochtendeditie, p. 1.

Grafiek 2 – Het karakter van de berichtgeving na de aanslag op Elizabeth (Bron: Bijlage 1)

Zoals de grafiek laat zien, is het karakter van de berichtgeving kort na de aanslag voornamelijk afkeurend en slechts drie keer angstwekkend.

De avondeditie van 17 september 1898 bevat de volgende tekst met betrekking tot de aanslag: ‘Die bevallige, wonderschoone vorstin, [...] is door een van de thugs van het Westen, een moordenaar uit wangunst en instinct, lafhartig gedood.’⁵⁸ Het zwarte van het anarchisme wordt door deze wijze van framing nog zwarter, doordat de krant de bevalligheid en schoonheid van Elizabeth tekent. Het Algemeen Handelsblad bespreekt de internationale maatregelen tegen het anarchisme in de avondeditie van 16 september 1898: ‘Evenals de lepra-conferentie der Europeesche artsen weldadig heeft gewerkt voor den gezondheidstoestand, [...] zoo kan ook een internationale conferentie tegen de leprozen in de politiek hetzelfde succes hebben.’⁵⁹

Het anarchisme, dat zeer negatief geframed is en voorzien is van het eerdergenoemde *injustice frame*, moest middels een internationale conferentie bestreden worden, om zo meer slachtoffers te voorkomen.⁶⁰ Deze *prognostic framing* vindt slechts één keer plaats. Verder laat de krant het in het *collective action frame* uitsluitend bij het aanwijzen van de schuldige; de *diagnostic framing*.

⁵⁸ ‘De Keizerin van Oostenrijk’, *Algemeen Handelsblad*, 17 september 1898, Avondeditie, p. 1.

⁵⁹ ‘Buitenlandsch overzicht’, *Algemeen Handelsblad*, 16 september 1898, Avondeditie, p. 1.

⁶⁰ De Graaf, ‘De strijd tegen de “zwarte internationale”’, 47.

De berichtgeving in het Algemeen Handelsblad geeft de gebeurtenis met name de eerste twee weken een hoog nieuwsgewicht, waarbij de gebeurtenis steevast aan het anarchisme gekoppeld wordt. Drie keer wordt deze berichtgeving ook angstwekkend, omdat de krant spreekt over een samenzwering. Op een totaal van 56 edities is dit echter relatief weinig, temeer daar de gebeurtenis na twee weken eigenlijk al geen nieuwsgewicht meer krijgt. Het opgebouwde *social framework* is met een veelvoud aan veroordelende termen zeer negatief.

Het *collective action frame* bevat vooral *diagnostic framing*. Het anarchisme is het grote kwaad. De krant komt echter met het suggereren van een internationale conferentie slechts één keer tot *prognostic framing*, terwijl een oproep om het anarchisme te bestrijden - de *motivational framing* - geheel aan de berichtgeving ontbreekt.

1.2 Het Rotterdamsch Nieuwsblad

De aanslag op Elizabeth ontgaat ook de bijna 50.000 lezers van het Rotterdamsch Nieuwsblad niet. Het Rotterdamsch Nieuwsblad dat op zondag na elke dag verschijnt, is onderzocht van 10 september tot 10 oktober 1898. In totaal zijn dit 26 edities. Op 13 september 1898 komt de gebeurtenis voor het eerst in het nieuws. De moord wordt scherp veroordeeld en de moordenaar als anarchist betiteld:

De bedrijver van deze gruwelijke daad wordt dus een Italiaansche anarchist geheeten en zou dus niet geacht kunnen worden te behooren tot de gewone moordenaars uit lust tot moorden of uit begeerte naar het goed van anderen: hij zou gerekend moeten worden tot de rij van hen, die

meenen door een aanslag op't leven van een of meerdere hunner medeschepselen, de wereld te kunnen hervormen of verbeteren!⁶¹

Lucheni wordt direct betiteld als ‘anarchist’, een naam die allerlei associaties oproept.⁶² Dit blijkt uit de verdere framing van anarchisten door het Rotterdamsch Nieuwsblad. Volgens de krant is een anarchist iemand die meent door een aanslag op het leven van medeschepselen de wereld te verbeteren.

Interessant is daarbij dat de krant zelfs expliciet noemt dat het hier niet om een gewone moordenaar gaat. Dit blijft nog *out of frame*. Het gaat bij een anarchist om iemand die nog veel erger is. Bij een anarchist moet de lezer denken aan iemand die door te moorden de wereld denkt te verbeteren. De framing in de rest van het artikel gaat hier op door als de schrijver Lucheni in een lijst van vergelijkbare misdadigers zet:

Hij zou dus geplaatst moeten worden naast een Caserio, den moordenaar van president Sadi Carnot te Lyon en naast den man die meende, de Spaansche anarchisten van Barcelona te moeten wreken door Canovas del Castillo, den minister-president van het Iberische schiereiland, het leven te benemen.⁶³

Luigi Lucheni wordt in hetzelfde rijtje geplaatst als eerdere koningsmoordenaars, waarmee hem ook dezelfde kenmerken worden toebedeeld. Het is dan ook niet ondenkbaar dat de krant daarmee dezelfde straf suggereert als deze heren kregen. De Graaf typeert dit als

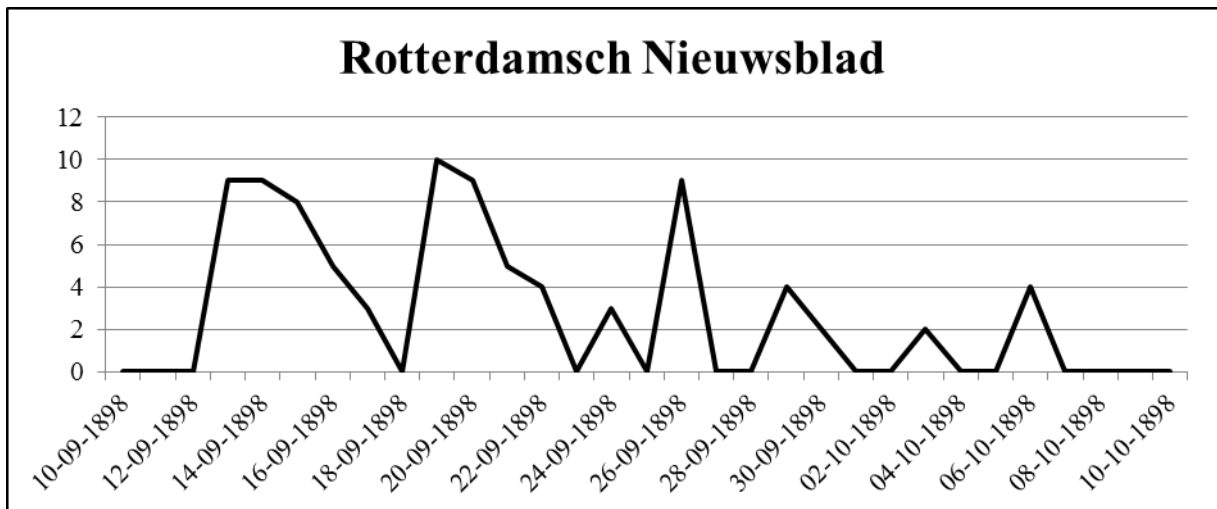
Vorverurteilung: nog voordat Lucheni voor de rechter is verschenen, verklaart de krant hem

⁶¹ ‘De moord op de keizerin van Oostenrijk’, *Rotterdamsch Nieuwsblad*, 13 september 1898, p. 2.

⁶² Bhatia, ‘Fighting Words’, 8-9.

⁶³ ‘De moord op de keizerin van Oostenrijk’, *Rotterdamsch Nieuwsblad*, 13 september 1898, p. 2.

schuldig.⁶⁴ Het *social framework* dat het Rotterdamsch Nieuwsblad daarmee opbouwt rond het anarchisme, is er een van sterke veroordeling, bijna ontmenselijking. Het verloop van het nieuwsgewicht in de berichtgeving van het Rotterdamsch Nieuwsblad ziet er als volgt uit:

Grafiek 3 – Het nieuwsgewicht na de aanslag op Elizabeth (Bron: Bijlage 2)

Nadat de gebeurtenis op 13 september voor het eerst in het nieuws komt, neemt de aandacht langzaam af tot in de editie van 19 september de hoogst mogelijk waarde wordt behaald, waarbij het volgende tekstgedeelte is uitgelicht:

‘t Is dan ook geen wonder, dat er in alle landen een beweging ontstaat, die ten doel heeft een strijd op leven en dood met de bruten, die zich anarchisten noemen en in hun grenzeloos fanatisme door den dood van een vorstelijk of hoogeplaatst politiek persoon een stap nader tot het welzijn der mensheid meenen te komen.⁶⁵

Het nieuwsbericht van 19 september is het enige dat een vorm van *prognostic framing* bevat, waarbij de krant stelt dat het geen wonder is dat het anarchisme bestreden wordt. Er vindt

⁶⁴ De Graaf, *Theater van de angst*, 229.

⁶⁵ ‘Buitenlandsch overzicht’, *Rotterdamsch Nieuwsblad*, 19 september 1898, p. 6.

vooral *diagnostic framing* plaats: anarchisten zijn de schuldigen en anarchisten zijn zij die in hun fanatisme zelfs de dood van hooggeplaatste politici als geheiligd middel zien om het welzijn van de mensheid te verbeteren.

Het Rotterdamsch Nieuwsblad ontwaart eveneens al een patroon in het anarchisme. Het zijn wel vaak Italianen die deze aanslagen plegen, wordt in de editie van 15 september 1898 gesuggereerd: ‘Het gevaarlijkst en ijverigst zijn blijkbaar de Italiaansche anarchisten, van wie drie vertegenwoordigers hun naam aan de drie afschuwelijke moorden op Carnot, Canovas en keizerin Elisabeth vastknoopten.’⁶⁶ Naast dat het Rotterdamsch Nieuwsblad het anarchisme dus sterk veroordeelt in de framing ervan, wordt ook gesteld dat het Italiaanse aandeel in dit anarchisme dominant is.

Anarchisten, vooral Italiaanse anarchisten, worden aan de lezers van het Rotterdamsch Nieuwsblad voorgesteld als levensgevaarlijk. Daarnaast luidt een deel van het bericht op 20 september: ‘Een week, nadat de vloekwaardige misdaad te Genève is begaan, openden zich de deuren van de oude Capucijnenkerk te Weenen, om het edele slachtoffer van Luccheni’s moordend staal te ontvangen.’⁶⁷ De misdadige anarchist doodde Elizabeth, door de krant getypeerd als het ‘edele slachtoffer’. Het contrast in framing kan haast niet scherper.

Na 19 september krijgt de aanslag in het Rotterdamsch Nieuwsblad minder aandacht. Alleen op 26 september is er nog een uitschieter: bij de beschrijving van de reactie in Wenen op de dood van

Figuur 1 – Illustratie van de rouw in Wenen

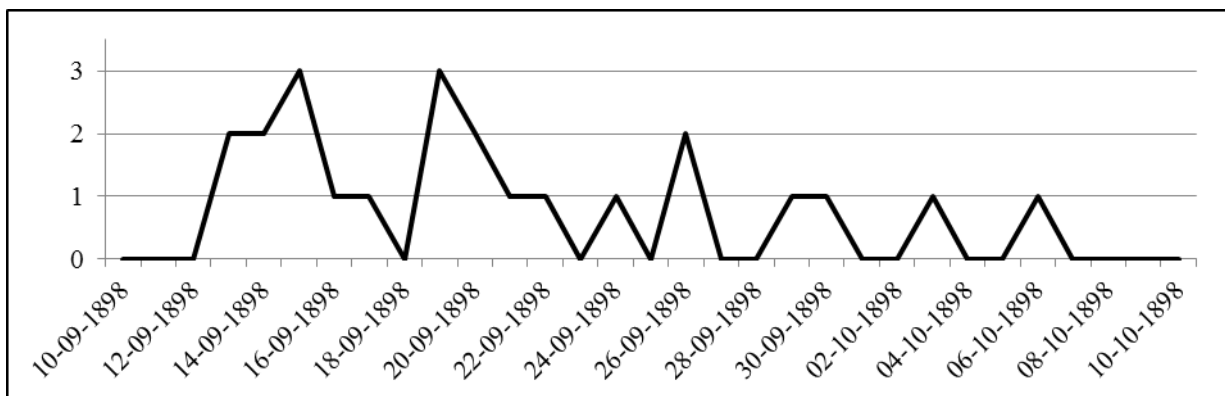
⁶⁶ ‘De moord op de keizerin van Oostenrijk’, *Rotterdamsch Nieuwsblad*, 15 september 1898, p. 3.

⁶⁷ ‘De begrafenis der keizerin van Oostenrijk’, *Rotterdamsch Nieuwsblad*, 20 september 1898, p. 6.

Elizabeth zijn zelfs tekeningen toegevoegd van de stad die in rouw is gedompeld en dit met zwarte vlaggen tot uiting brengt:

Toen te Weenen bekend werd, van welk een verschrikkelijke misdaad de bejaarde keizerin van Oostenrijk het slachtoffer was geworden, werden allerwegen voorbereidselen gemaakt, om te rouwen over het verlies [...] De huizen werden geheel met floers behangen, zwarte vlaggen en wimpels waaiden van ieder huis, hoe klein en gering ook.⁶⁸

Het karakter van de berichtgeving in het Rotterdamsch Nieuwsblad is zelden angstwekkend, zoals in de grafiek te zien is:

Grafiek 4 – Het karakter van de berichtgeving na de aanslag op Elizabeth (Bron: Bijlage 2)

In de grafiek is te zien dat het karakter van de berichtgeving in slechts twee edities angstwekkend is; op 15 en 19 september. In de overige edities waarin de aanslag wordt besproken, is de berichtgeving drie keer afkeurend en negen keer beschrijvend.

Een opmerkelijk bericht haalt op 22 september 1898 het Rotterdamsch Nieuwsblad als de krant ingaat op hoe de Stamboul, een Turkse krant, de aanslag framet. Deze zou over de aanslag niet meer hebben geschreven dan: ‘Keizerin Elisabeth van Oostenrijk is heden

⁶⁸ ‘De Rouw te Weenen’, *Rotterdamsch Nieuwsblad*, 26 september 1898, p. 5.

gestorven. Haar dood heeft diepe ontroering veroorzaakt. Het lijk van de keizerin zal naar Schönbrunn gebracht worden.⁶⁹ De tekst over de Stamboul toont aan dat niet alle kranten de aanslag frameden als een uiting van anarchisme. In Het Nieuws van den Dag van 10 oktober 1898 wordt uitgelegd dat de sultan verboden heeft om het anarchisme te noemen, om te voorkomen dat mensen op ideeën worden gebracht.⁷⁰ Waar Nederlandse kranten hun afkeuring van het anarchisme dus duidelijk maken door daar negatieve associaties aan te koppelen, worden Turkse kranten verplicht dat te doen door het anarchisme te negeren.

Het Rotterdamsch Nieuwsblad kent aan de aanslag minder nieuwsgewicht toe dan het Algemeen Handelsblad; slechts één keer wordt de maximale score van tien punten gehaald. Desondanks blijft de aanslag langer in het nieuws dan in het Algemeen Handelsblad. Na drie weken bericht de krant nog steeds over de nasleep van de aanslag. Het *social framework* dat van het anarchisme geconstrueerd wordt, is daarentegen minstens zo veroordelend van aard als dat in het Algemeen Handelsblad. Diverse associaties vormen een zeer veroordelend *social framework*. Een samenzwering is daarin echter afwezig.

Het *collective action frame* van het Rotterdamsch Nieuwsblad blijft hangen in *diagnostic framing*. Het anarchisme wordt als schuldige aangewezen, maar daar blijft het ook bij. Slechts één keer doet de krant enigszins aan *prognostic framing* als gesteld wordt dat het geen wonder is dat dit kwaad bestreden wordt. Verder wordt echter geen strategie voorgesteld en een *call to arms*, zoals Benford en Snow de *motivational framing* typeren, ontbreekt geheel in de berichtgeving.

⁶⁹ 'Turkije', *Rotterdamsch Nieuwsblad*, 22 september 1898, p. 3.

⁷⁰ 'Brieven uit Turkije', *Het Nieuws van den Dag*, 10 oktober 1898, p. 17.

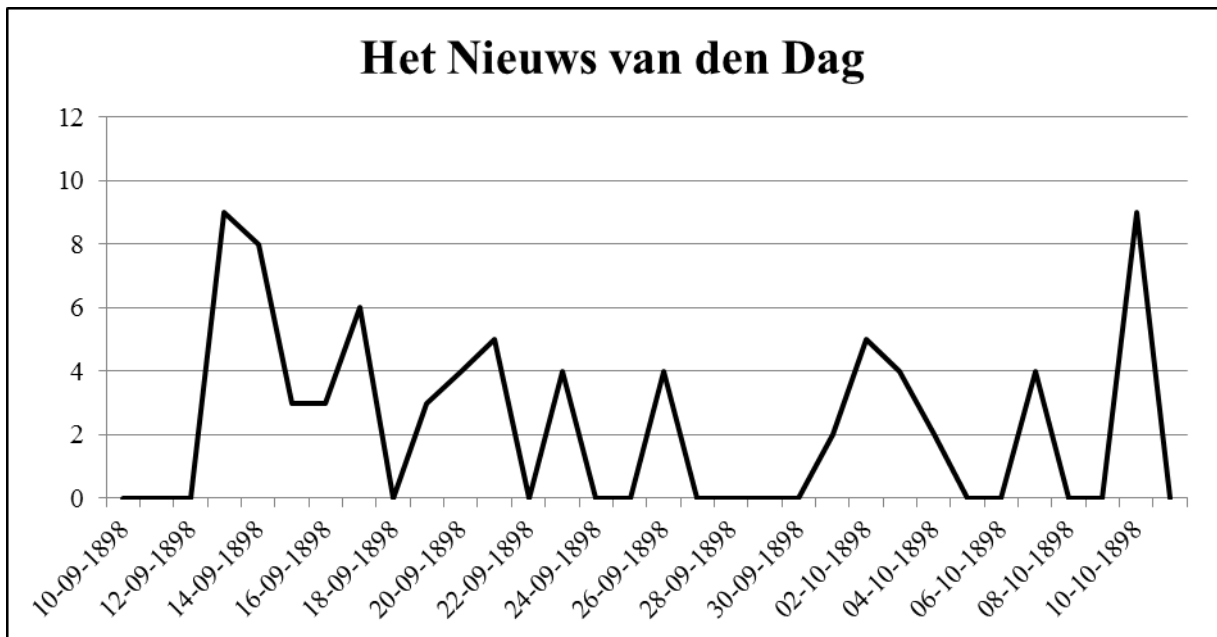
1.3 *Het Nieuws van den Dag*

Het Nieuws van den Dag komt op 13 september met de eerste berichten over de aanslag in Genève. Van deze krant, die iedere dag verschijnt, zijn in totaal 32 edities onderzocht. Op 13 september 1898 gaat een artikel van bijna twee kolommen uitgebreid in op de impact van de gebeurtenis in de hoofdstad Wenen:

Het is niet te zeggen welk een indruk het gebeurde te Weenen heeft gemaakt. De verschrikkelijke gebeurtenis bracht eene algemeene verslagenheid teweeg. Gevoelens van smart, van afgrijzen en van verontwaardiging streden als om den voorrang. Straten en pleinen vulden zich met duizenden menschen, zoo zelfs dat hier en daar het verkeer werd gestremd.⁷¹

De aanslag wordt hier niet aan het anarchisme gekoppeld. Berichten in Het Nieuws van den Dag met betrekking tot de aanslag blijven opvallend lang terugkomen. Omdat de berichtgeving een maand na de gebeurtenis nog een keer prominent in het nieuws is, is ervoor gekozen de krant een dag extra te onderzoeken. Dit sluit niet uit dat de gebeurtenis ook in de daaropvolgende weken nog in het nieuws verschijnt. De grafiek die het nieuwsgewicht van de gebeurtenis in Het Nieuws van den Dag weergeeft, ziet er als volgt uit:

⁷¹ 'Buitenlandsch Nieuws', *Het Nieuws van den Dag*, 13 september 1898, p. 7.

Grafiek 5 – Het nieuwsgewicht na de aanslag op Elizabeth (Bron: Bijlage 3)

Terwijl de gebeurtenis in het Algemeen Handelsblad na twee weken vrijwel geen aandacht meer krijgt, blijft het Nieuws van den Dag er ook na vier weken nog aandacht aan besteden. Van de zestien edities die nieuws over de aanslag bevatten, maken negen de koppeling naar het anarchisme. Een voorbeeld hiervan is de editie van 17 september 1898:

De politie te Lausanne heeft daar gearresteerd en naar Génève overgebracht twee Italiaansche anarchisten, Gualducci en Barlotti geheeten, verdacht medeplichtig te wezen aan den moord op Keizerin Elizabeth. Een der te Genève reeds vroeger gevangen genomen anarchisten heeft bekend, de maker te zijn van het wapen, dat de moordenaar der Keizerin van Oostenrijk gebruikte voor zijn euveldaad, een scherp geslepen en gepolijste driehoekige vijl met houten handvat.⁷²

⁷² ‘Buitenlandsch Nieuws’, *Het Nieuws van den Dag*, 17 september 1898, p. 7.

Het karakter van de berichtgeving is echter zelden angstwekkend. Slechts twee keer is de berichtgeving als zodanig te typeren. Hoewel Thorup in zijn artikel over anarchisten stelt dat er wereldwijd angst voor het anarchisme was en Duitse kranten zelfs stelden dat de samenleving op het randje van een vulkaan danste⁷³, is dit niet of nauwelijks uit de berichtgeving in *Het Nieuws van den Dag* af te leiden.

De enige keer dat de berichtgeving een angstwekkend karakter heeft, is op 14 september 1898 met de volgende tekst: ‘Dat verhaal schijnt het gerucht te bevestigen, dat de moord op de Keizerin op een bijeenkomst van anarchisten te Zurich beraamd is, waarbij Luccheni met de uitvoering belast werd, terwijl andere anarchisten zouden toezien op de uitvoering.’⁷⁴ Het feit dat hier over geruchten wordt gesproken en er een bepaalde samenzwering gesuggereerd wordt, maakt dat de berichtgeving als angstwekkend is getypeerd. Desondanks worden geen gevolgen voor de lezers geïmpliceerd en wordt er weinig negatief over het anarchisme zelf geschreven.

De minder negatieve framing van *Het Nieuws van den Dag* is ook te zien aan de woordkeuze in een artikel over vreemdelingen in Genève van 2 oktober 1898: ‘Dat er kaf onder het koren is, heeft de schandelijke moord bewezen, den 10den September op de Keizerin van Oostenrijk door een Italiaansch anarchist gepleegd.’⁷⁵ Hoewel de typering ‘kaf onder het koren’ zeker niet positief is te noemen, is deze framing minder negatief dan de ‘wangunstige moordenaars’ waar het *Algemeen Handelsblad* over schrijft.

Het bericht op 10 oktober is een ingezonden brief over de angst voor anarchisten bij de Osmaanse sultan Abdul Hamid naar aanleiding van de aanslag op Elizabeth. Een citaat uit deze brief:

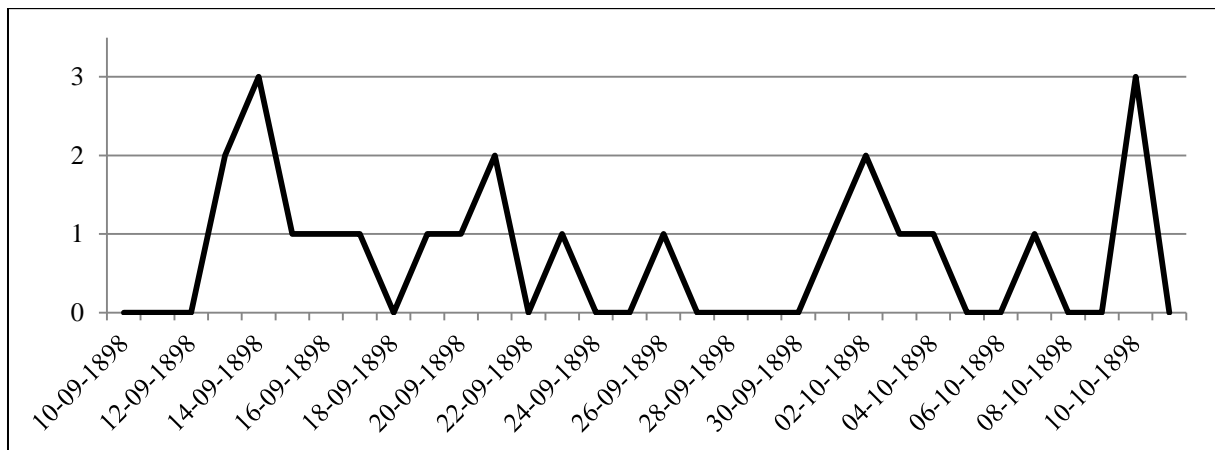
⁷³ M. Thorup, ‘The Anarchist and the Partisan – Two Types of Terror in the History of Irregular Warfare’, *Terrorism and Political Violence* 20 (2008) 3, 333-355, aldaar 336.

⁷⁴ ‘Buitenlandsch Nieuws’, *Het Nieuws van den Dag*, 14 september 1898, p. 9.

⁷⁵ ‘De vreemdelingen te Genève’, *Het Nieuws van den Dag*, 2 oktober 1898, p. 3.

Al het genoegen en de voldoening, welke de Sultan zich alreeds bij voorbaat van het aanstaande bezoek van het Duitse Keizerpaar voorstelde, zijn den Grooten Heer plotseling volslagen vergald geworden door den laaghartigen moord, welken de anarchist Lucheni op de Keizerin van Oostenrijk heeft gepleegd. Politieke moordaanslagen zijn voor Abdul Hamid zoowat de allerergste misdaden, die er op de wereld bedreven worden, en hij is dan ook voor niets zoo bang als dat zijne brave onderdanen zouden vernemen, dat dergelijke ontzettende misdaden wel eens voorkomen.⁷⁶

Door deze brief lijkt het alsof de aanslag nog sterk in het nieuws is. Dit is niet het geval, gezien het om een ingezonden brief gaat. Zoals onderstaande grafiek toont, is de berichtgeving in Het Nieuws van den Dag vooral beschrijvend.

Grafiek 6 – Het karakter van de berichtgeving na de aanslag op Elizabeth (Bron: Bijlage 3)

Een voorbeeld van beschrijvende berichtgeving is het nieuws op 3 oktober dat er sinds de aanslag 44 anarchisten, van wie 27 Italianen, Zwitserland zijn uitgezet.⁷⁷ Slechts drie keer is

⁷⁶ ‘Brieven uit Turkije’, *Het Nieuws van den Dag*, 10 oktober 1898, p. 17. Met het nieuws van 27 juli 2016 dat Turkije tientallen media het zwijgen oplegde lijkt dus niets nieuws onder de zon te zijn. Deze omgang met de pers leent zich voor interessant vergelijkend onderzoek als het gaat om persvrijheid in 1898 en 2016. Voor meer informatie zie: Nos.nl, ‘Turkije legt tientallen media het zwijgen op’, (versie 27 juli 2016), <http://nos.nl/artikel/2121251-turkije-legt-tientallen-media-het-zwijgen-op.html> (6 augustus 2016).

⁷⁷ ‘Buitenlandsch Nieuws’, *Het Nieuws van den Dag*, 3 oktober 1898, p. 19.

de berichtgeving afkeurend van aard en indien de ingezonden brief niet wordt meegerekend, heeft de berichtgeving slechts één keer een angstwekkend karakter.

Hoewel de krant gedurende een lange periode over de gebeurtenis blijft schrijven, is het karakter ervan vooral beschrijvend. De internationale samenzwering wordt niet genoemd. Het *social framework* in Het Nieuws van den Dag is gematigd negatief; de heftigste kwalificaties zijn ‘kaf onder het koren’ en ‘schandelijke moord’.

Nog meer dan de andere twee kranten blijft Het Nieuws van den Dag in het vormen van een *collective action frame* hangen in *diagnostic framing*. Het anarchisme wordt als schuldige aangewezen en veroordeeld. Er wordt geen strategie voorgesteld of oproep gedaan om het anarchisme te bestrijden. De *prognostic* en *motivational framing* zijn daarmee afwezig in het *collective action frame*.

1.4 Conclusie

In dit eerste hoofdstuk is de berichtgeving met betrekking tot de moord op Elizabeth van Oostenrijk op 10 september 1898 in drie Nederlandse kranten onderzocht. In totaal zijn 114 edities onderzocht. Hoewel het Algemeen Handelsblad en het Rotterdamsch Nieuwsblad de gebeurtenis met name de eerste twee weken van een zwaarder nieuwsgewicht voorzien, is Het Nieuws van den Dag de krant waar de gebeurtenis het langst in het nieuws blijft. De hoogste waarde wordt echter in geen krant vaker dan twee keer gehaald. Dit beeld is terug te zien in de analyse van het karakter van de berichtgeving, hetgeen in alle drie de kranten hooguit twee keer angstwekkend te typeren is. De veroordeling van de gebeurtenis vindt vooral de eerste week plaats, waarna de berichtgeving na twee weken een beschrijvend karakter krijgt.

Jensen geeft in zijn boek een voorbeeld van framing door de Amerikaanse krant *New York Journal* op 11 september 1898. De voorpagina daarvan overtreft alle berichtgeving van

de Nederlandse kranten met de volgende titel in hoofdletters: ‘EMPRESS OF AUSTRIA STABBED TO THE HEART. KILLED BY AN ANARCHIST IN GENEVA.’ De volledige voorpagina van de krant is gevuld met nieuws over de aanslag, inclusief een foto van een jonge Elizabeth.⁷⁸ Het nieuwsgewicht dat de krant aan de gebeurtenis geeft is daarmee hoger dan de Nederlandse kranten, waarin dergelijke framing niet voorkomt.

In de berichtgeving van alle drie de kranten wordt de dader als anarchist betiteld en krijgt het anarchisme de schuld van de gebeurtenis. De associaties die de kranten aan dit anarchisme koppelen in het *social framework*, verschillen echter van elkaar. Het Algemeen Handelsblad en het Rotterdamsch Nieuwsblad voorzien het anarchisme van negatieve associaties, zoals ‘anarchistische gruwelen’, ‘vloekwaardige misdaad’ en ‘bruten met grenzeloos fanatisme’. Het Nieuws van den Dag is een stuk milder en veroordeelt niet sterker dan ‘kaf onder het koren’. De samenzwering waar veel kranten groots mee uitpakten, zoals auteurs als Jensen, De Graaf en Thorup beweren, wordt slechts in een enkele editie terloops genoemd.

De *diagnostic framing* van Benford en Snow, de eerste *core framing task* van het *collective action frame*, is vrij eenduidig in de Nederlandse kranten. De schuld van de aanslag door Lucheni ligt in het anarchisme. Dit anarchisme is onnavolgbaar voor elk weldenkend mens en is het grote kwaad dat nu het leven heeft genomen van de prachtige, edele en vooral onschuldige Elizabeth. Terwijl het Turkse kranten verboden wordt het anarchisme te noemen, wordt het anarchisme in de Nederlandse kranten duidelijk gediagnosticeerd als de oorzaak van het kwaad.

De berichtgeving blijft echter in vrijwel elke krant hangen in deze *diagnostic framing*. Op een aanmoediging voor internationale samenwerking in het Algemeen Handelsblad en

⁷⁸ Jensen, *The Battle against Anarchist Terrorism*, 135.

begrip voor de strijd tegen het anarchisme in het Rotterdamsch Nieuwsblad na, is de *prognostic framing* geheel afwezig in de berichtgeving. Deze taak van framing, waarin de strategie bepaald wordt en het aanvalsplan opgesteld wordt, is minimaal aanwezig in de Nederlandse berichtgeving. De *call to arms*, wat de *motivational framing* kenmerkt, is in zijn geheel afwezig in de berichtgeving.

2. De moord op koning Umberto I van Italië in 1900

Op 29 juli 1900 werd koning Umberto I van Italië op 56-jarige leeftijd in de Italiaanse plaats Monza doodgeschoten door Gaetano Bresci. Dit gebeurde nadat de Italiaanse koning in het stadion van Monza een tentoonstelling had bezocht van de gymnastiekvereniging 'Forti e liberi'. Toen Umberto na de prijsuitreiking in een open koets stapte om naar zijn paleis terug te keren, vuurde Bresci vier kogels op hem af, wat voldoende was om de koning te doden. Diens laatste woorden: 'Volgens mij is het niet ernstig.'⁷⁹

Bresci was opgegroeid in Toscane en in 1897 naar de Verenigde Staten geëmigreerd. Hier vond hij werk in de textielindustrie van Paterson, New Jersey. Bresci zou de moord gepleegd hebben vanwege het feit dat Umberto medailles had uitgereikt aan de generaal die bij een demonstratie tegen stijgende broodprijzen mannen, vrouwen en kinderen had laten neerschieten. Dit zette hem aan tot wraak; in zijn ogen had de generaal bestraft moeten worden.⁸⁰ Bresci werd tot levenslang veroordeeld, maar stierf al in mei 1901.⁸¹

Het feit dat de moord gepleegd werd door een Italiaan met een uit Amerika afkomstige revolver, gaf veel aanleiding tot vermoedens over een grote trans-Atlantische anarchistische samenzwering.⁸² Daags na de aanslag stelde de prominente Milanese krant *Corriere della Sera* met zekerheid vast dat een complot gaande was om alle Europese staatshoofden te vermoorden. Deze overtuiging werd gedeeld door de Italiaanse overheid, de politie en zo ongeveer alle kranten - een overtuiging waar men uiteindelijk geen harde aanwijzingen voor kon vinden.⁸³

⁷⁹ C. Duggan, *The Force of Destiny: A History of Italy since 1796* (Londen 2007) 349.

⁸⁰ Jensen, *The Battle against Anarchist Terrorism*, 191.

⁸¹ Duggan, *The Force of Destiny*, 349. Volgens de officiële rapporten pleegde hij zelfmoord, de documenten die dit moeten bevestigen zijn echter nooit gevonden waarmee het niet ondenkbaar is dat hij door zijn bewakers vermoord is.

⁸² Jensen, *The Battle against Anarchist Terrorism*, 187.

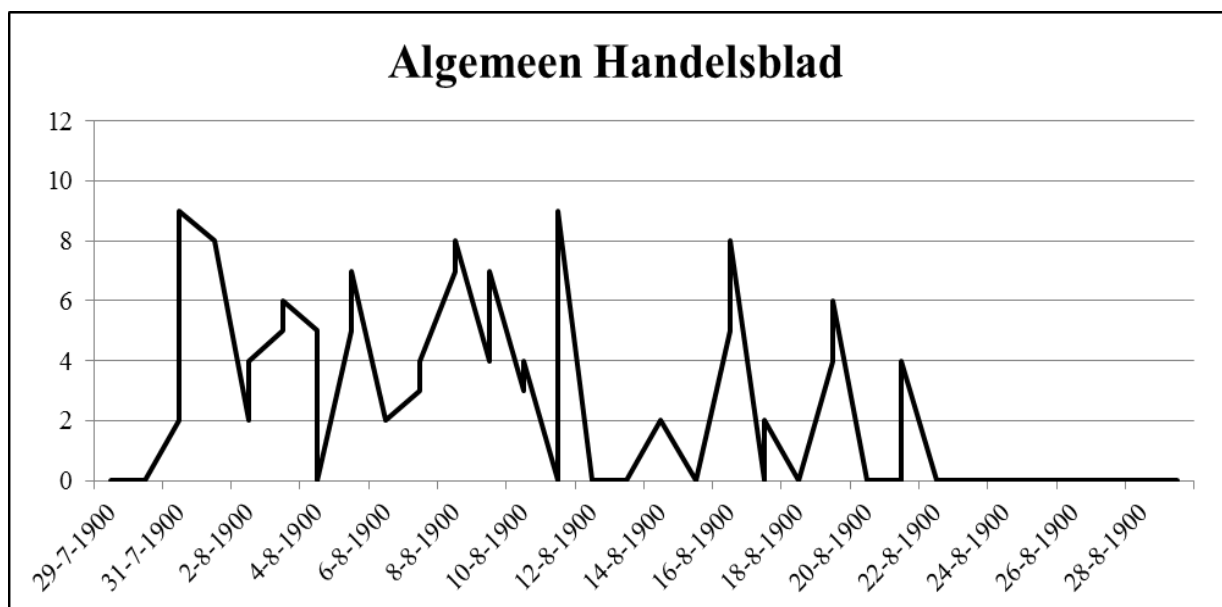
⁸³ Jensen, 'Daggers, Rifles, and Dynamite', 137.

In dit hoofdstuk staat centraal hoe het Algemeen Handelsblad, het Rotterdamsch Nieuwsblad en Het Nieuws van den Dag deze aanslag en de nasleep ervan gepresenteerd en geframed hebben. De kranten zijn onderzocht vanaf 29 juli tot en met 29 augustus 1900.

2.1 Het Algemeen Handelsblad

Van het Algemeen Handelsblad zijn tussen 29 juli en 29 augustus 1900 in totaal 58 ochtend- en avondedities onderzocht. Nadat Umberto I van Italië op 29 juli wordt vermoord, vermeldt Algemeen Handelsblad dit nieuws voor het eerst in de ochtendeditie van 31 juli.⁸⁴ Waar het in de ochtendeditie nog een klein en neutraal stuk tekst omvat, wordt in de avondeditie groots uitgekapt met meerdere artikelen van een kolom of langer.⁸⁵

De grafiek met het verloop van het nieuwsgewicht dat aan de aanslag gegeven wordt in het Algemeen Handelsblad, ziet er als volgt uit:

Grafiek 7 – Het nieuwsgewicht na de aanslag op Umberto (Bron: Bijlage 4)

⁸⁴ ‘Dood van den Koning van Italië’, *Algemeen Handelsblad*, 31 juli 1900, Ochtendeditie, p. 2.

⁸⁵ ‘De moord van koning Umberto’, *Algemeen Handelsblad*, 31 juli 1900, Avondeditie, p. 6.

Hoewel de maximale score niet één keer toegekend wordt, blijft de gebeurtenis tot drie weken na de aanslag met pieken in het nieuws komen. Een beschrijving van de begrafenis van Umberto en een bericht over aanplakbiljetten na de aanslag, komen in de avondeditie van 11 augustus in de krant:

In Antwerpen heeft de politie Woensdagochtend van een aantal openbare gebouwen aanplakbiljetten verwijderd, die als opschrift droegen: “Leve Bresci! Het lijden van Bresci zal gewroken worden!” [...] Er mag worden bijgevoegd, dat de politie een en ander niet als ernstig gemeend beschouwt en aan een ongepaste aardigheid gelooft.⁸⁶

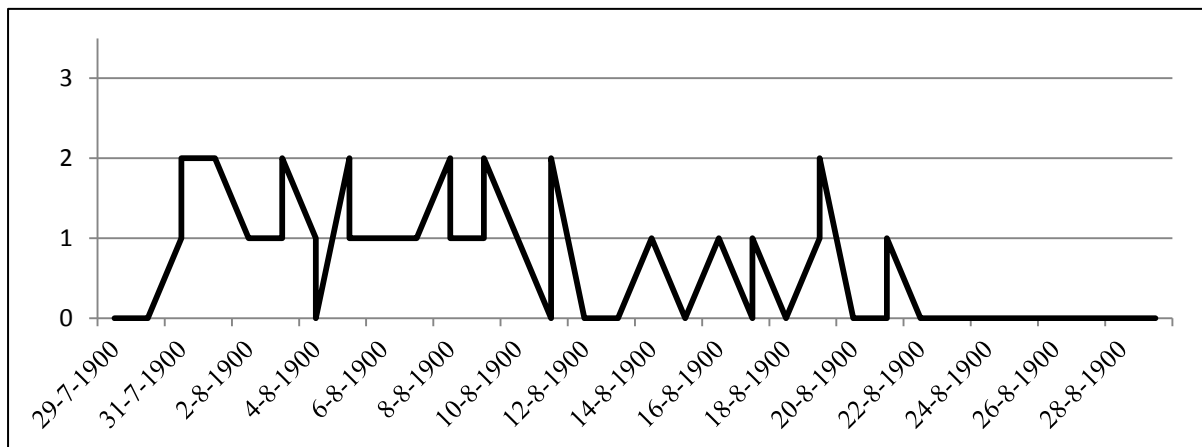
De laatste regel van het citaat is interessant voor het nieuwsgewicht. Hoewel de teksten op de aanplakbiljetten een angstwekkend karakter hebben, stelt de krant dat de politie denkt dat het meevalt. Hiermee verandert de toon van angstwekkend in geruststellend. Over de waarschijnlijkheid van een samenzwering wordt één keer geschreven, in de avondeditie van 16 augustus 1900, als het politieonderzoek wordt besproken:

De eene helft beweert, dat uitgemaakt is, dat op verschillende plaatsen in de Ver. Staten goedgeorganiseerde anarchistenbenden bestaan, die bij “voorkomende gevallen” een uit haar midden uitzenden. De andere helft verzekerd, dat uit een en ander duidelijk is gebleken, dat de Italiaansche koningsmoord een zelfstandige daad is geweest en in elk geval de Amerikaansche anarchisten er part noch deel aan hebben.⁸⁷

⁸⁶ ‘Buitenlandsche Kroniek’, *Algemeen Handelsblad*, 11 augustus 1900, Avondeditie, p. 2, 6.

⁸⁷ ‘Amerikaansche kroniek’, *Algemeen Handelsblad*, 16 augustus 1900, Avondeditie, p. 5-6.

De krant plaatst vraagtekens bij de idee van een complot. De grafiek die het karakter van de berichtgeving laat zien, geeft aan dat het karakter van de berichtgeving nooit angstwekkend is, acht keer afkeurend en twaalf keer beschrijvend. In de overige edities komt de gebeurtenis niet in het nieuws.

Grafiek 8 – Het karakter van de berichtgeving na de aanslag op Umberto (Bron: Bijlage 4)

Hoewel het Algemeen Handelsblad vier keer een nieuwsgewicht van acht punten of hoger scoort, is dit met zeven procent op 56 edities niet vaak. Na de begrafenis van Umberto komt de gebeurtenis vrijwel niet meer groots in het nieuws. Het karakter van de berichtgeving is de eerste twee weken regelmatig als afkeurend te typeren, maar nooit als angstwekkend.

De tweede keer dat de aanslag in het nieuws komt, in de avondeditie van 31 juli, wordt deze als uiting van het anarchistische kwaad geframed met diverse negatieve associaties:

Een nieuwe, schandelijke misdaad van vorstenmoord heeft plaats gehad, waarvan de koning van Italië, Umberto I het slachtoffer geworden is. [...] De moordenaar, die cynisch zijn

misdaad bekende, is waarschijnlijk een dier verdwaasde anarchisten, die meenen de wereld te kunnen beteren door koningen dood te schieten.⁸⁸

Het *social framework* dat alle associaties en betekenissen bij een bepaald fenomeen bevat, wordt hier direct ingevuld als het gaat om ‘anarchisten’. Bij het vormen van een frame wordt onderscheid gemaakt tussen dat wat *in frame* en dat wat *out of frame* is.⁸⁹ Binnen het frame van de anarchist plaatst de krant het negatieve kenmerk van iemand die de wereld denkt te verbeteren door koningen dood te schieten.

In de ochtendeditie van 1 augustus 1900 wordt Paterson getypeerd als een plaats die bekend staat om een grote concentratie anarchisten⁹⁰, wat een extra toevoeging is aan het *social framework* van het anarchisme. Hoe anarchisten gezien worden, wordt in de avondeditie van 1 augustus 1900 opnieuw duidelijk als de krant de edelmoedigheid van koning Umberto I prijst:

Maar in het anarchistische kamp schijnt men blind voor zulk een edele opwelling.

Herhaaldelijk hebben “propagandisten van de daad” een aanslag op zijn leven gepleegd.

Ditmaal is het gelukt. Een edel mensch, een hoogbegaafd vorst, een goede koning is laaghartig vermoord.⁹¹

De tegenstelling tussen het ‘hoog-begaafde’ van Umberto en het ‘laag-hartige’ van de anarchist is een interessante toevoeging aan het *social framework*, aangezien het anarchisme

⁸⁸ ‘De moord van koning Umberto’, *Algemeen Handelsblad*, 31 juli 1900, Avondeditie, p. 6.

⁸⁹ Snow, ‘Framing Processes, Ideology, and Discursive Fields’, 384.

⁹⁰ ‘De moord van koning Umberto’, *Algemeen Handelsblad*, 1 augustus 1900, Ochtendeditie, p. 1.

⁹¹ ‘Buitenlandsch overzicht’, *Algemeen Handelsblad*, 1 augustus 1900, Avondeditie, p. 1.

hiermee wordt afgezet tegen het goede van koning Umberto. De typering van anarchistische Italianen in de Verenigde Staten in de ochtendeditie van 5 augustus 1900 zet het negatief afschilderen voort: ‘Er zijn ongetwijfeld vele schurftige schapen in de Italiaansche kudde in Amerika’⁹²

Het Algemeen Handelsblad geeft meermaals aandacht aan Paterson als anarchistisch broeinest, zoals in de avondeditie van 8 augustus: ‘Paterson, het berucht geworden misdadigerscentrum bij New York...’.⁹³ Een frame geeft betekenis aan een gebeurtenis of een object.⁹⁴ Of dit ook terecht is, is niet van belang. Het *social framework* van het anarchisme wordt gekoppeld aan Paterson. De beschuldiging richting de stad Paterson is volgens Jensen allerm minst terecht. Bresci is de enige anarchist die hier gewoond heeft en een moordaanslag gepleegd heeft.⁹⁵

Het *social framework* van anarchisten in het Algemeen Handelsblad in de eerste week na de aanslag is verre van positief. Een anarchist is te typeren als een verwaand, laaghartig en misdadig persoon die de wereld wil verbeteren door edelmoedige en onschuldige koningen dood te schieten. Anarchisten zijn vaak Italianen en in Paterson zit het epicentrum van deze bende schurftige schapen.

Met dit beeld in het achterhoofd rest tenslotte de vraag hoe het Algemeen Handelsblad het *collective action frame* gevormd heeft. Evenals na de aanslag op Elizabeth, komt de berichtgeving meestentijds niet verder dan de *diagnostic framing*. Zoals het *social framework* aantoonde, is het anarchisme van meet af aan de schuldige. Alleen in reactie op de aanplakbiljetten in Antwerpen met een anarchistische toonzetting in de avondeditie van 11

⁹² ‘De Amerikaansche Italianen’, *Algemeen Handelsblad*, 5 augustus 1900, Ochtendeditie, p. 3.

⁹³ ‘Gerechtelijke foltering van onzen tijd’, *Algemeen Handelsblad*, 8 augustus 1900, Avondeditie, p. 5.

⁹⁴ Snow, ‘Framing Processes, Ideology, and Discursive Fields’, 384-385.

⁹⁵ R.B. Jensen, ‘Anarchist Terrorism and Global Diasporas, 1878-1914’, *Terrorism and Political Violence* 27 (2015) 3, 441-453, aldaar 445-446.

augustus 1900, vermeldt de krant dat de politie het allemaal niet te serieus neemt.⁹⁶ De *prognostic framing* is minimaal en aan *motivational framing* wijdt de krant in het geheel geen tekst. Het Algemeen Handelsblad benadrukt in de avondeditie van 9 augustus 1900 zelfs dat de impact van de aanslag minimaal is, waarbij de liberale krant tussen de regels door de koning alsnog snel als liberaal typeert:

De moordenaar van Monza heeft een liberalen koning het leven kunnen ontnemen; maar hij heeft niets kunnen doen tegen de liberale monarchie. Dit bewijst de proclamatie des konings het best. De kogel heeft het hart van Umberto, maar niet de tradities van zijn huis getroffen.⁹⁷

De balans met betrekking tot de berichtgeving in het Algemeen Handelsblad en de berichtgeving van de aanslag op koning Umberto toont een aantal interessante resultaten. De gebeurtenis komt tot drie weken na de aanslag regelmatig groot in het nieuws, maar nooit met een angstwekkend karakter. Het idee van een samenzwering komt in deze berichtgeving minimaal aan bod.

Het *social framework* dat opgetrokken wordt rondom het anarchisme is zeer negatief. Kwalificaties als schurftige schapen, gruwelen en laaghartigheid worden aan het anarchisme gekoppeld. Dit anarchisme wordt vaak gelokaliseerd in Paterson, New Jersey, waarmee het op grote afstand van de lezers blijft. Angst voor anarchistisch geweld in Nederland blijft dan ook *out of frame* in de associaties die de krant aan het anarchisme koppelt.

Van de drie *core framing tasks* komt in de berichtgeving alleen de *diagnostic framing* uit de verf. Het anarchisme is verantwoordelijk voor de waanzin van het neerschieten van een

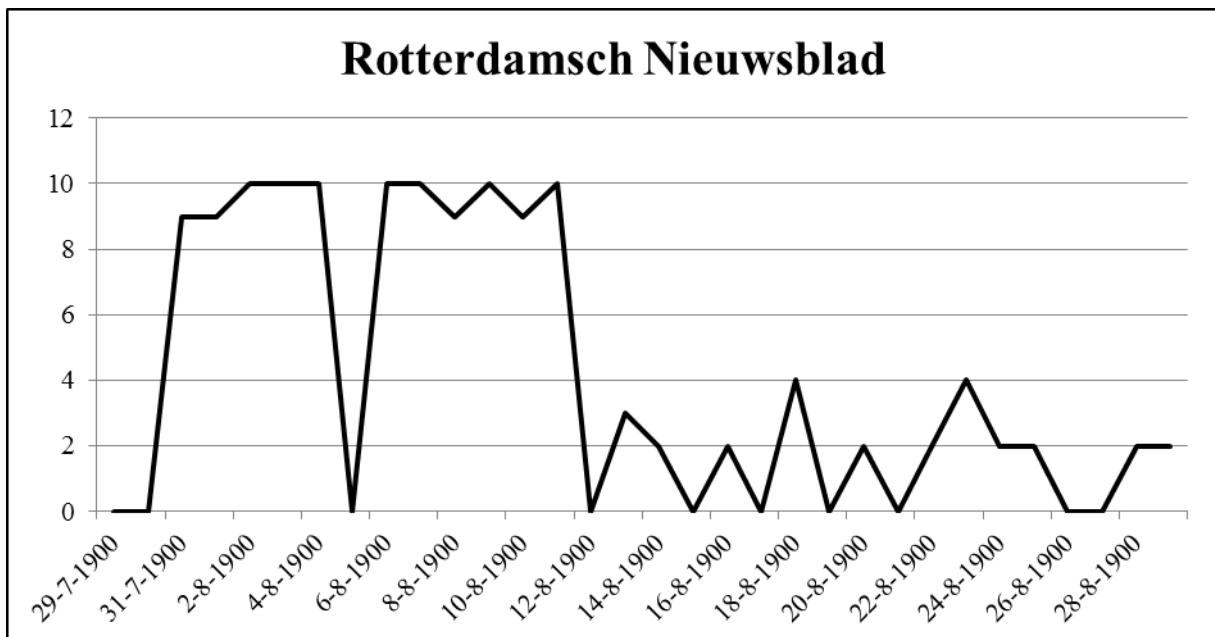
⁹⁶ 'Buitenlandsche Kroniek', *Algemeen Handelsblad*, 11 augustus 1900, Avondeditie, p. 2, 6.

⁹⁷ 'Buitenlandsch overzicht', *Algemeen Handelsblad*, 9 augustus 1900, Avondeditie, p. 1.

onschuldige koning. De *prognostic framing* daarentegen is vooral geruststellend van aard. De moord heeft volgens de krant minimale impact en aanplakbiljetten moeten niet te serieus worden genomen. De *motivational framing* typeren Benford en Snow als de *call to arms*, wat in dit geval echter voornamelijk een oproep is om het anarchisme niet te serieus te nemen. Daarvoor maakt het te weinig impact en is het te ver weg.

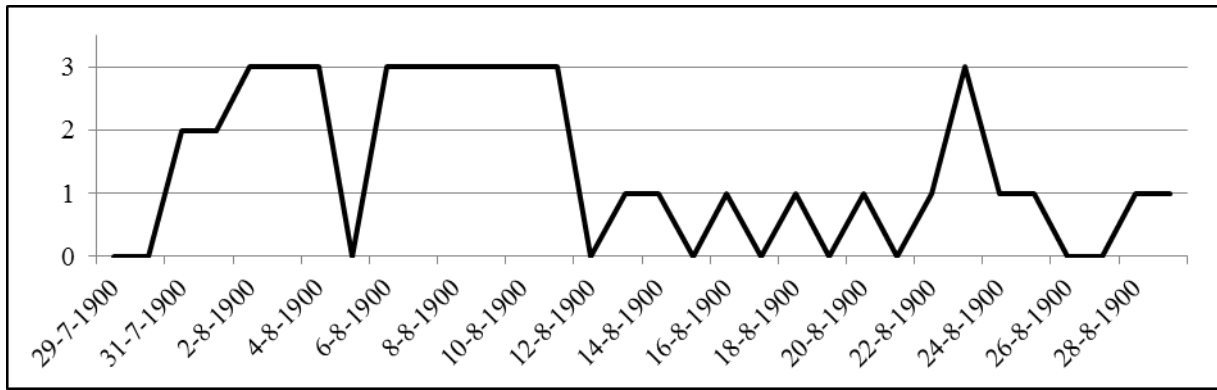
2.2 Het Rotterdamsch Nieuwsblad

Het bericht over de moord op Umberto komt op 31 juli voor het eerst in het Rotterdamsch Nieuwsblad, een krant waar 26 edities van onderzocht zijn. Op 15 augustus komt om onbekende redenen geen editie uit. In de grafiek is te zien dat de gebeurtenis de eerste twee weken veel nieuwsgewicht krijgt in het Rotterdamsch Nieuwsblad:

Grafiek 9 – Het nieuwsgewicht na de aanslag op Umberto (Bron: Bijlage 5)

De hoge waarden in de grafiek worden veroorzaakt door lange artikelen met een angstwekkend karakter waarin steevast het anarchisme wordt genoemd. Dit wordt ook getoond door de grafiek die het karakter van de berichtgeving illustreert:

Grafiek 10 – Het karakter van de berichtgeving na de aanslag op Umberto (Bron: Bijlage 5)

Tot en met 11 augustus ontstaat een huiveringwekkend beeld in beide grafieken. Na 11 augustus 1900 komt nieuws over de aanslag minder terug in het Rotterdamsch Nieuwsblad. De rechtszaak tegen Bresci en de begrafenis van Umberto worden nog besproken in het nieuws, maar deze berichten zijn vooral beschrijvend. Alleen de editie van 23 augustus 1900 bevat nog een angstwekkend karakter met een uitroep van Bresci:

Eenige dagen geleden kreeg hij voor een oogenblik zijn zelfbeheersching terug en riep hij uit:
 “Mijn schitterende daad vormt het begin van een nieuw tijdperk. Niets kan de voortgang van onzer beginselen stuiten. Laat de wereld op haar hoede zijn!”⁹⁸

Na deze dreigende woorden bevat de krant alleen korte en beschrijvende artikelen over een gebed dat koningin Margherita heeft samengesteld⁹⁹ en over het verzoek om verdaging van het proces dat niet gehonoreerd is.¹⁰⁰ Het zware nieuwsgewicht in de eerste twee weken maakt het *social framework* dat de krant opbouwt rondom het anarchisme interessant.

⁹⁸ ‘Buitenland’, *Rotterdamsch Nieuwsblad*, 23 augustus 1900, p. 2.

⁹⁹ ‘Buitenland’, *Rotterdamsch Nieuwsblad*, 28 augustus 1900, p. 2.

¹⁰⁰ ‘Buitenland’, *Rotterdamsch Nieuwsblad*, 29 augustus 1900, p. 2.

De editie van 31 juli 1900 framet de aanslag als een uiting van anarchisme, zonder dat dit op dat moment zeker is: ‘Wat de beweegreden tot den moord is geweest, is nog niet bekend. Of weder een anarchist zijn beginselen meer gehaat zal hebben gemaakt door koningsmoord, zal later blijken. Waarschijnlijk is het.’¹⁰¹ Met het typeren van ‘gehate beginselen’ wordt direct duidelijk gemaakt hoe over het anarchisme gedacht wordt. Dat dit kwaad verstrekkende gevolgen kan hebben, wordt in de editie van 2 augustus gesuggereerd: ‘De dood van koning Humbert heeft in verschillende landen van Europa, al naar hun positie, de hoop of de vrees doen ontstaan, dat de Driebond aan den Italiaanschen soeverein een sterken steun heeft verloren.’¹⁰²

De angst voor politieke verdeeldheid komt ook in de dagen die volgen tot uiting. Op 6 augustus 1900 wordt de dood van andere staatshoofden gesuggereerd: ‘Men zoekt dan ook naar het verband tusschen de daad van Bresci en dezen aanslagen en in officieele kringen heet het, dat er een complot bestaat, dat het achtereenvolgens dooden van alle soevereinen zou ten doel hebben.’¹⁰³

De volgende dag wordt deze angst aangewakkerd: ‘Meer en meer wordt het duidelijk, dat de samenzwering te Paterson ten doel had, alle soevereinen van Europa te vermoorden!’¹⁰⁴ Een bericht op 8 augustus over de reactie van Luigi Lucheni plaatst de aanslag in de lijst van eerdere anarchistische uitwassen: ‘De moordenaar van de keizerin van Oostenrijk, Luccheni toonde groote vreugde, toen hij van den moord op koning Humbert hoorde. Hij zeide, dat alle vorsten dit lot te wachten hadden, het eerst de nieuwe koning van Italië.’ Ook maakt het artikel melding van het gegeven dat Bresci in zijn cel een groot aantal

¹⁰¹ ‘De Moord op den Koning van Italië’, *Rotterdamsch Nieuwsblad*, 31 juli 1900, p. 5.

¹⁰² ‘De Moord op den Koning van Italië’, *Rotterdamsch Nieuwsblad*, 2 augustus 1900, p. 5.

¹⁰³ ‘Buitenland’, *Rotterdamsch Nieuwsblad*, 6 augustus 1900, p. 14.

¹⁰⁴ ‘De Moord op den Koning van Italië’, *Rotterdamsch Nieuwsblad*, 7 augustus 1900, p. 7.

telegrammen met gelukwensen heeft ontvangen vanuit Paterson, New Jersey, New York en Rio de Janeiro. Hiermee wordt het internationale karakter van het anarchisme benadrukt.¹⁰⁵

Op 10 augustus wordt het inmiddels angstaanjagende beeld van anarchisten verder uitgebouwd in een artikel over aanplakbiljetten: ‘Ravachol is nog niet dood! Leve de anarchie! Bresci zal gewroken worden! De aanslagen zullen zich vermenigvuldigen.’¹⁰⁶ Ook de dader, Gaetano Bresci, krijgt in de editie van 11 augustus 1900 van het Rotterdamsch Nieuwsblad een podium om zijn daad nog eens met woorden te bekrachtigen: ‘Gaetano Bresci, de moordenaar van Monza, heeft aan den rechter van instructie verklaard, dat de wereld spoedig het tooneel van een misdaad, die aan de zijne gelijk is, zal zien.’¹⁰⁷

Het *social framework* van het anarchisme in het Rotterdamsch Nieuwsblad na de aanslag op Umberto is heftiger dan in welke krant na welke aanslag dan ook. Het anarchisme is een gehaat fenomeen dat internationaal georganiseerd is en politieke ontwrichting veroorzaakt. Geen enkel staatshoofd lijkt veilig voor dit gevaar, waarvan niet eens duidelijk is waarvandaan het de samenzwering smeedt.

Ondanks het angstaanjagende *social framework*, verschilt het *collective action frame* niet veel van dat in het Algemeen Handelsblad. De schuld van de aanslag wordt in de *diagnostic framing* bij het anarchisme gelegd. Dit anarchisme heeft gehate beginselen, is internationaal georganiseerd, wil alle Europese staatshoofden omleggen en zal van de wereld een toneel van misdaad maken. Het Rotterdamsch Nieuwsblad roept desondanks niet op tot actie. De *prognostic framing* en de *motivational framing*, het voorstellen van een strategie en de oproep tot de uitvoering daarvan tegen dit internationale en afkeurenswaardige anarchisme, komen niet voor in de krant.

¹⁰⁵ ‘De moord op den koning van Italië.’, *Rotterdamsch Nieuwsblad*, 8 augustus 1900, p. 7.

¹⁰⁶ ‘De moord op den koning van Italië’, *Rotterdamsch Nieuwsblad*, 10 augustus 1900, p. 7.

¹⁰⁷ ‘De moord op den koning van Italië’, *Rotterdamsch Nieuwsblad*, 11 augustus 1900, p. 7.

De berichtgeving in het Rotterdamsch Nieuwsblad heeft interessante kenmerken. Het nieuwsgewicht is de eerste twee weken maximaal met lange en angstwekkende artikelen. Daarna neemt het snel af: de artikelen zijn minder lang, minder angstwekkend van karakter en minder gekoppeld aan het anarchisme. Het *social framework* stroomt over van veroordeling en angst vanwege een nietsontziend en internationaal complot met betrekking tot het anarchisme. Er wordt echter niets geschreven over de kans op vergelijkbare tonelen in Nederland. Het *collective action frame* roept niet op tot actie maar blijft hangen in het aanwijzen van de schuldige.

2.3 *Het Nieuws van den Dag*

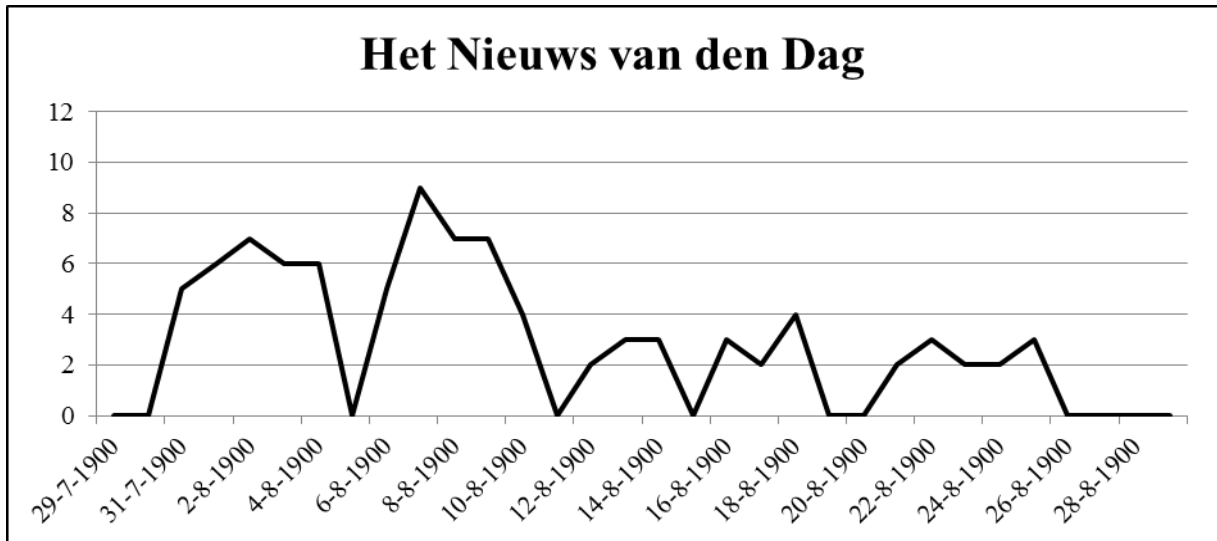
Van Het Nieuws van den Dag zijn 32 edities onderzocht van 29 juli 1900 tot en met 29 augustus 1900. De moord komt voor het eerst in het nieuws op 31 juli 1900: ‘Andermaal is een gekroond hoofd het slachtoffer geworden van een misdadigen moordaanslag.’¹⁰⁸ Hoewel de link wordt gelegd met eerdere aanslagen, wordt nog niet meteen de verbinding met het anarchisme gelegd. Dat gebeurt de volgende dag in de editie van 1 augustus 1900:

De moordenaar verklaarde Gaetano Bressi te heten, in November 1869 te Prato geboren en zijdewever van beroep. Hij was kort geleden uit Amerika gekomen. Bressi zeide geen medeplichtigen te hebben en de daad begaan te hebben uit haat tegen de monarchistische instellingen.¹⁰⁹

¹⁰⁸ ‘Buitenlandsch Nieuws’, *Het Nieuws van den Dag*, 31 juli 1900, p. 7.

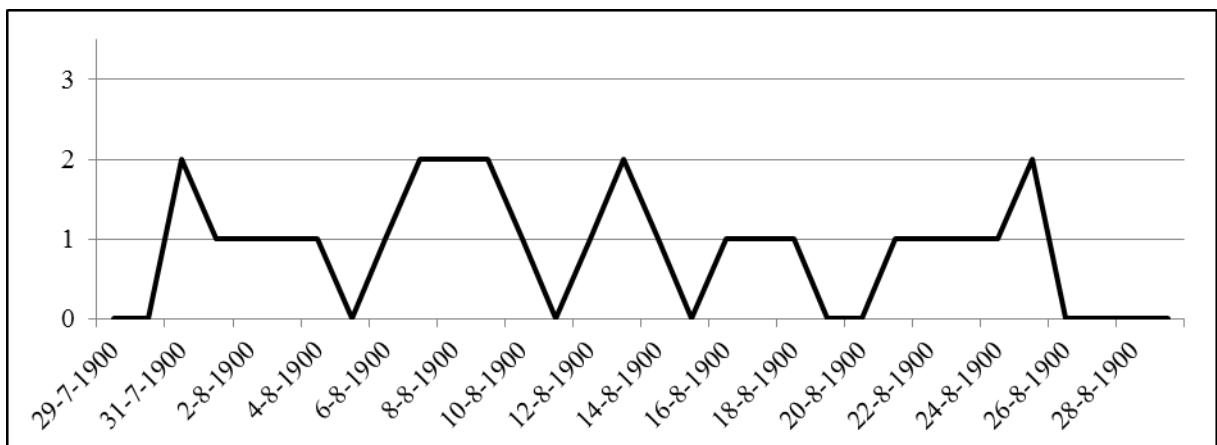
¹⁰⁹ ‘Buitenlandsch Nieuws’, *Het Nieuws van den Dag*, 1 augustus 1900, p. 7.

Verderop in het artikel wordt geschreven over een anarchistische groep die tot de dood van de koning besloten zou hebben.¹¹⁰ De daaropvolgende dagen wordt de aanslag veroordeeld en komt informatie over andere anarchisten in het nieuws. De grafiek van het nieuwsgewicht in de berichtgeving haalt aanzienlijk lagere waarden dan die van het Rotterdamsch Nieuwsblad:

Grafiek 11 – Het nieuwsgewicht na de aanslag op Umberto (Bron: Bijlage 6)

Zoals de grafiek laat zien, haalt de berichtgeving niet één keer de hoogste waarde en komt deze zelden boven vijf punten uit. Eén keer is een artikel langer dan een kolom. Ook laat de grafiek met het karakter van de berichtgeving zien dat het karakter nooit angstwekkend is.

Grafiek 12 – Het karakter van de berichtgeving na de aanslag op Umberto (Bron: Bijlage 6)

¹¹⁰ ‘Buitenlandsch Nieuws’, *Het Nieuws van den Dag*, 1 augustus 1900, p. 7.

Nadat op 24 augustus bekend wordt dat de socialistische advocaat Turati van de verdediging van Bresci afziet¹¹¹, komt de nasleep op 25 augustus voor het laatst in de krant als de advocaat bekend wordt:

De Milaansche advocaat Mortelli heeft de verdediging van Bresci op zich genomen. Hij heeft den moordenaar in zijn cel bezocht en vond hem zeer terneergeslagen schoon niet in staat om het hopelooze van zijn toestand in te zien. Bresci vleit zich met den waan, dat het volk voor hem partij zal kiezen of de jury ten minste verzachtende omstandigheden zal toestaan.¹¹²

Met de woordkeuze van ‘vleit zich met den waan’ keurt de krant Bresci en zijn daad in milde bewoordingen af. Na 25 augustus komt de gebeurtenis of de nasleep ervan niet meer voor in Het Nieuws van den Dag, waarmee de krant het gematigde schrijven over de moordaanslag besluit.

Het relatief lage nieuwsgewicht in Het Nieuws van den Dag met betrekking tot deze aanslag uit zich ook in een beduidend minder negatief *social framework*. De krant maakt wel melding van verbittering tegen anarchisten, zoals in de editie van 3 augustus 1900:

In het land is door den moord eene zoo groote verbittering tegen de anarchisten gewekt, dat de politie tot buitengewone maatregelen overging en verscheidene bekende anarchisten gevangen nam in't belang van hunne eigene veiligheid. Er is sprake van een internationaal congres ter

¹¹¹ ‘Buitenlandsch Nieuws’, *Het Nieuws van den Dag*, 24 augustus 1900, p. 7.

¹¹² ‘Buitenlandsch Nieuws’, *Het Nieuws van den Dag*, 25 augustus 1900, p. 7.

beraming van gemeenschappelijke maatregelen tegen de revolutionaire partijen; Italië zou daartoe het voorstel doen.¹¹³

Evenals het Algemeen Handelsblad, associeert Het Nieuws van den Dag het anarchisme met Italianen als de editie van 9 augustus een Franse krant aanhaalt: ‘De anarchistische leer, schrijft *Le Journal des Debats*, is in Italië niet maar het geloof van enkele individuen. Zij is daar diep geworteld in den grond.’¹¹⁴ De associaties die het *social framework* vormen, hebben met betrekking tot het anarchisme in Het Nieuws van den Dag in mindere mate een demonisering in zich dan in andere kranten. Op 7 augustus maakt de krant melding van 27 anarchisten die naar Europa zouden zijn vertrokken om daar aanslagen te plegen. Vervolgens wordt geruststellend toegevoegd dat de Italiaanse regering de namen kent van deze mensen.¹¹⁵ Hoewel het anarchisme in het *social framework* negatief geduid wordt, blijft dit op afstand en wordt mogelijk gevaar van een geruststellende notie voorzien.

Het *collective action frame* vertoont een herkenbaar beeld als opnieuw geen melding wordt gemaakt van wat tegen dit anarchisme gedaan moet worden. Dat het anarchisme schuldig is aan de aanslag, wordt in de *diagnostic framing* nog wel duidelijk, maar er wordt geen strategie voorgesteld om tegen dit kwaad te strijden. De inhechtenisneming van alle anarchisten wordt in de editie van 9 augustus zelfs ter discussie gesteld. Het herkenbare patroon van het ontbreken van *prognostic* en *motivational framing* in de omgang met het anarchisme is ook op Het Nieuws van den Dag van toepassing.

Samengevat krijgt de aanslag in Het Nieuws van den Dag een laag nieuwsgewicht. Als de gebeurtenis al in het nieuws komt, is dit meestal in korte artikelen met een beschrijvend

¹¹³ ‘Buitenlandsch Nieuws’, *Het Nieuws van den Dag*, 3 augustus 1900, p. 7.

¹¹⁴ ‘Buitenlandsch Nieuws’, *Het Nieuws van den Dag*, 9 augustus 1900, p. 9.

¹¹⁵ ‘Buitenlandsch Nieuws’, *Het Nieuws van den Dag*, 7 augustus 1900, p. 7.

karakter. Het anarchisme wordt als schuldige aangewezen, maar het *social framework* bevat milde veroordelingen. Tot slot wordt in het *collective action frame* geen oproep gedaan om actie te ondernemen tegen het anarchisme. In de conclusie worden de drie kranten naast elkaar gelegd om opvallende overeenkomsten en verschillen te benoemen.

2.4 Conclusie

In dit hoofdstuk zijn in totaal 116 edities onderzocht op hun berichtgeving omtrent de moord op Umberto. Evenals na de aanslag op Elizabeth, krijgt de aanslag op Umberto de eerste twee weken het zwaarste nieuwsgewicht. Hoe zwaar dit nieuwsgewicht is, verschilt echter per krant. Het Nieuws van den Dag besteedt weinig aandacht aan de aanslag, terwijl het Rotterdamsch Nieuwsblad de gebeurtenis beschrijft middels grote en angstwekkende artikelen.

De verschillen zitten in het *social framework* dat de kranten opbouwen met betrekking tot het anarchisme. Het Algemeen Handelsblad demoniseert het anarchisme in de sterkste bewoordingen, maar houdt het wel op afstand van de lezer. De krant typeert het anarchisme als een vreselijk kwaad dat echter ver van het lezerspubliek tot uiting komt. Het Rotterdamsch Nieuwsblad slaat een vergelijkbare toon aan in de demonisering. Deze krant voegt hier echter het motief aan toe van een internationale samenzwering die alle Europese staatshoofden kan slachtofferen. In Het Nieuws van den Dag ontbreekt zowel de sterke veroordeling van het anarchisme als het motief van de samenzwering.

De overeenkomsten zijn in het *collective action frame* te vinden. Alle kranten wijzen het anarchisme als schuldige aan in hun *diagnostic framing*. Waar de drie kranten echter vooral overeenkomen, is interessant genoeg in dat wat ze *niet* vermelden. Geen van de kranten gaat in op het anarchisme in Nederland, het anti-anarchistisch tegennetwerk, de

antropologische signalementen die vanaf 1896 opgesteld waren of de extra rijksuitgaven om Nederland te beschermen tegen het anarchisme.¹¹⁶ Eveneens doet geen van de drie kranten aan *prognostic framing* door een strategie, aanvalsplan of verdedigingsplan met betrekking tot het anarchisme op te stellen. De *motivational framing* bestaat volgens Benford en Snow door ‘moving people from the balcony to the barricades’.¹¹⁷ De onderzochte kranten laten de lezers echter rustig op het balkon zitten en doen geen enkele poging hen op de barricades in de strijd tegen het anarchisme te krijgen.

¹¹⁶ De Graaf, ‘De strijd tegen de “zwarte internationale”’, 49.

¹¹⁷ Benford en Snow, ‘Framing Processes and Social Movements’, 615.

3. De moord op president McKinley van de Verenigde Staten in 1901

Toen de Amerikaanse president William McKinley op 6 september 1901 op de Pan-Amerikaanse Expositie in Buffalo mensen in de gelegenheid stelde hem de hand te drukken, werd dit hem fataal. De Pools-Amerikaanse Leon Czolgosz vuurde vanuit een revolver die hij onder een zakdoek verstopt had twee kogels af op de president.¹¹⁸ Hoewel het er eerst op leek dat de president de aanslag zou overleven, stierf hij op 14 september 1901. Czolgosz zag in het anarchisme een manier om zich te verzetten tegen het onrecht dat de Amerikanen de Filippijnen hadden aangedaan. McKinley was daar volgens Czolgosz als staatshoofd verantwoordelijk voor en moest dat met de dood bekopen.¹¹⁹ Daarnaast dacht Czolgosz van zichzelf dat hij een dodelijke ziekte had; de hoofdschuldige van het Amerikaanse onrecht meenemen in zijn dood was het minste dat hij kon doen.¹²⁰

De Amerikaanse president was het machtigste slachtoffer dat het anarchisme ooit wist te doden. Na de moord op McKinley verspreidde het anarchisme zich ook over Zuid-Amerika en Azië, waarmee de globale impact ervan nog duidelijker werd.¹²¹ De moord op McKinley gaf aanleiding tot een internationaal congres in Sint-Petersburg in november 1901, waar een *Secret Protocol for the International War on Anarchism* opriep tot samenwerking en uitwisseling van opsporingsmethoden.¹²²

Over de gehele Verenigde Staten werden na de moord anarchisten vervolgd, op zo'n grote schaal dat Voltairine de Cleyre, een anarchist uit Philadelphia, het een 'Saint

¹¹⁸ Jensen, *The Battle against Anarchist Terrorism*, 238-239.

¹¹⁹ R.B. Jensen, 'The Pre-1914 Anarchist "Lone Wolf" Terrorist and Governmental Responses', *Terrorism and Political Violence* 26 (2014) 1, 86-94, aldaar 89.

¹²⁰ Jensen, 'The Pre 1914 Anarchist "Lone Wolf" Terrorist', 90.

¹²¹ Jensen, *The Battle against Anarchist Terrorism*, 237.

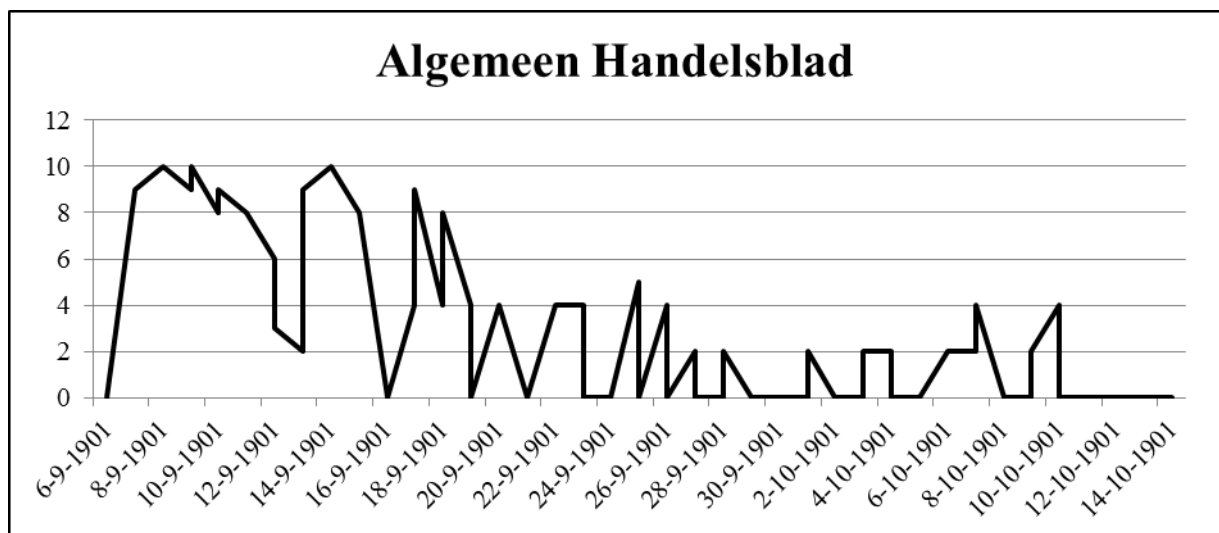
¹²² Lantink, 'Terrorisme voor 1945?', 61.

Bartholomey of the Anarchist' noemde. Hoewel iedereen opnieuw uitging van een samenzwering, ontbrak het opnieuw aan concrete aanwijzingen om dit ook hard te maken.¹²³

Deze derde moordaanslag vormt het laatste hoofdstuk van dit onderzoek, waarbij opnieuw de vraag centraal staat hoe de Nederlandse kranten destijds verslag deden van de aanslag. Omdat McKinley acht dagen na de aanslag op 14 september stierf, is ervoor gekozen de berichtgeving te onderzoeken vanaf 6 september, de dag van de aanslag tot en met 14 oktober 1901, een maand na de dood van McKinley.

3.1 Het Algemeen Handelsblad

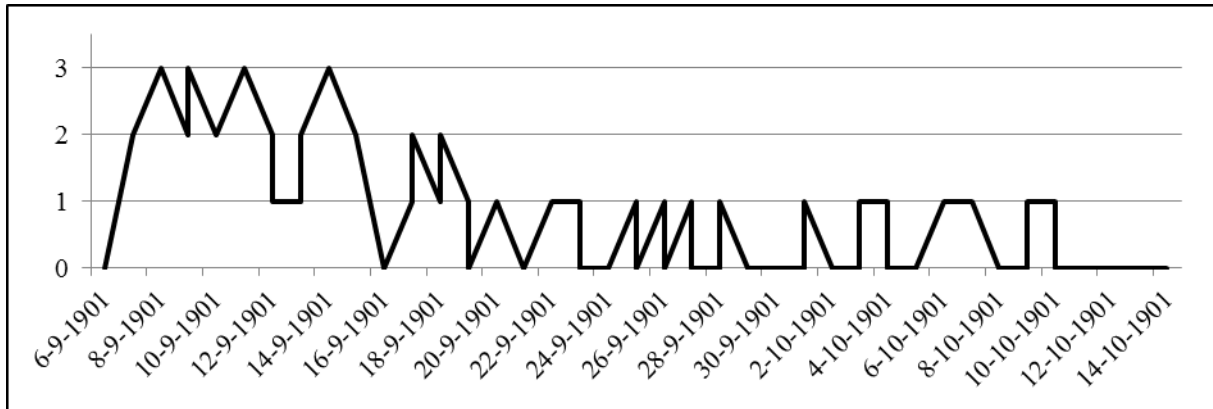
Van het Algemeen Handelsblad zijn alle ochtend- en avondedities vanaf 6 september tot en met 14 oktober 1901 onderzocht. In totaal zijn dit zeventig edities. In de curve van het nieuwsgewicht is zowel direct na de aanslag als direct na de dood van McKinley een piek in de berichtgeving te zien; lange artikelen met een angstwekkend karakter sieren deze periodes de krant.

Grafiek 13 – Het nieuwsgewicht na de aanslag op McKinley (Bron: Bijlage 7)

¹²³ Jensen, *The Battle against Anarchist Terrorism*, 246-247.

De grafiek die het karakter van de berichtgeving illustreert, vertoont een overeenkomstig beeld. Een angstwekkend karakter heeft de berichtgeving alleen direct na de aanslag en direct na de dood van McKinley.

Grafiek 14 – Het karakter van de berichtgeving na de aanslag op McKinley (Bron: Bijlage 7)

Na 14 september heeft de berichtgeving alleen nog op 17 en 18 september een veroordelend karakter. Op 17 september valt de krant uit tegen predikers van het anarchisme die mensen zoals Leon Czolgosz opgehitst zouden hebben.¹²⁴ Op 18 september gaat de krant verder in op de ‘sectie die den moord op vorsten of hooggeplaatste personen als een harer grondstellingen aanneemt’ die wel bestreden moet worden.¹²⁵ Het nieuwsgewicht van de aanslag daalt snel na lange en angstwekkende artikelen in de eerste twee weken na de aanslag. De nasleep in de vorm van nieuws over de rechtszaak en de begrafenis blijft tot 10 oktober de krant halen, waarmee de gebeurtenis relatief lang in het nieuws blijft.

De ochtend na de aanslag op McKinley pakt het Algemeen Handelsblad meteen groots uit over de aanslag met daarin een directe afkeuring van het anarchisme: ‘Hedenmiddag, op de tentoonstelling, heeft een vreemdeling twee schoten gelost op Mc Kinley [...] Het lust ons nu niet, weer onze grenzelooze minachting en verontwaardiging uit te spreken over deze

¹²⁴ ‘Van dag tot dag,’ *Algemeen Handelsblad*, 17 september 1901, Avondeditie, p. 5.

¹²⁵ ‘Buitenlandsch Overzicht.’ *Algemeen Handelsblad*, 18 september 1901, Avondeditie, p. 1.

nieuwe krankzinnige misdaad der anarchisten.¹²⁶ Minachting, verontwaardiging en krankzinnige misdaden worden allereerst in het *social framework* geplaatst. De stelling van Kern, Just en Norris dat een te eenzijdige framing in de berichtgeving geen ruimte laat voor nuancering, lijkt hier bevestigd te worden.¹²⁷

In de avondeditie van 7 september 1901 keurt het Algemeen Handelsblad de aanslag af omdat de Amerikaanse president democratisch gekozen is.¹²⁸ De dagen daarop krijgt de berichtgeving zelfs een angstwekkend karakter als de krant op 8 en 9 september 1901 spreekt over een grote samenzwering en de onmogelijkheid om nieuwe aanslagen te voorkomen. Zo staat in de ochtendeditie van 8 september: ‘Ondanks de verzekering van Czolgosz dat hij geen medeplichtigen had, gelooven de autoriteiten dat er een bepaald complot was.’¹²⁹ De toon van het artikel in de avondeditie van 9 september 1901 is niet alleen angstwekkend, maar bijna angstaanjagend te noemen:

Deze nieuwe moordaanslag bewijst dat anarchisten van de daad waanzinnigen zijn, die niet ontwapend kunnen worden door nieuwe wetten, hervormingen of omwentelingen. Ieder, die voor orde en veiligheid en den gestadigen voorspoed van een land werkt en zorgt, is het doelwit voor de dolken en revolvers dier internationale dollemannen. Wat hoog is trekt den anarchistischen bliksem aan.¹³⁰

Naast dit citaat worden anarchisten verder gekwalificeerd als ‘moordzuchtige tijgers’ en ‘nietsonziende dwepers’ die half krankzinnig door moord, wrok en afgunst de wereld denken

¹²⁶ ‘Moordaanslag op Mc. Kinley’, *Algemeen Handelsblad*, 7 september 1901, Ochtendeditie, p. 1, 3.

¹²⁷ M. Kern, M. Just en P. Norris, ‘The Lessons of Framing Terrorism’, in: Idem (red.), *Framing Terrorism: The News Media, the Government, and the Public* (New York 2003) 281-302, aldaar 283.

¹²⁸ ‘Buitenlandsch Overzicht’, *Algemeen Handelsblad*, 7 september 1901, Avondeditie, p. 1.

¹²⁹ ‘De aanslag op Mc. Kinley’, *Algemeen Handelsblad*, 8 september 1901, Ochtendeditie, p. 1.

¹³⁰ ‘De anarchisten’, *Algemeen Handelsblad*, 9 september 1901, Avondeditie, p. 1.

te verbeteren. Tot slot veroordeelt het artikel het anarchisme in sterke mate door te stellen dat moordenaars als Czolgosz opgehitst en ontketend worden door anarchistische denkers.¹³¹

In de avondeditie van 14 september herhaalt de krant de teksten uit de avondeditie van 9 september, waarna de schuld opnieuw gelegd wordt bij anarchistische denkers en predikers:

En met verdubbelden afschuw keeren wij ons af van de personen, die tot daden van geweld, tot moord aanhitsen, die een afschuwelijke propaganda voeren door met laster stand tegen stand op te zetten, door aan de hoofden van staten leugenachtig de schuld te geven voor alles wat in een wereld van zondige en zwakke mensen verkeerd en onrechtvaardigs gebeurt.¹³²

Naast deze negatieve framing van het anarchisme, komen in het artikel kwalificaties voor als ‘bende krankzinnigen’ en ‘hen die geen grootheid kunnen dulden’. Het artikel besluit met: ‘Het is een onuitwischbare vlek op de beschavingsgeschiedenis, dat zulk een man vallen moest door het moordend lood van een warhoofd, die door krankzinnige denkbeelden opgezweept was.’¹³³ Hoewel diverse auteurs stellen dat Leon Czolgosz de aanslag op eigen gelegenheid pleegde, zijn het de anarchistische denkers die alle schuld op zich krijgen. Dit gebeurt ook in de avondeditie van 17 september, waar de link met de aanslagen op Elizabeth en Umberto wordt gelegd:

De volksmenners, die door opruiende taal en de meest eenzijdige beschouwingen en voorstellingen de verantwoordelijkheid dragen voor het vermoorden van president Carnot, de keizerin van Oostenrijk, den koning van Italië en president Mc Kinley, beweren telkens dat die

¹³¹ ‘De anarchisten’, *Algemeen Handelsblad*, 9 september 1901, Avondeditie, p. 1.

¹³² ‘Opruiers’, *Algemeen Handelsblad*, 14 september 1901, Avondeditie, p. 1.

¹³³ ‘William Mac Kinley, †’, *Algemeen Handelsblad*, 14 september 1901, Avondeditie, p. 1.

moordaanslagen, al zijn ze af te keuren, een gevolg zijn van onze maatschappelijke toestanden en van het “kapitalisme”. Nu kan er al geen gevaarlijker onzin gesproken worden dan deze.¹³⁴

Naast bekende beschuldigingen van een bende krankzinnigen, zijn het nu vooral de propagandisten van het anarchisme die verantwoordelijk worden geacht. Het *social framework* van een gewelddadige anarchist wordt dus met name gekenmerkt door het feit dat deze persoon opgehitst is door anderen die zelf te laf zijn om tot actie over te gaan.

Zoals het *social framework* aantoonde, werd in het Algemeen Handelsblad ook na deze aanslag het anarchisme in de *diagnostic framing* als schuldige aangewezen, waarbij een nadruk werd gelegd op de denkers en propagandisten daarvan. Met name de *prognostic framing* in het Algemeen Handelsblad heeft boeiende kenmerken als het gaat om hoe de krant ingaat op hoe met het anarchisme omgegaan dient te worden. Volgens Jensen besteedden Amerikaanse kranten veel aandacht aan *prognostic framing* door de oproep te doen alle anarchistische immigranten het land uit te zetten en de doodstraf op te leggen aan eenieder die een poging tot een aanslag zou doen. Aangezien anarchisme gelijk stond aan piraterij, moesten alle anarchisten maar naar een eiland verbannen worden.¹³⁵

Vergelijkbare oproepen ontbreken in het Algemeen Handelsblad. Enkele edities bevatten echter boeiende teksten die ingaan op hoe op het anarchisme gereageerd moet worden. In de avondeditie van 9 september stelt de krant dat er niets tegen het anarchisme te doen is, aangezien iedereen een doelwit kan zijn en nieuwe wetten of hervormingen niets uithalen.¹³⁶ De avondeditie van 18 september 1901 bevat een artikel dat ingaat op hoe op het anarchisme gereageerd zou kunnen worden.

¹³⁴ ‘Van dag tot dag,’ *Algemeen Handelsblad*, 17 september 1901, Avondeditie, p. 5.

¹³⁵ Jensen, *The Battle against Anarchist Terrorism*, 248.

¹³⁶ ‘De anarchisten’, *Algemeen Handelsblad*, 9 september 1901, Avondeditie, p. 1.

Eerst wordt een Duitse krant geciteerd die stelt dat er geen middel is tegen het anarchisme. Een plan om alle anarchisten naar een overzeese kolonie te sturen, wordt als onzinnig en onuitvoerbaar weggezet. Daarna wordt gesteld dat wel vaker staatshoofden en Amerikaanse presidenten zijn vermoord zonder dat gesproken werd over anarchisme, waarmee de krant bijzonder kritisch op de eigen framing reflecteert. Professor George Adler wordt vervolgens geciteerd, die van mening is dat sociale hervorming het wondermiddel tegen anarchisme is. Sociale hervorming zou wanhoop en verbittering voorkomen. Echter, Adler is eveneens van mening dat tegenover solitaire anarchisten niet veel meer gedaan kan worden dan de moed der koelbloedigheid te bewaren. Het artikel besluit dat alles niet erg hoopvol is, maar dat een internationale conferentie ook niet veel zal opleveren.¹³⁷

Het Algemeen Handelsblad gaat meer dan welke krant na welke aanslag dan ook in de *prognostic framing* in op het feit dat het anarchisme bestreden moet worden. Deze Nederlandse krant blijft daarbij echter vooral hangen in hoe het anarchisme bestreden zou *kunnen* worden. De krant weegt het één tegen het ander af en besluit uiteindelijk dat bestrijding wel nodig is, zonder uitspraken te doen over hoe deze bestrijding vormgegeven zou moeten worden. Daarmee blijft de *motivational framing* buiten beeld. De krant bespreekt mogelijkheden, maar doet geen aanbevelingen.

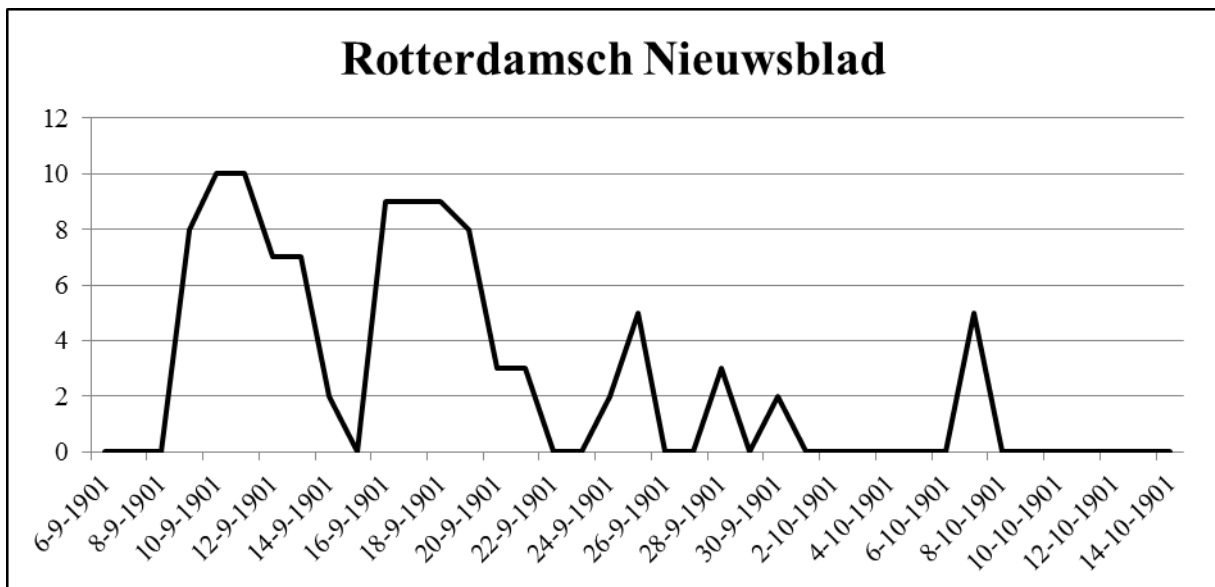
De berichtgeving in het Algemeen Handelsblad krijgt direct na de aanslag en direct na de dood van McKinley een hoog nieuwsgewicht. Enkele keren krijgt de berichtgeving een angstwekkend karakter; één keer zelfs angstaanjagend als het gevaar en de onmogelijkheid om het anarchisme te bestrijden benadrukt worden. Het *social framework* van het anarchisme vertoont herkenbare veroordelingen. Nieuw daarin is echter een specifieke veroordeling van anarchistische denkers. Niet moordenaars zoals Czolgosz zijn de hoofdschuldigen, maar zij die mensen zoals Czolgosz aanzetten tot moordaanslagen. Het *collective action frame*

¹³⁷ 'Buitenlandsch Overzicht.' *Algemeen Handelsblad*, 18 september 1901, Avondeditie, p.1.

onderscheidt zich vooral op interessante wijze van *prognostic framing* als enkele opties om het anarchisme te bestrijden besproken worden. Hoewel de krant daarmee al iets verder gaat dan bij eerdere aanslagen, ontbreekt *motivational framing* nog altijd in de berichtgeving.

3.2 Het Rotterdamsch Nieuwsblad

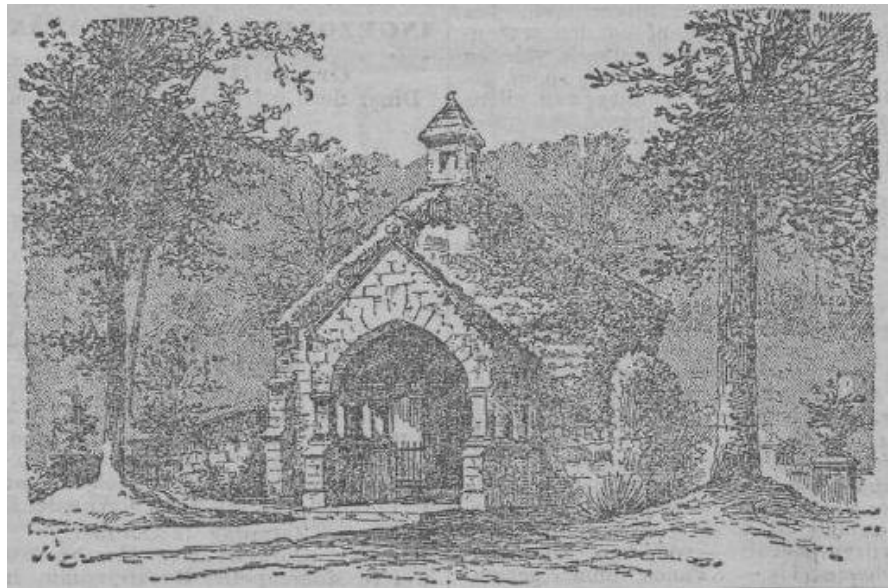
Van het Rotterdamsch Nieuwsblad zijn van 6 september tot en met 14 oktober 33 edities onderzocht. De curve van het nieuwsgewicht lijkt op de curve in het Algemeen Handelsblad met een piek na de aanslag op en een piek na de dood van McKinley:

Grafiek 15 – Het nieuwsgewicht na de aanslag op McKinley (Bron: Bijlage 8)

De curve van het nieuwsgewicht haalt alleen in de edities van 10 en 11 september 1901 de maximale score. Dit wordt veroorzaakt door lange artikelen waarin het anarchisme in het licht van een grotere samenzwering wordt gezien. Ook na de dood van McKinley worden deze waarden niet meer gehaald en is een gelijkmatige afname van het nieuwsgewicht te zien. Tevens is het benoemen van het anarchisme na twee weken vrijwel verdwenen uit de berichtgeving. De laatste keer dat de aanslag of enige nasleep daarvan het Rotterdamsch

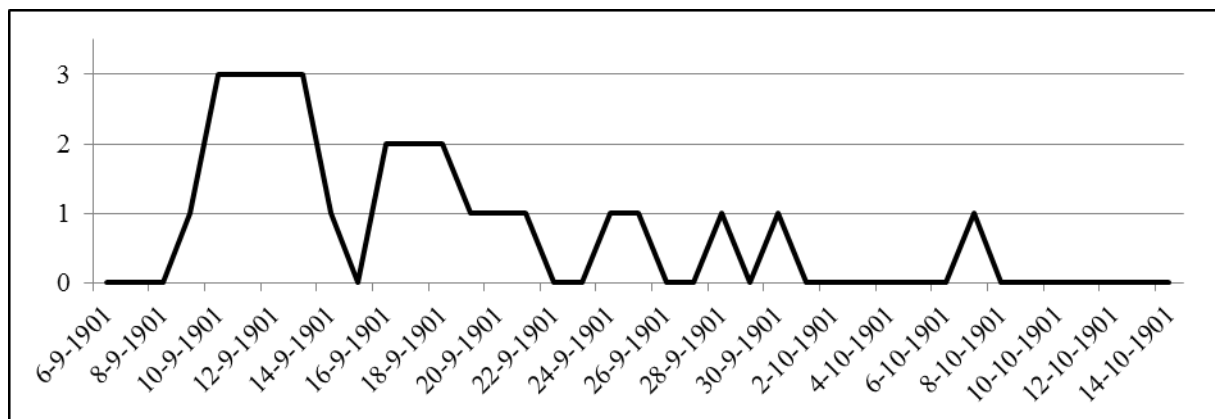
Nieuwsblad haalt, wordt een afbeelding getoond van het graf van McKinley in de editie van 7 oktober 1901.¹³⁸

Figuur 2 – Illustratie van het graf van McKinley in de editie van 7 oktober 1901

De grafiek met het karakter van de berichtgeving vertoont een vergelijkbaar beeld als die

van het nieuwsgewicht. Nadat kort na de aanslag de berichtgeving gekenmerkt wordt door een angstwekkende berichtgeving, daalt dit naar een beschrijvend karakter:

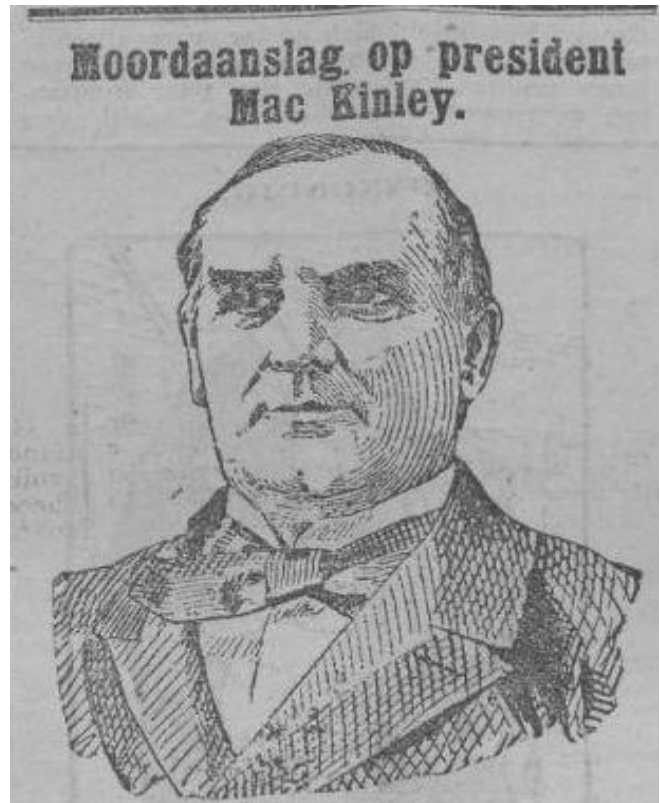

Grafiek 16 – Het karakter van de berichtgeving na de aanslag op McKinley (Bron: Bijlage 8)

Twee weken na de aanslag komt het idee van een complot of samenzwering niet meer in het nieuws. De berichtgeving met betrekking tot de nasleep van de gebeurtenis bestaat dan uitsluitend uit beschrijvende berichten over de begrafenis van McKinley of de rechtszaak tegen Czolgosz.

¹³⁸ ‘De laatste rustplaats van president Mac Kinley’, *Rotterdamsch Nieuwsblad*, 7 oktober 1901, p. 1.

De aanslag komt drie dagen na het plaatsvinden ervan voor het eerst in het nieuws in het *Rotterdamsch Nieuwsblad* op 9 september 1901, met nieuws over de aanslag op McKinley en een illustratie van de president. De berichtgeving meldt over de dader dat deze anarchist zegt te zijn. Desondanks worden in dit nieuwsbericht geen uitspraken over het anarchisme gedaan; het blijft bij een beschrijving van de gebeurtenis en achtergrondinformatie over president McKinley.¹³⁹

Figuur 3 – Illustratie van McKinley in de editie van 9 september

In de dagen die volgen wordt het *social framework* van het anarchisme duidelijk vormgegeven. Vermoedens over een complot en handlangers van Czolgosz worden in de editie van 10 september 1901 uitgesproken.¹⁴⁰ Hier wordt op 11 september verder op ingegaan als wordt uitgewijd over de samenzwering:

De Amerikaansche politie schijnt er thans vast van overtuigd te zijn, dat de aanslag van Czolgosz op president Mac Kinley een uitvloeisel is van een samenzwering tegen het leven van den president en het heet, dat zij vreest, dat de aanslag de eerste is van een reeks, welke de anarchisten voornemens zouden zijn te plegen.¹⁴¹

¹³⁹ 'Moordaanslag op president Mac Kinley.', *Rotterdamsch Nieuwsblad*, 9 september 1901, p. 9.

¹⁴⁰ 'Moordaanslag op president Mac Kinley.', *Rotterdamsch Nieuwsblad*, 10 september 1901, p. 5.

¹⁴¹ 'Moordaanslag op president Mac Kinley.', *Rotterdamsch Nieuwsblad*, 11 september 1901, p. 5.

Later wordt zelfs geschreven dat de politie in Cincinnati een complot ontdekt zou hebben dat Czolgosz had aangewezen om de aanslag te plegen. Een impliciete veroordeling van het anarchisme haalt de krant in de beschrijving van Emma Goldman in de editie van 11 september 1901:

De anarchiste Emma Goldman is een Duitsch-Amerikaansche Jodin. Het is een klein, onaanzienlijk, mager vrouwtje met donkere oogen en zwart haar. Haar geschriften en haar redevoeringen getuigen volstrekt niet van buitengewone schranderheid. In 1893 werd Emma Goldman gearresteerd wegens het houden van redevoeringen te New-York, waarin zij aanried tot schending der wetten.¹⁴²

Op 13 september maakt het *Rotterdamsch Nieuwsblad* er zelfs melding van dat Czolgosz het complot zelf toe heeft gegeven en namen van medeplichtigen heeft genoemd.¹⁴³ In de berichtgeving van 17 september maakt de krant er melding van dat de idee van een samenzwering toch moeilijk te onderbouwen is: ‘De politie heeft het denkbeeld, dat te Chicago een samenzwering gesmeed was, om president Mc. Kinley te vermoorden, moeten opgeven, daar zij niet in staat is er eenig bewijs voor te vinden.’¹⁴⁴ De samenzwering die eerst met grote stelligheid werd aangenomen, blijkt nu toch minder grond onder de voeten te hebben dan gedacht.

¹⁴² ‘De moordaanslag op president Mac Kinley.’, *Rotterdamsch Nieuwsblad*, 11 september 1901, p. 5.

¹⁴³ ‘De moordaanslag op president Mac Kinley.’, *Rotterdamsch Nieuwsblad*, 13 september 1901, p. 5.

¹⁴⁴ ‘De dood van President Mac Kinley.’, *Rotterdamsch Nieuwsblad*, 17 september 1901, p. 5.

Als Czolgosz ter dood veroordeeld is, wordt hier wel melding van gemaakt, maar zonder daarbij afkeur uit te spreken over de moordenaar of diens anarchistische gezindheid: ‘Czolgosz, de bedrijver van den gelukten moordaanslag op president Mac Kinley van de Vereenigde Staten, is te Buffalo ter dood veroordeeld, terwijl het doodvonnis voltrokken zal worden door electrocutie.’ Om de lezer een idee te geven van deze doodstraf, heeft het Rotterdamsch Nieuwsblad een tekening van een elektrische stoel toegevoegd, inclusief een toelichting over de werking van dit executieapparaat.¹⁴⁵

Figuur 4 – Illustratie van de elektrische stoel in de editie van 28 september 1901

Hoewel het Rotterdamsch Nieuwsblad het anarchisme als oorzaak van deze misdaad ziet, is het *social framework* opvallend mild in de associaties die aan dit fenomeen gekoppeld worden. De krant focust zich vooral op het aspect van de samenzwering, maar haalt deze associatie *out of frame* als blijkt dat daar geen grond voor is. Dit bevestigt de stelling van Snow dat *frameworks* niet vastliggen maar dynamisch zijn.¹⁴⁶

Het *social framework* dat uit het Rotterdamsch Nieuwsblad komt met betrekking tot het anarchisme is daarmee opvallend mild vergeleken met eerdere aanslagen. De krant maakt melding van de verontwaardiging over het anarchisme in de Verenigde Staten, maar doet zelf nauwelijks uitspraken met betrekking tot dat anarchisme. Het anarchisme wordt genoemd en

¹⁴⁵ ‘De elektrische executiestoel voor den moordenaar van president Mac Kinley.’, *Rotterdamsch Nieuwsblad*, 28 september 1901, p. 5.

¹⁴⁶ Snow, ‘Framing Processes, Ideology, and Discursive Fields’, 384-385.

gesteld wordt dat Czolgosz een anarchist is, maar over anarchisten zelf doet de krant uitspraken die niet heftiger zijn dan verwijten van domheid of ongehoorzaamheid.

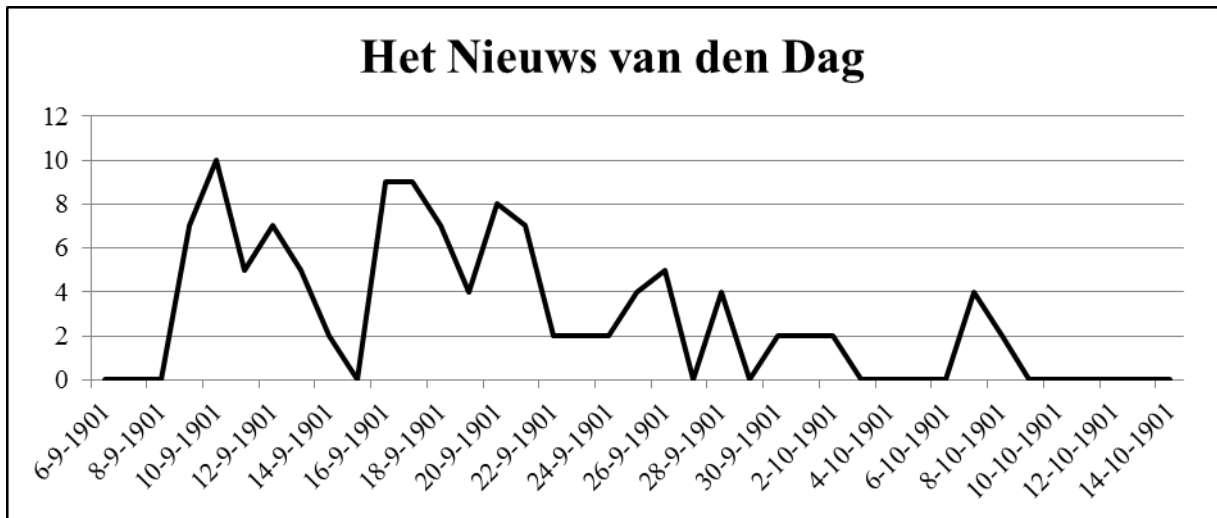
Ook het *collective action frame* met betrekking tot het anarchisme komt nauwelijks van de grond. Al in de *diagnostic framing* is er nauwelijks sprake van het aanwijzen van een duidelijke schuldige. De krant beschrijft slechts wat er in de Verenigde Staten gebeurt. Interessant op het gebied van *prognostic* en wellicht zelfs *motivational framing*, is de editie van 11 september, waarin de krant melding maakt van het gegeven dat kranten in Londen hevig te keer gaan tegen de aanslag en strenge maatregelen eisen om aanslagen te voorkomen.¹⁴⁷ Het Rotterdamsch Nieuwsblad gaat hier zelf echter niet op in.

De berichtgeving in het Rotterdamsch Nieuwsblad leent zich voor enkele boeiende conclusies. De krant geeft direct na de aanslag en direct na de dood van McKinley aandacht aan de gebeurtenis. Waar de berichtgeving in de eerste week enkele keren angstwekkend is, wordt dit snel minder en is de berichtgeving in de tweede week na de aanslag voornamelijk afkeurend. Een week na de dood van McKinley komt de gebeurtenis niet meer groot in het nieuws. De krant onderscheidt zich in de berichtgeving wel door maar liefst drie keer een afbeelding toe te voegen. Het *social framework* van het anarchisme is opvallend mild in het Rotterdamsch Nieuwsblad. De krant gaat vrijwel niet in op het anarchisme als fenomeen en trekt de associatie van een complot in als daar geen grond voor is. Op enkele kleine artikelen na, waarin genoemd wordt dat buitenlandse kranten oproepen tot strijd tegen het anarchisme, besteedt het Rotterdamsch Nieuwsblad geen aandacht aan hoe op het anarchisme gereageerd dient te worden. Naast een lichte *diagnostic framing*, ontbreken de *prognostic* en *motivational framing* geheel in de krant.

¹⁴⁷ ‘Moordaanslag op president Mac Kinley.’, *Rotterdamsch Nieuwsblad*, 11 september 1901, p. 6.

3.3 Het Nieuws van den Dag

Van Het Nieuws van den Dag zijn van 6 september tot 14 oktober 1901, 39 edities onderzocht op berichtgeving over de aanslag op McKinley. Op 9 september 1901 komt de aanslag voor het eerst in de krant. Het dal in de curve van het nieuwsgewicht tussen de aanslag op en de dood van McKinley is ook in Het Nieuws van den Dag terug te zien.

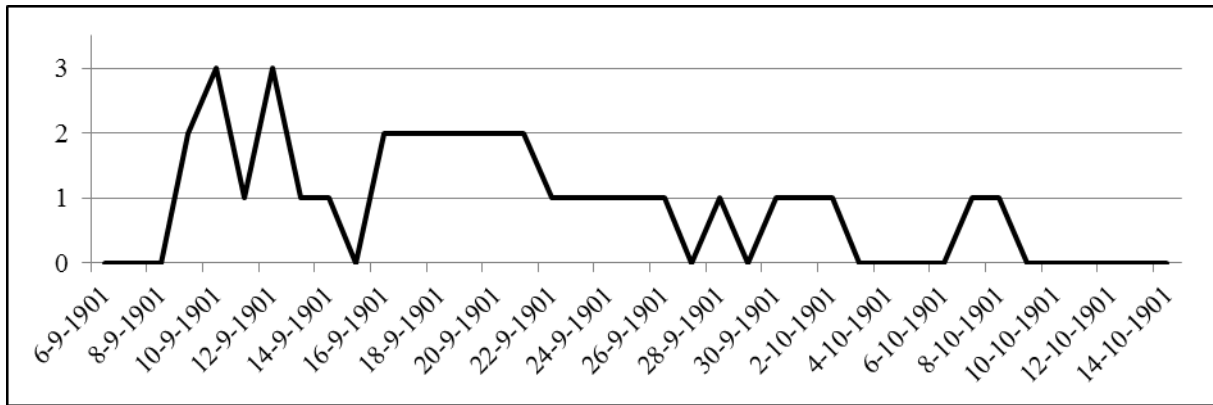

Grafiek 17 – Het nieuwsgewicht na de aanslag op McKinley (Bron: Bijlage 9)

Evenals in het Rotterdamsch Nieuwsblad, haalt de berichtgeving zelden de maximale score. De krant onderscheidt zich door een steevaste koppeling naar het anarchisme. Hierdoor heeft de berichtgeving als de gebeurtenis of diens nasleep het nieuws haalt, een hoger nieuwsgewicht. In de onderzochte periode komt op 8 oktober voor het laatst een bericht in Het Nieuws van den Dag, over het verbranden van afbeeldingen van Czolgosz.¹⁴⁸

De grafiek die het karakter van de berichtgeving illustreert, ziet er als volgt uit:

¹⁴⁸ ‘Buitenlandsch Nieuws’, *Het Nieuws van den Dag*, 8 oktober 1901, p. 9.

Grafiek 18 – Het karakter van de berichtgeving na de aanslag op McKinley (Bron: Bijlage 9)

Op 10 september 1901 meldt de krant het volgende:

Ook het publiek gelooft aan een anarchistisch complot en men hoopt, dat de Regeering thans meer dan vroeger geneigd zal zijn tot het mededoen aan internationale maatregelen tegen de anarchisten. Gelijk men weet, bevinden zich te Paterson, bij New-York, een groot aantal vreemde – vooral Italiaansche – anarchisten.¹⁴⁹

Het schrijven over een complot, de aansporing tot internationale maatregelen en de notie van ‘vreemde’ anarchisten maakt dat er hier voor gekozen is de toon van de berichtgeving als angstwekkend te typeren. Het Nieuws van den Dag slaat na 10 september de angstwekkende toon alleen nog aan in de editie van 12 september 1901, als de krant ingaat op de arrestatie van Emma Goldman:

Emma Goldman, de predikster van de moordleer die Czolgosz in praktijk bracht, is in hechtenis genomen. Men beschouwt haar als het hoofd eener samenzwering met de reeds vroeger gearresteerde anarchisten om den President te vermoorden. Zij heeft vroeger al eens

¹⁴⁹ ‘Buitenlandsch Nieuws’, *Het Nieuws van den Dag*, 10 september 1901, p. 13.

verklaard, het als haar levensideaal te beschouwen een man te bewegen hare denkbeelden te verwezenlijken.¹⁵⁰

Het feit dat hier gesproken wordt over een samenzwering en over een levensideaal dat de dood van een staatshoofd inhoudt, maakt dat deze berichtgeving een angstwekkend karakter wordt toegedicht. Daarna heeft de berichtgeving omtrent de aanslag nog tot 22 september een veroordelend karakter.

Dit alles roept de vraag op hoe het *social framework* van het anarchisme is vormgegeven in Het Nieuws van den Dag. De eerste aanzet daartoe wordt op 9 september gegeven: ‘Andermaal werd van anarchistische zijde een even misdadige als doellooze aanslag gepleegd op een Staats-Hoofd.’¹⁵¹ Op 16 september 1901 wordt het anarchisme nog getypeerd als ‘menschelijke boosheid’ nadat ‘mensen-wijsheid’ er niet in is geslaagd de president in leven te houden.¹⁵²

De afkeuring die van 16 tot en met 21 september 1901 wordt getoond, bestaat onder andere uit het veroordelen van het verstopte wapen onder de zakdoek. Czolgosz wordt in deze editie getypeerd als een ‘echte Judas’.¹⁵³ Het Nieuws van den Dag onderscheidt zich door meer te focussen op Czolgosz dan op zijn gedachtegoed. Zo juicht de krant in de editie van 19 september diens stilzwijgen toe.¹⁵⁴ Een dag later typeert een ingezonden brief in de krant de achternaam Czolgosz als barbaars en onuitspreekbaar, waardoor de kans op goedkope

¹⁵⁰ ‘Buitenlandsch Nieuws’, *Het Nieuws van den Dag*, 12 september 1901, p. 9.

¹⁵¹ ‘Buitenlandsch Nieuws’, *Het Nieuws van den Dag*, 9 september 1901, p. 19.

¹⁵² ‘Buitenlandsch Nieuws’, *Het Nieuws van den Dag*, 16 september 1901, p. 19. Dit is een interessante tegenstelling in framing, deze contrasterende framing, eerder kwam deze voor bij de moord op Umberto die als hoog-begaafd vorst door laag-hartigheid om het leven was gekomen. Deze tegenstellingen zetten het slachtoffer nog meer op een voetstuk terwijl het anarchisme nog extra verketterd wordt.

¹⁵³ ‘De aanslag op MacKinley’, *Het Nieuws van den Dag*, 20 september 1901, p. 1.

¹⁵⁴ ‘Buitenlandsch Nieuws’, *Het Nieuws van den Dag*, 19 september 1901, p. 9.

beroemdheid laag zal zijn.¹⁵⁵ De impliciete veroordeling in deze framing maakt Czolgosz meer belachelijk dan bedreigend.

Hoewel de krant meer ingaat op Czolgosz dan op diens gedachtegoed, krijgt het anarchisme wel een negatief *social framework*. Een feest van anarchisten ter gelegenheid van de dood van de president wordt in duidelijke bewoordingen afgekeurd.¹⁵⁶ Associaties als misdadig en doelloos worden aan het anarchisme gekoppeld. Desondanks gaat Het Nieuws van den Dag niet uitgebreid in op het anarchisme. Czolgosz is de hoofdschuldige, en hoewel hij een anarchist is, concentreert de berichtgeving zich meer op zijn persoon dan op zijn gedachtegoed. Ondanks dat het anarchisme enkele keren als iets slechts wordt getypeerd, is het wel iets slechts dat op afstand blijft.

Hierdoor is sprake van een minder expliciet en heftig *collective action frame*. Hoewel de krant het anarchisme wel noemt, is vooral Czolgosz de schuldige. *Diagnostic framing* uit zich in het benadrukken van het doelloze en misdadige van de moordleer. De vermelding in de editie van 10 september 1901 dat het Amerikaanse publiek hoopt op een hard optreden tegen de anarchisten¹⁵⁷, zou getypeerd kunnen worden als een vorm van *prognostic framing*, hoewel Het Nieuws van den Dag zelf nooit dergelijke aanbevelingen doet. De laatste *framing task*, de *motivational framing*, ontbreekt in de berichtgeving.

De pieken in de curve van het nieuwsgewicht concentreren zich vooral rond de aanslag en de dood van McKinley. De berichtgeving slaat regelmatig een veroordelende toon aan, maar is zelden angstwekkend. Hoewel het anarchisme in het *social framework* als schuldige wordt aangewezen, wordt hier niet structureel op afgegeven. De schuld wordt meer bij Leon Czolgosz gelegd. Het *collective action frame* met betrekking tot het anarchisme is dan ook mild in Het Nieuws van den Dag. Impliciet is het anarchisme wel schuldig, maar daar blijft

¹⁵⁵ ‘De aanslag op Mac Kinley’, *Het Nieuws van den Dag*, 20 september 1901, p. 1.

¹⁵⁶ ‘De aanslag op Mc. Kinley’, *Het Nieuws van den Dag*, 21 september 1901, p. 5.

¹⁵⁷ ‘Buitenlandsch Nieuws’, *Het Nieuws van den Dag*, 10 september 1901, p. 13.

het bij. Er worden geen strategieën ten opzichte van het anarchisme geformuleerd, laat staan een oproep om de wapens op te nemen. Dit is niet verwonderlijk, aangezien de krant het betreffende kwaad framet als iets op afstand.

3.4 Conclusie

In dit hoofdstuk zijn 142 edities onderzocht. In alle drie de kranten wordt het hoogste nieuwsgewicht vlak na de aanslag en vlak na de dood van McKinley gehaald. Het Rotterdamsch Nieuwsblad onderscheidt zich daarin met het publiceren van enkele afbeeldingen, iets wat in de andere kranten niet voorkomt. Per krant verschilt het hoe lang de aanslag of de nasleep ervan in het nieuws komt. Die nasleep komt tot uiting in nieuws over de begrafenis van McKinley of de rechtszaak tegen Czolgosz. Het karakter van de berichtgevingen vertoont veel overeenkomsten. De berichtgeving heeft zelden een angstwekkend, diverse keren een veroordelend, maar meestal een beschrijvend karakter.

De verschillen tussen de berichtgevingen komen meer tot uiting in het *social framework* en het *collective action frame*. Het Algemeen Handelsblad bouwt een afschrikwekkend *social framework* op rondom het anarchisme, dat de pijlen richt op de anarchistische denkers en propagandisten als Johann Most en Emma Goldman. Het anarchisme zelf wordt voorzien van een serie veroordelende associaties. Het *social framework* van het Rotterdamsch Nieuwsblad met betrekking tot het anarchisme is minder negatief en veroordelend en haalt het idee van een samenzwering eruit als deze niet te bewijzen is. Het Nieuws van den Dag onderscheidt zich door de schuld bij Czolgosz te leggen en minder bij het anarchisme.

Het *collective action frame* dat de kranten opbouwen geeft een eenduidiger beeld. De *diagnostic framing* wijst bij alle drie de kranten, zij het dat de manier waarop dat gebeurt

verschilt, naar het anarchisme als schuldige. Hoewel het Algemeen Handelsblad zich onderscheidt door in de *prognostic framing* te suggereren dat er in ieder geval iets moet gebeuren, en daarvoor ook diverse mogelijkheden bespreekt, roept geen van de drie kranten op tot het volgen van een bepaalde strategie. De drie kranten zijn daarmee in hun *motivational framing* weer zeer eenduidig. Geen van de drie kranten doet een oproep om de strijd aan te gaan; de *call to arms* ontbreekt evenals bij de voorgaande aanslagen volledig in de Nederlandse kranten.

Conclusie

In dit onderzoek is de berichtgeving onderzocht in 372 edities van het Algemeen Handelsblad, het Rotterdamsch Nieuwsblad en Het Nieuws van den Dag tijdens de hoogtepunten van het anarchistisch terrorisme. Allereerst is gekeken naar het nieuwsgewicht van de aanslag of de nasleep ervan, met speciale aandacht voor het karakter van de berichtgeving.

Bijlage 10 geeft een vergelijkend overzicht van het nieuwsgewicht per krant en per aanslag. In vrijwel iedere krant krijgt de aanslag kort na het plaatsvinden ervan een relatief hoog nieuwsgewicht. Dit duurt meestal niet langer dan twee weken. Daarna keert de berichtgeving terug naar beschrijvende artikelen die niet langer zijn dan een halve kolom, veelal over de rechtszaak tegen de dader of herinneringen aan het slachtoffer. Het anarchisme wordt dan meestal niet meer genoemd.

Bijlage 11 toont een vergelijking met betrekking tot het karakter van de berichtgeving. Slechts 27 van de 372 edities (7,2%) bevatten artikelen met betrekking tot de aanslag met een angstwekkend karakter. In 50 edities (13%) is de berichtgeving als veroordelend getypeerd. Dit is het geval als de aanslag of het daaraan gekoppelde anarchisme negatief geduid is. Daarmee kan gesteld worden dat de berichtgeving tot een maand na de dood van het slachtoffer veelal slechts beschrijvend is en meestal na drie weken slechts nog sporadisch in het nieuws komt. Terwijl auteurs als Jensen, De Graaf, Lantink en Law stellen dat in veel landen aanslagen de kranten domineerden met angstaanjagende en onheilspellende teksten over een internationale samenzwering, lijkt deze stelling zeer beperkt op te gaan voor de onderzochte Nederlandse kranten. Indrukwekkende illustraties of grote krantenkoppen in hoofdletters die volgens Jensen en Law de Europese pers sierden, ontbreken in de Nederlandse kranten. De Nederlandse kranten illustreren de gebeurtenissen niet heftiger dan een enkele tekening van rouwgordijnen of een lege elektrische stoel.

Na het nieuwsgewicht is vervolgens het *social framework* dat de kranten opbouwen van het anarchisme onderzocht. Met name het Algemeen Handelsblad bouwt een negatief *framework* op, bestaande uit een lijst van negatieve en veroordelende kenmerken en associaties zoals weezinwekkend, bende moordzuchtigen, leprozen in de politiek, schurftige schapen, krankzinnige misdadigers, internationale dollemannen, moordzuchtige tijgers, volksmenners, nietsontziende dwepers, gevaarlijke onzin, geen gewone moordenaars, niet te ontwapenen door wetten of hervormingen en grenzeloos fanatisme.

Hoewel het Rotterdamsch Nieuwsblad en Het Nieuws van den Dag het anarchisme ook veroordelen, zijn deze milder in hun toon. Eén overeenkomst geldt echter voor alle onderzochte edities, namelijk de (kans op een) gewelddadige uiting van anarchisme in Nederland. Dit blijft in alle edities *out of frame* in het *social framework* van het anarchisme. De vraag of gewelddadig anarchisme in Nederland te verwachten is, komt nooit aan bod.

Tenslotte is onderzocht hoe de kranten in hun berichtgeving aandacht besteden aan hoe op het anarchisme gereageerd dient te worden; het *collective action frame*. In de *diagnostic framing* worden de moordenaar en met name diens anarchistische gedachtegoed structureel als schuldige aangewezen. Hoewel het Algemeen Handelsblad na de aanslag op McKinley zijn pijlen specifiek richt op anarchistische denkers, lijkt het anarchisme als fenomeen de hoofdschuldige te zijn. Hoewel de Nederlandse berichtgeving daarmee op één lijn lijkt te zitten met het geschetste beeld in de Europese pers, is dit beeld in de *prognostic* en *motivational framing* duidelijk anders.

Het onderzoek naar de *prognostic framing* laat opmerkelijke resultaten zien. Terwijl volgens Jensen, De Graaf en Lantink veel kranten destijds opriepen tot strijd tegen het anarchisme middels allerlei doordachte en minder doordachte strategieën, blijft dit in de Nederlandse kranten afwezig. Slechts één keer, op 18 september 1901, gaat het Algemeen

Handelsblad in op wat tegen het anarchisme gedaan zou kunnen worden. Er worden echter geen aanbevelingen gedaan voor een strategie of strijdplan. De *motivational framing*, waarbij opgeroepen wordt om in actie te komen en de strijd aan te gaan, ontbreekt dan ook geheel in de onderzochte kranten. De onderzochte kranten gaan nooit verder dan het bespreken van mogelijke strategieën.

Dit onderzoek heeft zich gericht op de berichtgeving en de framing van het anarchistisch terrorisme in Nederlandse kranten tijdens de hoogtepunten ervan met de aanslagen op Elizabeth, Umberto en McKinley. Het onderzoek heeft uitgewezen dat de gebeurtenissen destijds wel in het nieuws zijn gekomen in Nederlandse kranten. De berichtgeving over deze gebeurtenissen heeft veelal een beschrijvend, een enkele keer een veroordelend en zelden een angstwekkend karakter. Hoewel het anarchisme geframed wordt met allerlei negatieve associaties, wordt het nooit dichtbij gebracht maar altijd geframed als een kwaad op afstand. Een oproep, aan wie dan ook, om tegen het anarchisme te strijden, ontbreekt geheel in de onderzochte Nederlandse kranten.

Wat toont dit onderzoek daarmee aan? Aangezien de krant destijds als eerste en enige massamedium verantwoordelijk was voor de beeldvorming van internationale gebeurtenissen, is de berichtgeving in Nederlandse kranten een goede graadmeter om te weten hoe deze gebeurtenissen aan de bevolking gepresenteerd werden. De stelling van De Graaf dat de angst in Nederland voor het anarchisme destijds minder was dan in omliggende landen, lijkt ondersteund te worden als afgegaan wordt op wat kranten er destijds over geschreven hebben.

De onderzochte kranten laten de aanslagen in het nieuws komen binnen het anarchistische *framework*, een *framework* dat zeer negatief en bloeddorstig neergezet wordt. Dit anarchisme wordt echter nooit gepresenteerd als een gevaar op Nederlandse bodem. Tevens ontbreekt elke aanmoediging om dat anarchisme ook daadwerkelijk te bestrijden.

Afgaande op uitspraken van diverse auteurs in de inleiding dat de mate van angst voor terrorisme in hoge mate samenhangt met de wijze waarop media dit framen, is het niet onwaarschijnlijk dat de angst voor het anarchisme destijds in Nederland minder groot was dan in omliggende landen, doordat kranten het fenomeen minder angstwekkend presenteerden.

Met deze conclusies zou het voor huidige media goed zijn om de eigen berichtgeving met betrekking tot terroristische aanslagen kritisch te bekijken.¹⁵⁸ Dit onderzoek heeft uitgewezen dat het ook mogelijk is om over terrorisme te berichten zonder daarbij de fatale alliantie tussen journalisten en terroristen in stand te houden.

In dit onderzoek zijn drie Nederlandse kranten onderzocht op hun berichtgeving tot een maand na de dood van de slachtoffers. Nederland telde destijds echter tientallen dagbladen en tijdschriften. Het nieuwsgewicht van de berichtgeving is verder onder andere gemeten in kolomlengte. Hoewel een langer artikel intuïtief meer nieuwsgewicht geeft, zegt dit niet alles. Eveneens kan het onderscheid tussen beschrijvend, afkeurend en angstwekkend te eenvoudig zijn om de berichtgeving scherp genoeg te duiden.

Onderzoek in andere kranten, ook buiten de aanslagen om met verfijndere theoretische kaders om de berichtgeving te duiden, zou moeten uitwijzen of de conclusies van dit onderzoek representatief zijn voor de Nederlandse berichtgeving. Pekelder suggereert een fatale alliantie tussen journalisten en terroristen. Verder onderzoek zou uit moeten wijzen of deze fatale alliantie destijds daadwerkelijk niet bestond tussen anarchisten en correspondenten.

¹⁵⁸ De uitzending van EenVandaag op 2 augustus 2016 waar onder andere in bleek dat onderzoek onder 23.500 mensen 40% vond dat media minder aandacht aan terrorisme zouden moeten besteden. Ook stelde psychiater Damiaan Denys in deze uitzending dat we niet leven in een angstcultuur omdat er aanslagen zijn, maar dat er aanslagen zijn omdat we in een angstcultuur leven. Zie: EenVandaag, 'Vier op tien willen minder aandacht voor aanslagen', (versie 2 augustus 2016), http://binnenland.eenvandaag.nl/tv-items/68415/vier_op_tien_willen_minder_aandacht_voor_aanslagen (6 augustus 2016).

Bibliografie

Primaire Bronnen

Het Algemeen Handelsblad: Ochtend- en avondedities van 10 september 1898 tot en met 10 oktober 1898 (56 edities), van 29 juli 1900 tot en met 29 augustus 1900 (58 edities) en avondedities van 6 september 1901 tot en met 14 oktober 1901 (70 edities).

Het Rotterdamsch Nieuwsblad: Edities van 10 september 1900 tot en met 10 oktober 1898 (26 edities), van 29 juli 1900 tot en met 29 augustus 1900 (26 edities) en van 6 september 1901 tot en met 14 oktober 1901 (33 edities).

Het Nieuws van den Dag: Edities van 10 september 1898 tot 11 oktober 1898 (32 edities), van 29 juli tot en met 29 augustus 1900 (32 edities) en van 6 september 1901 tot en met 14 oktober 1901 (39 edities).

Secundaire Bronnen

Benford, R.D. en Snow, D.A., 'Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment', *Annual Review of Sociology* 26 (2000) 1, 611-639.

Bhatia, M.V., 'Fighting Words: Naming Terrorists, Bandits, Rebels and Other Violent Actors', *Third World Quarterly* 26 (2005) 1, 5-22.

Demandt, B., 'Das Attentat auf Kaiserin Elisabeth von Österreich am 10. September 1898', in: A. Demandt (red.), *Das Attentat in der Geschichte* (Keulen 1996) 267-293.

Duggan, C., *The Force of Destiny: A History of Italy since 1796* (Londen 2007).

Goffman, E., *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience* (Cambridge 1974).

- Goldman, E., *Anarchism and Other Essays* (New York 1969).
- Graaf, B.A. de, 'De strijd tegen de "zwarte internationale". De "samenzwering" als veiligheidspositief rond 1870-1910', *KRISIS* 12 (2010) 3, 42-5.
- Graaf, B.A. de, *Theater van de angst: De strijd tegen terrorisme in Nederland, Duitsland, Italië en Amerika* (Amsterdam 2010).
- Graaf, B.A. de, 'Van "helse machines" en Russische provocateurs: De strijd tegen het anarchisme in Nederland', *Tijdschrift voor Geschiedenis* 125 (2012) 3, 314-331.
- Hemels, J.M.H.J., *Op de bres voor de pers: de strijd voor de klassieke persvrijheid* (Assen 1969).
- Hoeven, P. van der, *Het succes van een kwaliteitskrant: De ontstaansgeschiedenis van het NRC Handelsblad* (Amsterdam 2012).
- Jensen, R.B., 'Anarchist Terrorism and Global Diasporas, 1878-1914', *Terrorism and Political Violence* 27 (2015) 3, 441-453.
- Jensen, R.B., 'Daggers, Rifles, and Dynamite: Anarchist Terrorism in Nineteenth Century Europe', *Terrorism and Political Violence* 16 (2004) 1, 116-153.
- Jensen, R.B., 'Nineteenth Century Anarchist Terrorism: How Comparable to the Terrorism of al-Qaeda?', *Terrorism and Political Violence* 20 (2008) 4, 589-596.
- Jensen, R.B., *The Battle against Anarchist Terrorism: An International History, 1878-1934* (Cambridge 2014).
- Jensen, R.B., 'The International Campaign Against Anarchist Terrorism, 1880-1930s', *Terrorism and Political Violence* 21 (2009) 1, 89-109.

- Jensen, R.B., 'The Pre-1914 Anarchist "Lone Wolf" Terrorist and Governmental Responses', *Terrorism and Political Violence* 26 (2014) 1, 86-94.
- Jensen, R.B., 'The Secret Agent, International Policing, and Anarchist Terrorism: 1900–1914', *Terrorism and Political Violence* 27 (2015) 1, 1-37.
- Jensen, R.B., 'The United States, International Policing and the War against Anarchist Terrorism, 1900-1914', *Terrorism and Political Violence* 13 (2001) 1, 15-46.
- Joll, J., *The Anarchists*, 2nd edition (Londen 1979).
- Kern, M., Just, M. en Norris, P. 'The Lessons of Framing Terrorism', in: Idem (red.), *Framing Terrorism: The News Media, the Government, and the Public* (New York 2003) 281-302.
- Lantink, F.W., 'Terrorisme voor 1945? Staatsmacht, geweld en terreur in anarchisme en fascisme', in: I. Duyvesteyn en B. de Graaf (red.), *Terroristen en hun bestrijders: vroeger en nu* (Amsterdam 2007) 51-72.
- Law, R.D., *Terrorism: A History* (Cambridge 2009).
- Miller, M.M., 'The Intellectual Origins of Modern Terrorism in Europe', in: M. Crenshaw (red.) *Terrorism in Context* (Pennsylvania 1995) 27-62.
- Moulaert, J., *De vervloekte staat: Anarchisme in Frankrijk, Nederland en België 1890-1914* (Amsterdam 1981).
- Norris, P., Kent, M. en Just, M., 'Framing Terrorism', in: Idem (red.), *Framing Terrorism* (New York 2003) 3-23.

- Paletz, D.L. en Tawney, L.L., 'Broadcasting Organizations' Perspectives', in: D.L. Paletz en A.P. Schmid (red.) *Terrorism and the Media: How researchers, terrorists, government, press, public, victims view and use the media* (Londen 1992) 105-110.
- Rapoport, D.C., 'The Four Waves of Modern Terrorism', in: A.K. Cronin en J.M. Ludes (red.), *Attacking terrorism. Elements of a grand strategy* (Washington, DC 2004) 46-73.
- Schneider, M., *De Nederlandse krant 1618-1978: Van 'nieuwstydninghe' tot dagblad, 4^e druk* (Baarn 1979).
- Schouwenaar, J., *Tussen Beurs en Binnenhof: J.W. van den Biesen en de politieke journalistiek van het Handelsblad (1828-1845)* (Amsterdam 1999).
- Snow, D.A., 'Framing Processes, Ideology, and Discursive Fields', in: D.A. Snow, S.A. Soule en H. Kriesi (red.), *The Blackwell Companion to Social Movements* (Oxford 2004) 380-412.
- Snow, D.A. en Benford, R.D., 'Ideology, Frame Resonance, and Participant Mobilization', *International Social Movement Research* 1 (1988) 1, 197-217.
- Thorup, M., 'The Anarchist and the Partisan – Two Types of Terror in the History of Irregular Warfare', *Terrorism and Political Violence* 20 (2008) 3, 333-355.
- Visser, W., *De Papieren Spiegel: Honderd-vijf-en-twintig jaar Algemeen Handelsblad 1828-1953* (Amsterdam 1953).
- Vrankrijker, A.C.J. de, *Onze anarchisten en utopisten rond 1900* (Bussum 1972).
- Wijffjes, H., *Journalistiek in Nederland 1850-2000: Beroep, cultuur en organisatie* (Amsterdam 2004).

Illustraties

Voorpagina: *Rotterdamsch Nieuwsblad*, 9 september 1901, p. 9.

Figuur 1: 'De Rouw te Weenen', *Rotterdamsch Nieuwsblad*, 26 september 1898, p. 5.

Figuur 2: 'De laatste rustplaats van president Mac Kinley', *Rotterdamsch Nieuwsblad*, 7 oktober 1901, p. 1.

Figuur 3: 'Moordaanslag op president Mac Kinley.', *Rotterdamsch Nieuwsblad*, 9 september 1901, p. 9.

Figuur 4: 'De elektrische executiestoel voor den moordenaar van president Mac Kinley.', *Rotterdamsch Nieuwsblad*, 28 september 1901, p. 5.

Bijlagen

De Bijlagen 1 tot en met 9 zijn gebaseerd op onderzoek in genoemde edities die via www.Delpher.nl geraadpleegd zijn. De eerste kolom is de datum van de editie, de tweede kolom het type editie. De derde kolom bevat een nul als de aanslag of diens nasleep middels nieuws over de begrafenis, de nabestaanden of de rechtszaak niet in het nieuws staat. Is dit wel het geval, dan wordt er één punt toegekend. In de vierde kolom worden vervolgens twee punten toegekend als de berichtgeving iets noemt over het anarchisme of het anarchistisch gedachtegoed. Is dit niet het geval, dan worden nul punten toegekend.

De vijfde kolom meet de lengte van het artikel(en) in kolomlengte. Is er geen nieuws over de aanslag of is het artikel kleiner dan een kwart kolom, dan worden er nul punten toegekend. Is het artikel een kwart kolom tot een halve kolom lang, dan wordt één punt toegekend. Een artikel van een halve kolom tot driekwart kolom krijgt twee punten. Beslaat het artikel driekwart tot een hele kolom, dan worden drie punten toebedeeld. Is het artikel langer dan één kolom, dan worden er vier punten toegekend.

Vervolgens wordt in de zesde kolom het karakter van de berichtgeving getypeerd. Als alleen de feiten worden genoemd, dan wordt dit getypeerd als beschrijvend, goed voor één punt. Wordt de aanslag veroordeeld, dan worden twee punten toegekend. Wanneer de gebeurtenis niet alleen veroordeeld wordt, maar er ook gesproken wordt over een complot of samenzwering of als er ook negatieve consequenties (voor de lezer) worden gesuggereerd, dan wordt dit getypeerd als angstwekkend, goed voor drie punten. Om dit toe te lichten, wordt in de zevende kolom een citaat gegeven uit het artikel wat de keuze voor de toegekende waarde bij het karakter van de berichtgeving toelicht.

De achtste kolom bevat het paginanummer van het artikel, waarna de laatste kolom de cumulatieve score bevat van de derde tot en met de zesde kolom. Omdat kranten destijds de namen van hun correspondenten niet vermeldden, zijn deze zowel in de voetnoten als in de bijlagen afwezig.

De waarde die daar uitkomt is het nieuwsgewicht van de betreffende editie. Bijlage 10 geeft een vergelijkend overzicht van alle curven van dit nieuwsgewicht. In deze grafieken zijn de beschrijvingen en waarden op de x-as en y-as weggelaten, deze zijn in de grafieken in het hoofddocument wel toegevoegd. Bijlage 11 geeft een dergelijk overzicht van het karakter van de berichtgeving.

Bijlage 1 – Het Algemeen Handelsblad over de moord op Elizabeth

Datum	Editie	Nieuws	Anarchisme	Lengte	Karakter	Citaat	Pagina	Totaal
10-9-1898	Avond	0	0	0	0	x	x	0
11-9-1898	Ochtend	1	2	3	2	Het bericht van de verschrikkelijke gebeurtenis heeft een zwaren schrik veroorzaakt.	1	8
11-9-1898	Avond	0	0	0	0	x	x	0
12-9-1898	Ochtend	1	2	4	2	De antwoorden van den moordenaar waren weerzinwekkend cynisch. Hij verklaarde anarchist te zijn sedert zijn 13e levensjaar.	1	9
13-9-1898	Ochtend	1	0	4	2	De geheele wereldpers spreekt haar diepe verontwaardiging uit over de lage, beestachtige misdaad.	1	7
13-9-1898	Avond	1	2	4	3	Want de lage, laffe daad is een dier anarchistische gruwelen, die sedert eenige jaren de wereld met afgrijzen vervullen, en waarvan de beweegredenen elk weldenkend mensch ontgaan.	1	10
14-9-1898	Ochtend	1	2	2	2	Vierhonderd Roomsche handwerkgezellen spreken hun innig diepe verontwaardiging uit over den moord van de Oostenrijksche Keizerin en verlangen een krachtig optreden tegen de anarchistische bende van moordzuchtigen.	1	7
14-9-1898	Avond	1	2	3	2	Zou de anarchist, de laffe ellendeling, die een weerlooze vrouw doorstak, wel een oogenblik de diepte hebben gepeild van deze groote smart...	1	8
15-9-1898	Ochtend	1	0	2	1	Nog een paar bijzonderheden over Luigi Luccheni, den moordenaar van de keizerin van Oostenrijk	1	4
15-9-1898	Avond	1	2	2	3	Het schijnt dat het broeinest van de anarchistische samenzweringen alweder te Londen is.	1	8
16-9-1898	Ochtend	1	2	2	1	Als gewoonlijk na elken anarchistischen aanslag wordt ook deze dagen wat krachtiger opgetreden tegen de anarchisten.	1	6
16-9-1898	Avond	1	2	2	2	De vraag of het mogelijk zal zijn door internationaal optreden de propaganda van de daad der anarchisten te voorkomen wordt ook in het Berlijnse Tageblatt besproken. Evenals de lepra-conferentie der Europeesche artsen weldadig heeft gewerkt voor den gezondheidstoestand, al komen nog hier en daar enkele gevallen der gevreesde ziekte voor, zoo kan ook een internationale conferentie tegen de leprozen in de politiek hetzelfde succes hebben.	1	7
17-9-1898	Ochtend	1	0	0	1	Voor het gedenkteken voor wijlen koningin Elisabeth van Hongarije, is reeds meer dan honderdduizend florijn bij elkaar.	1	2
17-9-1898	Avond	1	2	4	2	Die bevallige, wonderschoone vorstin, die al de smarten van het leven kende, de droeve moeder, die ontroostbaar over haar eenigen zoon treurde, is door een van de thugs van het Westen, een moordenaar uit wangunst en instinct, lafhartig gedood.	1	9
18-9-1898	Ochtend	1	0	0	1	De begrafenis van keizerin Elizabeth had heden op zeer plechtige wijze plaats met het reeds beschreven ceremonieel.	1	2
18-9-1898	Avond	1	0	2	1	Het lijk van keizerin Elizabeth van Oostenrijk is te Weenen aangekomen.	2	4

19-9-1898	Ochtend	1	0	3	2	De keizer was gedurende de geheele plechtigheid diep aangedaan. Herhaaldelijk bracht hij de hand naar de oogen.	1	6
20-9-1898	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
20-9-1898	Avond	0	0	0	0	x	x	0
21-9-1898	Ochtend	1	0	0	2	Tevens sprak deze voorzitter woorden van deelneming met de ramp, die de vorstelijke familie van Oostenrijk heeft getroffen door de laaghartige daad van een moordenaar.	1	3
21-9-1898	Avond	0	0	0	0	x	x	0
22-9-1898	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
22-9-1898	Avond	1	2	1	1	Nog meer inhechtenisnemingen van anarchisten.	5	5
23-9-1898	Ochtend	1	0	0	1	Gedachtedienst voor keizerin Elisabeth	2	2
23-9-1898	Avond	1	0	0	1	Oppositie kondigt dingen aan dingen te hervatten na vereeuwiging nagedachtenis der keizerin.	5	2
24-9-1898	Ochtend	1	2	0	1	Maatregelen tegen anarchisten	1	4
24-9-1898	Avond	1	2	2	3	In de eerste plaats... want ook anderen schijnen gevaar te lopen door anarchisten-aanslagen getroffen te worden.	1	8
25-9-1898	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
25-9-1898	Avond	0	0	0	0	x	x	0
26-9-1898	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
27-9-1898	Ochtend	1	0	0	1	Correctie van eerder foutief bericht aangaande dienst voor de keizerin.	3	2
27-9-1898	Avond	1	0	0	1	Lijkdienst voor wijlen keizerin Elisabeth	5	2
28-9-1898	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
28-9-1898	Avond	0	0	0	0	x	x	0
29-9-1898	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
29-9-1898	Avond	0	0	0	0	x	x	0
30-9-1898	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
30-9-1898	Avond	0	0	0	0	x	x	0
01-10-1898	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
01-10-1898	Avond	0	0	0	0	x	x	0
02-10-1898	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
02-10-1898	Avond	1	0	1	1	Het Fransche blad La Frond geeft nog een interessante bijzonderheid omtrent de ongelukkige keizerin van Oostenrijk...	13	3
03-10-1898	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
04-10-1898	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
04-10-1898	Avond	0	0	0	0	x	x	0
05-10-1898	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
05-10-1898	Avond	0	0	0	0	x	x	0
06-10-1898	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0

06-10-1898	Avond	0	0	0	0	x		x	0
07-10-1898	Ochtend	0	0	0	0	x		x	0
07-10-1898	Avond	0	0	0	0	x		x	0
08-10-1898	Ochtend	0	0	0	0	x		x	0
08-10-1898	Avond	0	0	0	0	x		x	0
09-10-1898	Ochtend	0	0	0	0	x		x	0
09-10-1898	Avond	0	0	0	0	x		x	0
10-10-1898	Ochtend	0	0	0	0	x		x	0

Bijlage 2 – Het Rotterdamsch Nieuwsblad over de moord op Elizabeth

Datum	Editie	Nieuws	Anarchisme	Lengte	Karakter	Toelichting	Pagina	Totaal
10-09-1898	Dag	0	0	0	0	x	x	0
11-09-1898	Geen	x	x	x	0	x	x	0
12-09-1898	Dag	0	0	0	0	x	x	0
13-09-1898	Dag	1	2	4	2	De bedrijver van deze gruwelijke daad wordt dus een Italiaansche anarchist geheeten en zou dus niet geacht kunnen worden te behooren tot de gewone moordenaars uit lust tot moorden of uit begeerte naar het goed van anderen: hij zou gerekend moeten worden tot de rij van hen, die meensen door een aanslag op't leven van een of meerdere hunner medeschepselen, de wereld te kunnen hervormen of verbeteren!	2	9
14-09-1898	Dag	1	2	4	2	Met duivelachtige vreugde heeft Luccheni bekend, dat hij de misdaad met het gevonden wapen heeft gepleegd: op cynischen toon drukt hij zijn bevrediging over zijn daad uit, waarvoor geen straf hem vrees aanjaagt.	6	9
15-09-1898	Dag	1	2	2	3	Het gevaarlijkst en ijverigst zijn blijkbaar de Italiaansche anarchist, van wie drie vertegenwoordigers hun naam aan de drie afschuwelijke moorden op Carnot, Canovas en keizerin Elisabeth vastknoopten.	3	8
16-09-1898	Dag	1	2	1	1	Het lijk van de keizerin van Oostenrijk is gistermorgen in een door vier paarden getrokken lijkwagen geplaatst en naar het station van Cornaivin overgebracht.	5	5
17-09-1898	Dag	1	0	1	1	Aan alle stations, die de trein, waarin het stoffelijk overschot van keizerin Elisabeth zich bevond, passeerde, was de bevolking uit de omliggende dorpen samengestroomd.	3	3
18-09-1898	Geen	x	x	x	0	x	x	0
19-09-1898	Dag	1	2	4	3	t Is dan ook geen wonder, dat er in alle landen een beweging ontstaat, die ten doel heeft een strijd op leven en dood met de bruten, die zich anarchist, noemen en in hun grenzeloos fanatisme door den dood van een vorstelijk of hooggeplaatst politiek persoon een stap nader tot het welzijn der menscheid meenen te komen.	6, 7	10
20-09-1898	Dag	1	2	4	2	Een week, nadat de vloekwaardige misdaad te Genève is begaan, openen zich de deuren van de oude Capucijnenkerk te Weenen, om het edele slachtoffer van Luccheni's moordend staal te ontvangen.	6	9
21-09-1898	Dag	1	2	1	1	Te St. Petersburg gaat het gerucht, dat Luccheni, de moordenaar van keizerin Elisabeth, en de twee anarchist...deel uitmaken van een bende Europeesche anarchist...	3	5
22-09-1898	Dag	1	2	0	1	De Turksche pers spreekt nooit over anarchist en wacht er zich wel voor een aanslag of een moord op een gekroond hoofd te publiceren. Iedere politieke misdaad wordt stilzwijgend voorbijgegaan. De Stamboul maakte op de volgende wijze den moord op keizerin Elisabeth bekend: "Keizerin Elisabeth van Oostenrijk is heden gestorven. Haar dood heeft diepe ontroering veroorzaakt. Het lijk van de keizerin zal naar Schönbrunn gebracht worden."	3	4
23-09-1898	Dag	0	0	0	0	x	x	0

24-09-1898	Dag	0	2	0	1	De overheid van Lissabon heeft vernomen, dat een anarchistische samenzwering is gesmeed tegen het leven van den koning.	2	3
25-09-1898	Geen	x	x	x	0	x	x	0
26-09-1898	Dag	1	2	4	2	Toen te Weenen bekend werd, van welk een verschrikkelijke misdaad de bejaarde keizerin van Oostenrijk het slachtoffer was geworden, werden allerwegen toebereidselen gemaakt, om te rouwen over het verlies...	5	9
27-09-1898	Dag	0	0	0	0	x	x	0
28-09-1898	Dag	0	0	0	0	x	x	0
29-09-1898	Dag	1	0	2	1	Uit het leven van keizerin Elisabeth van Oostenrijk. Dat keizerin Elisabeth een uitstekend paardrijdster was, is bekend. Meermalen heeft zij ook in Engeland en Ierland aan parforce-jachten deelgenomen en door haar koen rijden aller bewondering opgewekt.	9	4
30-09-1898	Dag	1	0	0	1	De paus is bezig met het dichten van een ode in het Latijn op keizerin Elisabeth van Oostenrijk	5	2
01-10-1898	Dag	0	0	0	0	x	x	0
02-10-1898	Geen	x	x	x	0	x	x	0
03-10-1898	Dag	1	0	0	1	De politie van Tissino heeft zekeren Hugo Ramboni gearresteerd, die betrokken moet zijn in den moord op de keizerin van Oostenrijk.	18	2
04-10-1898	Dag	0	0	0	0	x	x	0
05-10-1898	Dag	0	0	0	0	x	x	0
06-10-1898	Dag	1	2	0	1	Door de politie te Bazel is een Italiaansche anarchist, Giovanni Gilo genaamd, gearresteerd, die verdacht wordt van medeplichtigheid aan den moord op de keizerin van Oostenrijk.	3	4
07-10-1898	Dag	0	0	0	0	x	x	0
08-10-1898	Dag	0	0	0	0	x	x	0
09-10-1898	Geen	x	x	x	0	x	x	0
10-10-1898	Dag	0	0	0	0	x	x	0

Bijlage 3 – Het Nieuws van den Dag over de moord op Elizabeth

Datum	Editie	Nieuws	Anarchisme	Lengte	Karakter	Citaat	Pagina	Totaal
10-09-1898	Dag	0	0	0	0	x	x	0
11-09-1898	Dag	0	0	0	0	x	x	0
12-09-1898	Dag	0	0	0	0	x	x	0
13-09-1898	Dag	1	2	4	2	Het is niet te zeggen welk een indruk het gebeurde te Weenen heeft gemaakt. De verschrikkelijke gebeurtenis bracht eene algemeene verslagenheid teweeg. Gevoelens van smart, van afgrijzen en van verontwaardiging streden als om den voorrang.	7	9
14-09-1898	Dag	1	2	2	3	Dat verhaal schijnt het gerucht te bevestigen, dat de moord op de Keizerin op een bijeenkomst van anarchisten te Zurich beraamd is, waarbij Luccheni met de uitvoering belast werd, terwijl andere anarchisten zouden toezien op de uitvoering.	9	8
15-09-1898	Dag	1	0	1	1	Te Weenen verzamelen zich langzamerhand de zeer verspreide leden der Keizerlijke familie tot bijwoning der begrafenis van Keizerin Elisabeth, die Zaterdag plaatsvindt.	9	3
16-09-1898	Dag	1	0	1	1	De moordenaar der Keizerin zal in October voor eene Geneefsche jury terechtstaan.	7	3
17-09-1898	Dag	1	2	2	1	De politie te Lausanne heeft daar gearresteerd en naar Génève overgebracht twee Italiaansche anarchisten, Gualducci en Barlotti geheeten, verdacht medeplichtig te wezen aan den moord op Keizerin Elisabeth. Een der te Genève reeds vroeger gevangen genomen anarchisten heeft bekend, de maker te zijn van het wapen, dat de moordenaar der Keizerin van Oostenrijk gebruikte voor zijn euveldaad, een scherp geslepen en gepolijste driehoekige vijl met houten handvat.	7	6
18-09-1898	Dag	0	0	0	0	x	x	0
19-09-1898	Dag	1	0	1	1	Heden wordt in de Capuciner Gruft te Weenen het stoffelijk overschot der vermoorde Keizerin Elisabeth van Oostenrijk naast dat van haren ongelukkigen eenigen zoon Rudolph bijgezet.	19	3
20-09-1898	Dag	1	0	2	1	Roerend in haar betrekkelijken eenvoud en door al de diep-droevige gedachten, die zij opwekte, is Zaterdag de begrafenis van Keizerin Elisabeth van Oostenrijk geweest.	9	4
21-09-1898	Dag	1	0	2	2	Het laatstelijk weêr zoo zwaar beproefde Hoofd van den Oostenrijksch-Hongaarschen Staat, Keizer Frans Jozef, heeft thans in eene proclamatie als volgt uiting gegeven aan zijn gevoel van smart zoowel als van innige dankbaarheid:	9	5
22-09-1898	Dag	0	0	0	0	x	x	0
23-09-1898	Dag	1	2	0	1	De Hongaarsche autoriteiten treden krachtig op tegen de anarchisten.	9	4
24-09-1898	Dag	0	0	0	0	x	x	0
25-09-1898	Dag	0	0	0	0	x	x	0

26-09-1898	Dag	1	2	0	1	Het gedeelte der kade te Genève, waar heden voor 14 dagen de Keizerin van Oostenrijk vermoord werd, zal voortaan Keizerin Elisabeth-kade genoemd worden. Te Lissabon heet een anarchistische samenzwering tegen het leven des Konings te zijn ontdekt.	27	4
27-09-1898	Dag	0	0	0	0	x	x	0
28-09-1898	Dag	0	0	0	0	x	x	0
29-09-1898	Dag	0	0	0	0	x	x	0
30-09-1898	Dag	0	0	0	0	x	x	0
01-10-1898	Dag	1	0	0	1	De Hongaarsche Kamer van Afgevaardigden gaf een beter voorbeeld van eendracht en heeft eenstemmig en zonder beraadslaging een wetsontwerp aangenomen betreffende het oprichten van een gedenkteeken voor de vermoorde Keizerin.	7	2
02-10-1898	Dag	1	2	0	2	Dat er kaf onder het koren is, heeft de schandelijke moord bewezen, den 10den September op de Keizerin van Oostenrijk door een Italiaansch anarchist gepleegd.	3	5
03-10-1898	Dag	1	2	0	1	Het aantal der sedert den moord uit Zwitserland uitgezette anarchist bedraagt 44, waarvan 37 Italianen.	19	4
04-10-1898	Dag	1	0	0	1	De onderneeming Observer "Bureau voor dagblad-uitknipsels", te Weenen, zal de doodsberichten der Keizerin van Oostenrijk uit alle couranten ter wereld verzamelen en die aanbieden...	8	2
05-10-1898	Dag	0	0	0	0	x	x	0
06-10-1898	Dag	0	0	0	0	x	x	0
07-10-1898	Dag	1	2	0	1	Bij Kopupsko is, na een wanhopigen tegenstand, gearresteerd een 18-jarig anarchist, Mecklenburger van geboorte en Augusti Schmierer geheeten. Hij had een revolver met 146 kogelpatronen, twee dolken en een portret van Keizerin Elisabeth bij zich. Men verdenkt hem van medeplichtigheid aan den moord, en hij erkent aan Luccheni kennis te hebben gehad.	7	4
08-10-1898	Dag	0	0	0	0	x	x	0
09-10-1898	Dag	0	0	0	0	x	x	0
10-10-1898	Dag	1	2	3	3	Al het genoeg en de voldoening, welke de Sultan zich alreeds bij voorbaat van het aanstaande bezoek van het Duitsche Keizerpaar voorstelde, zijn den Grooten Heer plotseling volslagen vergald geworden door den laaghartigen moord, welchen de anarchist Lucheni op de Keizerin van Oostenrijk heeft gepleegd.	17	9
11-10-1898	Dag	0	0	0	0	x	x	0

Bijlage 4 – Het Algemeen Handelsblad over de moord op Umberto

Datum	Editie	Nieuws	Anarchisme	Lengte	Karakter	Citaat	Pagina	Totaal
29-7-1900	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
29-7-1900	Avond	0	0	0	0	x	x	0
30-7-1900	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
31-7-1900	Ochtend	1	0	0	1	De gezant heeft hedenmiddag het officieele bericht omtrent den noodlottigen aanslag, van zijn regeering ontvangen.	2	2
31-7-1900	Avond	1	2	4	2	Reeds herhaaldelijk werden op koning Umberto aanslagen gepleegd; thans is hij ook gevallen als slachtoffer van de misdadige beginselen der anarchistische "propaganda van de daad".	2, 6	9
1-8-1900	Ochtend	1	2	3	2	Hoewel daarin veel voorkomt wat reeds bekend is, laten wij hier een geregeld verhaal van de schandelijke misdaad volgen:	1	8
1-8-1900	Avond	1	2	3	2	Maar in het anarchistische kamp schijnt men blind voor zulk een edele opwelling. Herhaaldelijk hebben "propagandisten van de daad" een aanslag op zijn leven gepleegd. Ditmaal is het gelukt. Een edel mensch, een hoogbegaafd vorst, een goede koning is laaghartig vermoord.	1	8
2-8-1900	Ochtend	1	0	0	1	De dood van koning Humbert. Men verzekert dat Bressi, de moordenaar, niet ontkend heeft de opdracht gekregen te hebben den koning te vermoorden. Er zijn nog drie personen in hechtenis genomen.	1, 3	2
2-8-1900	Avond	1	0	2	1	Een lijst van moordpogingen en gelukte moorden op Europeesche vorstelijke personen, welke aangevuld moet worden met de moordaanslagen van Sipido en Bressi, luidt over de laatste helft der negentiende eeuw als volgt:	6	4
3-8-1900	Ochtend	1	2	1	1	De Italiaansche politie heeft een ware klopjacht op de anarchisten georganiseerd.	1	5
3-8-1900	Avond	1	0	3	2	Waarom? Waarom deze misdaad? Dat is wat men zich algemeen afvraagt nu de eerste, droevige, verbazing voorbij is.	5	6
4-8-1900	Ochtend	1	2	1	1	Ook indien de koning een anderen weg had genomen, zou de aanslag dus gepleegd zijn.	2	5
4-8-1900	Avond	0	0	0	0	x	x	0
5-8-1900	Ochtend	1	2	0	2	Het aanwijzen van een waarschijnlijk in Paterson bestaand complot, dat wijde vertakkingen in de Ver. Staten heeft, deed onwillekeurig een min gunstigen indruk verkrijgen van de Italianen die in Amerika wonen. Er zijn ongetwijfeld vele schurftige schapen in de Italiaansche kudde in Amerika, doch de goede moeten niet te na worden gesproken.	3	5
5-8-1900	Avond	1	2	3	1	Vooralsnog is men nog niet erg ver met het reconstrueren van de voorgeschiedenis van den aanslag en de hoop nu toch eindelijk een heusch "complot" te ontdekken is zwak.	6	7
6-8-1900	Ochtend	1	0	0	1	Het lijk van koning Umberto van Italië zal Woensdagavond naar Rome worden overgebracht en reeds donderdag worden bijgezet in het Pantheon, waar een voorloopige katafalk wordt opgeslagen.	1	2
7-8-1900	Ochtend	1	0	1	1	Men vindt in de buitenlandsche bladen allerlei bijzonderheden over den vermoorden Koning, en uit alles spreekt zijn gezond verstand en zijn liefderijk gemoed.	3	3
7-8-1900	Avond	1	0	2	1	De koning zou een individu van ongunstig voorkomen hebben opgemerkt, dat hem reeds twee dagen voortdurend bespiedde en	2	4

						volgde (...) Het verhaal riekt zeer romantisch.		
8-8-1900	Ochtend	1	2	2	2	De politie zoekt naar de personen, die in de wijk Grandes-Carrières aanplakbiljetten hebben verspreid, het opschrift dragende: "Leven de Italianen! Weg met de regeeringen! Leve de anarchie! Bravo, Bresci!"	2	7
8-8-1900	Avond	1	2	4	1	De anarchisten te Paterson, het berucht geworden misdadigerscentrum bij New York, hebben het bericht rondgestrooid dat men den moordenaar van koning Humbert in de gevangenis te Milaan zou gepijnigd hebben om hem te doen "zingen" d.i. verklappen.	5	8
9-8-1900	Ochtend	1	0	2	1	Elke toepassing der doodstraf is een bewijs van onmacht, waarmede de rechtvaardigheid niets heeft uit te staan.	1	4
9-8-1900	Avond	1	2	2	2	De moordenaar van Monza heeft een liberalen koning het leven kunnen ontnemen; maar hij heeft niets kunnen doen tegen de liberale monarchie...De kogel heeft het hart van Umberto, maar niet de tradities van zijn huis getroffen.	1	7
10-8-1900	Ochtend	1	0	1	1	Het overbrengen van koning Umberto's lijk van het slot te Monza naar het station had plaats in tegenwoordigheid van duizenden, die uit den omtrek waren samengestroomd.	1	3
10-8-1900	Avond	1	0	2	1	Een cordon van troepen was opgesteld langs den geheelen weg dien de lijkstoet nemen moest.	2	4
11-8-1900	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
11-8-1900	Avond	1	2	4	2	De begrafenis van koning Humbert. In Antwerpen heeft de politie Woensdagochtend van een aantal openbare gebouwen aanplakbiljetten verwijderd, die als opschrift droegen: "Leve Bresci! Het lijden van Bresci zal gewroken worden!" (...) Er mag worden bijgevoegd, dat de politie een en ander niet als ernstig gemeend beschouwt en aan een ongepaste aardigheid gelooft.	2, 6	9
12-8-1900	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
12-8-1900	Avond	0	0	0	0	x	x	0
13-8-1900	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
14-8-1900	Ochtend	1	0	0	1	Bresci heeft als verdediger in zijn proces, dat reeds spoedig in behandeling zal komen, Florentino Rosadi gekozen.	1	2
14-8-1900	Avond	1	0	0	1	50.000 Italianen uit Buenos-Ayres hebben den bronzen krans, die per Etruria naar Italië zal worden overgebracht en op het graf van Koning Humbert wordt gelegd, naar het schip vergezeld.	2	2
15-8-1900	Avond	0	0	0	0	x	x	0
16-8-1900	Ochtend	1	2	1	1	De anarchistische aanslagen op koning Humbert en op den Sjah hebben natuurlijk ook in Duitschland een anarchistenjacht doen ontstaan. Maar, gelijk te verwachten was, zijn de resultaten niet groot geweest.	1	5
16-8-1900	Avond	1	2	4	1	De eene helft beweert, dat uitgemaakt is, dat op verschillende plaatsen in de Ver. Staten goedgeorganiseerde anarchistenbenden bestaan, die bij "voorkomende gevallen" een uit haar midden uitzenden. De andere helft verzekerd, dat uit een en ander duidelijk is gebleken, dat de Italiaansche koningsmoord een zelfstandige daad is geweest en in elk geval de Amerikaansche anarchisten er part noch deel aan hebben.	6	8
17-8-1900	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
17-8-1900	Avond	1	0	0	1	Koning Victor Emanuel heeft aan de leden van de Nederlandsche missie bij de begrafenisplechtigheid van koning Humbert de volgende onderscheidingen toegekend.	6	2
18-8-1900	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
18-8-1900	Avond	0	0	0	0	x	x	0

19-8-1900	Ochtend	1	2	0	1	De Evening World meldt dat elf Italiaansche anarchisten en drie Oostenrijkers die door een anarchistische vereeniging te Napels waren aangewezen om president Mc. Kinley te vermoorden in de laatste tien dagen in hechtenis zijn genomen aan boord van verschillende stoombooten uit Europa. het hoofd van den geheimen veiligheidsdienst heeft verklaard dat dit bericht ten eenenmale ongegrond is.	1	4
19-8-1900	Avond	1	2	1	2	Te oordeelen naar een stuk, dat wij lezen in het Utrechtsche Studenten-weekblad "Vox Studiosorum", was die waarschuwing niet overbodig. Maar geholpen heeft het ze niet!	5	6
20-8-1900	Avond	0	0	0	0	x	x	0
21-8-1900	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
21-8-1900	Avond	1	2	0	1	Bresci heeft geweigerd een verdediger te kiezen. Er zal hem dus een advocaat van rechtswege worden toegevoegd. Alle Milaneesche advocaten hebben verzocht van de eer verschoond te blijven.	1	4
22-8-1900	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
22-8-1900	Avond	0	0	0	0	x	x	0
23-8-1900	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
23-8-1900	Avond	0	0	0	0	x	x	0
24-8-1900	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
24-8-1900	Avond	0	0	0	0	x	x	0
25-8-1900	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
25-8-1900	Avond	0	0	0	0	x	x	0
26-8-1900	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
26-8-1900	Avond	0	0	0	0	x	x	0
27-8-1900	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
28-8-1900	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
28-8-1900	Avond	0	0	0	0	x	x	0
29-8-1900	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
29-8-1900	Avond	0	0	0	0	x	x	0

Bijlage 5 – Het Rotterdamsch Nieuwsblad over de aanslag op Umberto

Datum	Editie	Nieuws	Anarchisme	Lengte	Karakter	Citaat	Pagina	Totaal
29-7-1900	Geen	0	0	0	0	x	x	0
30-7-1900	Dag	0	0	0	0	x	x	0
31-7-1900	Dag	1	2	4	2	Wat de beweegreden tot den moord is geweest, is nog niet bekend. Of weder een anarchist zijn beginselen meer gehaat zal hebben gemaakt door koningsmoord, zal later blijken. Waarschijnlijk is het.	5	9
1-8-1900	Dag	1	2	4	2	Koning Humbert dacht er toen niet aan, dat die "onaangenaamheden" wel eens doodelijk kunnen zijn;	5	9
2-8-1900	Dag	1	2	4	3	Ik ben opzettelijk uit Amerika gekomen om Humbert te doden, om aan mijn anarchistische beginselen te voldoen. De dood van koning Humbert heeft in verschillende landen van Europa, al naar hun positie, de hoop of de vrees doen ontstaan, dat de Driebond aan den Italiaanschen souverein een sterken steun heeft verloren.	5	10
3-8-1900	Dag	1	2	4	3	Meer en meer wordt de meening sterker, dat Gaetano Bressi, de moordenaar van koning Humbert van Italië, heeft gehandeld in opdracht van de een of andere anarchistische groep. Volgens sommigen zou de aanslag te Bologna beraamd zijn, volgens anderen te Paterson.	5	10
4-8-1900	Dag	1	2	4	3	Het complot is waarschijnlijk in de Vereenigde Staten gesmeed, en daar, te Paterson, zullen zich wel een aantal medeplichtigen ophouden.	7	10
5-8-1900	Geen	0	0	0	0	x	x	0
6-8-1900	Dag	1	2	4	3	Men zoekt dan ook naar het verband tusschen de daad van Bresci en dezen aanslagen en in officieele kringen heet het, dat er een complot bestaat, dat het achtereenvolgens doden van alle souvereinen zou ten doel hebben.	14	10
7-8-1900	Dag	1	2	4	3	Meer en meer wordt het duidelijk, dat de samenzwering te Paterson ten doel had, alle souvereinen van Europa te vermoorden!	7	10
8-8-1900	Dag	1	2	3	3	Aan het adres van den moordenaar Bresci zijn, behalve een aantal brieven, waaronder sommige met het poststempel "Londen", een groot aantal telegrammen van gelukwensching met den aanslag aangekomen uit Paterson, New-Jersey, New-York, Rio de Janeiro en andere plaatsen. De moordenaar van de keizerin van Oostenrijk, Luccheni toonde groote vreugde, toen hij van den moord op koning Humbert hoorde. Hij zeide, dat alle vorsten dit lot te wachten hadden, het eerst de nieuwe koning van Italië.	7	9
9-8-1900	Dag	1	2	4	3	Het gerucht gaat, dat de Italiaansche regeering aan Engeland de arrestatie en de uitlevering zal vragen van den beruchten anarchist Enrico Malatesta, een Italiaan, die aan het complot te Paterson heeft deelgenomen en nu in Islington verblijf houdt, waar hij nog dagelijks den koningsmoord goedkeurt. Men gelooft, dat Malatesta de leider van het complot is geweest.	7	10
10-8-1900	Dag	1	2	3	3	Een ander biljet zegt: "Ravachol is nog niet dood! Leve de anarchie! Bresci zal gewroken worden! De aanslagen zullen zich vermenigvuldigen"	7	9
11-8-1900	Dag	1	2	4	3	Gaetano Bresci, de moordenaar van Monza, heeft aan den rechter van instructie verklaard, dat de wereld spoedig het tooneel van een misdaad, die aan de zijne gelijk is, zal zien.	7	10

12-8-1900	Geen	0	0	0	0	x		x	0
13-8-1900	Dag	1	0	1	1	Het heet, dat Bresci 29 Augustus zal te recht staan en dat het proces in een dag zal zijn afgelopen.		11	3
14-8-1900	Dag	1	0	0	1	In deze dépêches betuigt de gezant zijn deelneming met den moord op koning Humbert		2	2
15-8-1900	Geen	0	0	0	0	x		x	0
16-8-1900	Dag	1	0	0	1	In alle stilte heeft Maandagavond in het Pantheon te Rome de bijzetting plaats gehad van het stoffelijk overschot van koning Humbert naast het lijk van zijn vader.		2	2
17-8-1900	Dag	0	0	0	0	x		x	0
18-8-1900	Dag	1	2	0	1	Het heet, dat de Italiaansche politie-autoriteiten twee dagen voor den moord op koning Humbert uit Patterson bericht hadden gekregen, dat een anarchist aldaar in het openbaar om 10 dollars gewed had, dat binnen 48 uren koning Humbert een lijk zou zijn.		2	4
19-8-1900	Geen	0	0	0	0	x		x	0
20-8-1900	Dag	1	0	0	1	De politie-inspecteur Geleazzi, die met den veiligheidsdienst voor den persoon van koning Humbert is belast geweest, en een oogenblik, juist toen de aanslag door Bresci plaats had, de zijde van den koning verlaten had om de menigte terug te dringen, is ontslagen.		6	2
21-8-1900	Dag	0	0	0	0	x		x	0
22-8-1900	Dag	1	0	0	1	Bresci heeft toch een verdediger gekozen en wel advocaat Turati, socialistisch afgevaardigde van Milaan.		2	2
23-8-1900	Dag	1	0	0	3	Eenige dagen geleden kreeg hij voor een oogenblik zijn zelfbeheersching terug en riep hij uit: "Mijn schitterende daad vormt het begin van een nieuw tijdperk. Niets kan de voortgang van onzer beginselen stuiten. Laat de wereld op haar hoede zijn!"		2	4
24-8-1900	Dag	1	0	0	1	Een heftige polemiek wordt gevoerd tusschen de liberale en de Katholieke bladen, wegens de koele houding, die de R. K. kerk tegenover de viering van de nagedachtenis van koning Humbert zou hebben aangenomen.		2	2
25-8-1900	Dag	1	0	0	1	De verdediger van Bresci, advocaat Martelli, heeft verdaging van het proces gevraagd om gelegenheid te hebben het dossier te bestudeeren.		2	2
26-8-1900	Geen	0	0	0	0	x		x	0
27-8-1900	Dag	0	0	0	0	x		x	0
28-8-1900	Dag	1	0	0	1	Het door koningin Margherita na den moord op koning Humbert saamgestelde gebed mag op bevel van de geestelijke autoriteiten niet hardop in de kerken worden opgezegd.		2	2
29-8-1900	Dag	1	0	0	1	De verdaging van het proces tegen Bresci is van de hand gewezen. Er zijn slechts vijf getuigen à décharge opgeroepen.		2	2

Bijlage 6 – Het Nieuws van den Dag over de moord op Umberto

Datum	Editie	Nieuws	Anarchisme	Lengte	Karakter	Citaat	Pagina	Totaal
29-7-1900	Dag	0	0	0	0	x	x	0
30-7-1900	Dag	0	0	0	0	x	x	0
31-7-1900	Dag	1	0	2	2	Andermaal is een gekroond hoofd het slachtoffer geworden van een misdadigen moordaanslag.	7	5
1-8-1900	Dag	1	2	2	1	De moordenaar verklaarde Gaetano Bressi te heeten, in November 1869 te Prato geboren en zijdevever van beroep. Hij was kort geleden uit Amerika gekomen. Bressi zeide geen medeplichtigen te hebben en de daad begaan te hebben uit haat tegen de monarchistische instellingen.	7	6
2-8-1900	Dag	1	2	3	1	Als vermoedelijke medeplichtige aan den aanslag op Koning Umberto van Italië is te Milaan gearresteerd zekere Giusti, die met Bressi heeft samengewoond en zich op verdachte wijze heeft uitgelaten.	9	7
3-8-1900	Dag	1	2	2	1	In het land is door den moord eene zoo groote verbittering tegen de anarchisten gewekt, dat de politie tot buitengewone maatregelen overging en verscheidene bekende anarchisten gevangen nam in't belang van hunne eigene veiligheid. Er is sprake van een internationaal congres ter beraming van gemeenschappelijke maatregelen tegen de revolutionaire partijen; Italië zou daartoe het voorstel doen.	7	6
4-8-1900	Dag	1	2	2	1	Bressi, de moordenaar, moet zich lang van te voren hebben voorbereid en zich sedert zijn terugkeer uit Amerika ijverig in het schieten hebben geoefend.	7	6
5-8-1900	Dag	0	0	0	0	x	x	0
6-8-1900	Dag	1	2	1	1	Er hebben nog aanhoudend op verschillende plaatsen van Italië inhechtenisnemingen van anarchisten plaats.	19	5
7-8-1900	Dag	1	2	4	2	Volgens den New-York Herald zijn in de laatste maanden niet minder dan 27 anarchisten uit de Vereenigde Staten naar Europa vertrokken, met het doel daar aanslagen op vorsten te plegen. Het zijn bijna allen Italianen. Vermoedelijk is Malatesta, die thans te Londen vertoeft, hun aanvoerder. De Italiaansche Regeering kent gelukkig de namen der leden van die gevaarlijke bende.	7	9
8-8-1900	Dag	1	2	2	2	In eene anarchistenvergadering te Patterson is de moord op Koning Umberto "een treurig gevolg van den tegenwoordigen toestand der maatschappij" genoemd en zijn dwepende redevoeringen gehouden over een andere orde van zaken "waarin geen gewelddadigheid meer zou bestaan"!	7	7
9-8-1900	Dag	1	2	2	2	In de laatste twee dagen zijn weêr niet minder dan 52 personen in hechtenis genomen als verdacht van anarchistische gezindheid. Men kan op deze wijze wel bezig blijven. De anarchistische leer, schrijft Le Journal des Debats, is in Italië niet maar het geloof van enkele individuen. Zij is daar diep geworteld in den grond.	9	7
10-8-1900	Dag	1	0	2	1	Heden heeft de plechtige begrafenis plaats van Koning Umberto's overschot in het Panthéon te Rome.	7	4
11-8-1900	Dag	0	0	0	0	x	x	0

12-8-1900	Dag	1	0	0	1	Koningin Margherita van Italië had gaarne gezien, dat Koning Umberto zijne grijze haren en snorren zwart had geverfd, om er wat jonger uit te zien.	3	2
13-8-1900	Dag	1	0	0	2	Koning Umberto, schrijf men uit Rome aan de Pester Lloyd, was sedert den aanslag van Acciarito gewoon, zoo dikwijls hij op weinig bezochte plaatsen kwam, een pantserhemd te dragen. Op den dag dat hij te Monze was, gebruikte hij het niet. "Hier ben ik thuis, en ik ben blij dat lastige ding kwijt te zijn," had hij toen nog gezegd. Had hij het maar aangehouden!	19	3
14-8-1900	Dag	1	0	1	1	Te Potenza is een priester gevangen genomen die zijn voldoening had betuigd over den moord op Koning Umberto	9	3
15-8-1900	Dag	0	0	0	0	x	x	0
16-8-1900	Dag	1	0	1	1	Volgens de Italiaansche bladen is te Tufo (prov. Avellino) een als priester vermomd man gevat, die verscheidene brieven en valsche Engelsche en Fransche passen bij zich had, welke alle in beslag werden genomen. Men gelooft dat hij de medeplichtige van Bresci bij den moord op Koning Umberto is, dien de politie tot dusverre tevergeefs heeft gezocht.	9	3
17-8-1900	Dag	1	0	0	1	Naar verzekerd wordt zullen zoowel de Minister van Oorlog als de Minister van het Koninklijk Huis eerlang aftreden wegens nalatigheden in het beheer, waarvoor zij verantwoordelijk zijn, en waarvan gebleken is zoowel bij en na den moord op Koning Umberto als bij het jongste spoorwegongeluk in Rome.	7	2
18-8-1900	Dag	1	2	0	1	De anarchistische vereeniging "Recht van Bestaan" te Patterson, waarvan Bresci lid was, heeft in een door haar belegde vergadering verklaard, dat er geen complot bestond en dat Bresci geheel op eigen hand te werk ging.	7	4
19-8-1900	Dag	0	0	0	0	x	x	0
20-8-1900	Dag	0	0	0	0	x	x	0
21-8-1900	Dag	1	0	0	1	Het proces tegen Bresci, den moordenaar van Koning Umberto, zal den 28n Augustus in behandeling komen. Al de advocaten te Milaan hebben verzocht, niet te worden aangewezen als verdediger van den koningsmoordenaar.	9	2
22-8-1900	Dag	1	0	1	1	Bresci, de moordenaar, heeft den socialistischen volksvertegenwoordiger Turrati tot zijn verdediger gekozen. Maar Turrati stemde nog niet toe. Hij wil zich alleen met de verdediging belasten, als Bresci hem volkomen vrijheid van spreken en handelen laat.	9	3
23-8-1900	Dag	1	0	0	1	Maandag is te Washington in de St. Matthews-kerk eene godsdienstoefening gehouden, gewijd aan de nagedachtenis van Koning Umberto.	9	2
24-8-1900	Dag	1	0	0	1	De socialistische Italiaansche Volksvertegenwoordiger Turati heeft ten slotte toch geweigerd als verdediger van Bresci op te treden, om den schijn te vermijden als zouden de socialisten hunne goedkeuring hechten aan Koningsmoord.	7	2
25-8-1900	Dag	1	0	0	2	De Milaansche advocaat Mortelli heeft de verdediging van Bresci op zich genomen. Hij heeft den moordenaar in zijn cel bezocht en vond hem zeer terneergeslagen schoon niet in staat om het hopelooze van zijn toestand in te zien. Bresci vleit zich met den waan, dat het volk voor hem partij zal kiezen of de jury ten minste verzachtende omstandigheden zal toestaan.	7	3
26-8-1900	Dag	0	0	0	0	x	x	0
27-8-1900	Dag	0	0	0	0	x	x	0
28-8-1900	Dag	0	0	0	0	x	x	0
29-8-1900	Dag	0	0	0	0	x	x	0

Bijlage 7 – Het Algemeen Handelsblad over de moord op McKinley

Datum	Editie	Nieuws	Anarchisme	Lengte	Karakter	Citaat	Pagina	Totaal
6-9-1901	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
6-9-1901	Avond	0	0	0	0	x	x	0
7-9-1901	Ochtend	1	2	4	2	Hedenmiddag, op de tentoonstelling, heeft een vreemdeling twee schoten gelost op Mc Kinley...Het lust ons nu niet, weer onze grenzelooze minachting en verontwaardiging uit te spreken over deze nieuwe krankzinnige misdaad der anarchisten.	1	9
7-9-1901	Avond	1	2	4	2	President Mc Kinley heeft gisteren de tentoonstelling te Buffalo bezocht, en van die gelegenheid heeft een anarchist gebruik gemaakt om den president met twee revolverkogels te treffen. Het is volkomen onbegrijpelijk, wat den moordenaar kan hebben gedreven tot deze laaghartige daad, vooral in de Vereenigde Staten, waar de regeringsvormen volkomen democratisch is, en het hoofd van den Staat wordt gekozen door de geheele bevolking.	1	9
8-9-1901	Ochtend	1	2	4	3	Ondanks de verzekering van Czolgosz dat hij geen medeplichtigen had, gelooven de autoriteiten dat er een bepaald complot was en dat zijn medeplichtigen hem naar Buffalo vergezelden.	1	10
9-9-1901	Ochtend	1	2	4	2	Te midden der menigte kon de moordenaar tot vlak bij den president naderen; deze was nog steeds druk bezig met handen reiken, groeten, vriendelijk te lachen... Plotseling klonken de twee schoten!	1	9
9-9-1901	Avond	1	2	4	3	Deze nieuwe moordaanslag bewijst dat anarchisten van de daad waanzinnigen zijn, die niet ontwapent kunnen worden door nieuwe wetten, hervormingen of omwentelingen. Ieder, die voor orde en veiligheid en den gestadigen voorspoed van een land werkt en zorgt, is het doelwit voor de dolken en revolvers dier internationale dollemannen. Wat hoog is trekt den anarchistischen bliksem aan.	1	10
10-9-1901	Ochtend	1	2	3	2	Hoewel de politie te Cleveland, na een uitgebreid onderzoek onder de anarchisten aldaar, beweerd heeft niet te geloven aan het bestaan van een complot, gaat de politie te Chicago voort met het doen van aanhoudingen. Zes mannen en drie vrouwen had zij reeds in verzekerde bewaring gesteld, verdacht van medeplichtigheid aan den aanslag. Zaterdagmiddag nam zij er nog drie anarchisten bij gevangen, benevens een groote voorraad anarchistische geschriften in beslag.	1	8
10-9-1901	Avond	1	2	4	2	Czolgosz herhaalde dat hij Mc. Kinley wilde doden, omdat hij een volgeling van miss Goldman is. Hij beweert geen medeplichtigen te hebben en zegt, dat niemand iets van zijn plan afwist. Ook zegt hij geen berouw over zijn daad te hebben, die hij in het belang van de groote zaak volvoerde. Volgens een andere lezing moet de moordenaar verklaard hebben, den moordaanslag op Mc. Kinley met eenige vrienden besproken te hebben.	6	9
11-9-1901	Ochtend	1	2	2	3	De moordenaar Czolgosz, aan wiens persoon reeds te veel aandacht is geschonken, is nu naar een onderaardse cel overgebracht: nota bene, tot verhooring van 's mans persoonlijke veiligheid. Er is ironie in deze aardsche dingen!	1	8

						[...] Emma Goldman geldt voor de populairste anarchist van de Vereenigde Staten en dat haar invloed groot en gevaarlijk is, is zoo juist gebleken.		
11-9-1901	Avond	1	2	2	3	Een van de familieleden van Emma Goldman heeft belangrijke inlichtingen omtrent haar verstrekt. Het blijkt dat het complot gedeeltelijk in Buffalo beraamd werd.	1, 5	8
12-9-1901	Ochtend	1	2	1	2	Het wordt niet bevestigd, dat men in het Amerikaansche Congres een afzonderlijke wet zal indienen om den moordenaar van president Mc Kinley zwaarder te straffen dan nu waarschijnlijk het geval zal zijn. Den aanslag noemde zij (Emma Goldman) de daad van een gek en niet in overeenstemming met haar leerstellingen over anarchie (?)	1	6
12-9-1901	Avond	1	0	1	1	De toestand van den president is voortdurend gunstig. Het onderzoek van het bloed bevestigt de klinische overtuiging dat geen bloedvergiftiging plaats had. De president zal in staat zijn met smaak meer voedsel te nemen.	2	3
13-9-1901	Ochtend	1	0	0	1	Gelijk zich laat voorzien, belooft ook het geding tegen den moordenaar Czolgosz echt Amerikaansch te zullen zijn. Reeds nu wordt het O.M., mr. Penny te Buffalo, het voornemen toegeschreven om door alle denkbare middelen een maximum straftijd bijeen te schrappen, opdat de moordenaar er niet zal afkomen met den straftijd van tien jaar, die de wet voorschrijft.	1	2
13-9-1901	Avond	1	2	4	2	Maar bij het Amerikaansche volk, waren deze maatregelen niet populair, zoodat men zeer verheugd was, toen president Mac Kinley weer ouder gewoonte de hand drukte van anarchist en waschvrouw, krantenjongen en schoenpoetser. Het gevolg is geweest dat hij bijna door zulk een handdrukkenden vreemdeling vermoord is.	6	9
14-9-1901	Ochtend	1	2	4	3	De verklaring van den ommekeer in den toestand van Mc Kinley is als volgt. Hij begon te verminderen kort na twee uur in den nacht. Men blijft in de Ver. Staten plannen bedenken om het hoofd te bieden aan het anarchistische gevaar.	1	10
14-9-1901	Avond	1	2	4	3	President Mc. Kinley is overleden. Juist een week nadat de moordenaar zijn vloekbare daad had verricht, is de president aan de gevolgen van de bekomen wonden overleden. Wie verantwoordelijk zijn werden door den moordenaar zelf genoemd. Hij verklaarde te zijn opgewonden en door wrange afgunst te zijn medegesleept door de taal van anarchistische redenaars en schrijver. En met verdubbelden afschuw keeren wij ons af van de personen, die tot daden van geweld, tot moord aanhitsen, die een afschuwelijke propaganda voeren door met laster stand tegen stand op te zetten, door aan de hoofden van staten leugenachtig de schuld te geven voor alles wat in een wereld van zondige en zwakke menschen verkeerd en onrechtvaardigs gebeurt.	1	10
15-9-1901	Ochtend	1	2	3	2	De Amerikaansche politie heeft een goede vangst gedaan door de hand te leggen op den beruchten anarchistischen propagandist John Most, redacteur van het anarchistisch orgaan "Freiheit". De aanhouding is geschied naar aanleiding van een zeer fel artikel, waarin de moordaanslag op president Mc Kinley toegejuicht werd en aangespoord wordt den strijd met staal, gift of dynamiet tegen alle despoten aan te gorden.	1, 2	8
16-9-1901	Geen	0	0	0	0	x	x	0
17-9-1901	Ochtend	1	0	2	1	In Buffalo is Zondagmorgen een korte rouwdienst gehouden, waaraan deelnamen bloedverwanten en persoonlijke vrienden van Mac Kinley. Hierop werd het lijk overgebracht naar het raadhuis. Een openbare rouwdienst zal Woensdag gehouden worden te Washington, waarbij mevrouw Mac Kinley tegenwoordig zal zijn. Twee artsen te Buffalo zijn van meening dat de kogels, die Czolgosz afschoot, vergiftigd waren. Czolgosz zal den 24en van deze	1	4

						maand terechtstaan.		
17-9-1901	Avond	1	2	4	2	De volksmenners, die door opruiende taal en de meest eenzijdige beschouwingen en voorstellingen de verantwoordelijkheid dragen voor het vermoorden van president Carnot, de keizerin van Oostenrijk, den koning van Italië en president Mc Kinley, beweren telkens dat die moordaanslagen, al zijn ze af te keuren, een gevolg zijn van onze maatschappelijke toestanden en van het "kapitalisme". Nu kan er al geen gevaarlijker onzin gesproken worden dan deze. Geen misleidender phrase is er die van: "deze moord is een wenk aan de maatschappij om zich te hervormen, om haar huis in orde te brengen". Anarchistische moordenaars geven volstrekt zulk een wenk niet.	5	9
18-9-1901	Ochtend	1	0	2	1	Volgens de Daily Mail weet Czolgosz nu, dat zijn slachtoffer aan de bekomen wonden bezweken is. Hij moet dit gemerkt hebben aan den lijkstoet, die onder de tonen der militaire muziek, niet ver van zijn gevangenis voorbijtrok; een glimlach vloog over zijn gelaat, toen hij de treurmuziek hoorde en begreep wat dit beteekende; maar daadelijk herstelde hij zich weer en vroeg niets aan zijn bewakers.	1	4
18-9-1901	Avond	1	2	3	2	De moord op den president der Vereenigde Staten heeft opnieuw de vraag aan de orde gesteld: of er geen internationale maatregelen moeten worden genomen om het anarchisme meer afdoend dan tot nog toe te bestrijden. Toch, wanneer de anarchisten optreden als een secte die den moord op vorsten of hooggeplaatste personen als een harer grondstellingen aanneemt, is het begrijpelijk dat men er over denkt om die secte krachtdadig te bestrijden.	1	8
19-9-1901	Ochtend	1	0	2	1	De laatste en eigenlijk eenige officieele plechtigheid bij gelegenheid van de begrafenis van wijlen president Mc. Kinley, was de lijkdienst in het Kapitoel te Washington. De stoet, gaande van het Witte Huis, waarheen de kist den vorigen avond was gebracht, nam zijn weg door duizenden en duizenden, die in weerwil van het aller-ongunstigste weer, zich langs den weg geschaard hadden.	1	4
19-9-1901	Avond	0	0	0	0	x	x	0
20-9-1901	Ochtend	1	0	2	1	Gisteren, terwijl de ter aarde bestelling van het stoffelijk overschot van Mc Kinley in zijn woonplaats Canton plaats had, heeft het geheele gebied der Ver. Staten een feitelijke rouwdag gehouden.	1	4
20-9-1901	Avond	1	2	0	1	De politie heeft nog geen bewijzen dat hier sprake was van een anarchistische samenzwering, doch zet haar nasporingen voort.	6	4
21-9-1901	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
21-9-1901	Avond	0	0	0	0	x	x	0
22-9-1901	Ochtend	1	2	0	1	Een eigenaardige beginselverklaring legt een Duitsch anarchistisch blad "Neues Leben" in zijn laatste nummer over den moord van Mc. Kinley af: "Wij kunnen noch de daad goedkeuren, noch den dader verdoemen". 7 October zal te Berlijn een anarchistenbijeenkomst gehouden worden.	1	4
23-9-1901	Ochtend	1	0	2	1	De laatste berichten over den staat van gezondheid van de zwaar beproefde weduwe van wijlen president Mc. Kinley luiden gunstiger. Komende tot de vraag: waarom deze man was neergeveld, zeide de geestelijke dat hij het slachtoffer werd van een dier mannen, die geen God of gebod meer erkennen.	1, 2	4
23-9-1901	Avond	0	0	0	0	x	x	0
24-9-1901	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
24-9-1901	Avond	0	0	0	0	x	x	0

25-9-1901	Ochtend	1	2	1	1	Het proces tegen Czolgosz is Maandag begonnen voor het Hof van Erie te Buffalo. De belangstelling van het publiek is uiterst gering, daar men allerwegen verwacht dat de moordenaar wel spoedig ter dood zal worden veroordeeld. Czolgosz bekende schuld bij zijn verhoor; de verdedigers zijn echter voornemens ontoerekenbaarheid te pleiten. De anarchisten, die te Chicago gevangen waren gezet, zijn in vrijheid gesteld, daar tegen hen geen zweem van schuldbewijs is ingebracht... Men meldt dat de minister van financiën op de eerstvolgende begrooting een post van 150.000 dollar zal uittrekken voor de bewaking van anarchisten.	1	5
25-9-1901	Avond	0	0	0	0	x	x	0
26-9-1901	Ochtend	1	2	0	1	Een zekere Laftig, die te St. Louis is gevangen genomen wegens diefstal, moet verklaard hebben dat Czolgosz, hij en nog een derde een samenzwering hadden gesmeed tegen het leven van president Mc Kinley. Men gelooft evenwel niet veel van het verhaal.	1	4
26-9-1901	Avond	0	0	0	0	x	x	0
27-9-1901	Ochtend	1	0	0	1	Czolgosz, de moordenaar van President Mc Kinley is veroordeeld om geëlectrocuterd te worden, in de week die den 28 October begint.	1	2
27-9-1901	Avond	0	0	0	0	x	x	0
28-9-1901	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
28-9-1901	Avond	1	0	0	1	Czolgosz heeft uiterlijk geheel kalm de uitspraak van zijn vonnis aangehoord; hij herhaalde slechts, dat hij zijn aanslag had bedreven geheel op eigen initiatief. De terechtstelling zal plaats hebben in de gevangenis van Auburn.	5	2
29-9-1901	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
30-9-1901	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
30-9-1901	Avond	0	0	0	0	x	x	0
1-10-1901	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
1-10-1901	Avond	1	0	0	1	Een bericht uit Kanton zegt, dat in den nacht van Zaterdag op Zondag twee onbekend gebleven personen den schildwacht hebben aangevallen, die bij het graf van president Mc Kinley was geplaatst; de soldaat werd licht gewond. Men denkt dat de aanvallers uit de gevangenis te Kanton ontsnapt zijn.	6	2
2-10-1901	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
2-10-1901	Avond	0	0	0	0	x	x	0
3-10-1901	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
3-10-1901	Avond	1	0	0	1	In het Nederl. Panopticum is geplaatst het beeld van Czolgosz, den moordenaar van Mac Kinley.	7	2
4-10-1901	Ochtend	1	0	0	1	Een aardige anecdote wordt van paus Leo XIII verteld. Een Londensch journalist kwam bij de ontvangst van het bericht van den aanslag op wijlen president Mc. Kinley op het denkbeeld van een sensationele reportage. Haastig, met wat al te veel haast zelfs, zond hij naar Rome het volgende telegram: "Aan Z.H. Pius IX, Vatikaan Rome. "Verzoek Uw meening over aanslag Mc. Kinley". Twee uur later kwam het antwoord uit de Heilige Stad. Vol verwachting opende de ontvanger het telegram, en las: "Aan dit adres onbekend".	1	2
4-10-1901	Avond	0	0	0	0	x	x	0
5-10-1901	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0

5-10-1901	Avond	0	0	0	0	x	x	0
6-10-1901	Ochtend	1	0	0	1	Het anarchistische blad "l'Agitazione" is door de politie van Rome in beslag genomen, wegens een artikel door Malatista, waarin de moord van Mc. Kinley werd verheerlijkt.	1	2
7-10-1901	Ochtend	1	0	0	1	De Berlijnsche anarchisten hebben tegen heden en Donderdagavond vergaderingen uitgeschreven ter bespreking van den moord van wijlen president Mc Kinley en van de waarde der parlementaire instellingen.	1	2
7-10-1901	Avond	1	2	0	1	Op verschillende plaatsen in de Ver. Staten is men bezig geweest den moordenaar van president Mc. Kinley in effigie te verbranden. Te Cliffside wilde het publiek zich te buiten gaan aan de ongelukkige weduwe van den anarchist Bresci, doch de vrouw hield een lange redevoering op de trappen van het Raadhuis staand, waarin zij protesteerde tegen de vervolgingen, waaraan zij voortdurend blootstond.	5	4
8-10-1901	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
8-10-1901	Avond	0	0	0	0	x	x	0
9-10-1901	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
9-10-1901	Avond	1	0	0	1	De Amerikaansche regeering heeft besloten aan het congres voor te stellen, een pensioen aan de weduwe van Mac Kinley te verleen.	6	2
10-10-1901	Ochtend	1	2	0	1	Een bericht van Amerikaansche zijde meldt, dat Czolgosz, de moordenaar van president Mc Kinley, in 1899 bediende was in een groote rijwielfabriek te Cleveland (staat Ohio) en lid van de wielclub de "Twentieth Century C.C.". Als renner verwierf hij een diploma dat uitgereikt werd aan hen, die de meeste "centuries" (100 E.M. per dag) aflegden. Sedert dien tijd kreeg hij anarchistische neigingen en werd hij wegens zijn politieke en opruiende redevoeringen in't begin van het vorige jaar als lid van de wielrijdersclub geschrapt, terwijl hij ook aan de rijwielfabriek ontslagen werd. Het is begrijpelijk dat men op het gezelschap van een dergelijken sportbroeder niet erg gesteld was.	2	4
10-10-1901	Avond	0	0	0	0	x	x	0
11-10-1901	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
11-10-1901	Avond	0	0	0	0	x	x	0
12-10-1901	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
13-10-1901	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
14-10-1901	Ochtend	0	0	0	0	x	x	0
14-10-1901	Avond	0	0	0	0	x	x	0

Bijlage 8 – Het Rotterdamsch Nieuwsblad over de moord op McKinley

Datum	Editie	Nieuws	Anarchisme	Lengte	Karakter	Toelichting	Pagina	Totaal
6-9-1901	Dag	0	0	0	0	x	x	0
7-9-1901	Dag	0	0	0	0	x	x	0
8-9-1901	Geen	x	x	x	0	x	x	0
9-9-1901	Dag	1	2	4	1	Terwijl wij gisteren een bespreking wijdden aan een hoogbelangrijke politieke redevoering, door Mac Kinley, den president der Vereenigde Staten, gehouden op de Panamerikaansche Tentoonstelling te Buffalo, is ongeveer terzelfder tijd een moordaanslag gepleegd op den hoogsten ambtenaar der Unie	9	8
10-9-1901	Dag	1	2	4	3	Hij moet bekend hebben anarchist te zijn. Ondanks zijn verzekering dat hij geen medeplichtigen heeft, gelooven de autoriteiten, dat er een bepaald complot was en dat zijn medeplichtigen hem naar Buffalo vergezelden.	5	10
11-9-1901	Dag	1	2	4	3	De Amerikaansche politie schijnt er thans vast van overtuigd te zijn, dat de aanslag van Czolgosz op president Mac Kinley een uitvloeisel is van een samenzwering tegen het leven van den president en het heet, dat zij vreest, dat de aanslag de eerste is van een reeks, welke de anarchisten voornemens zouden zijn te plegen. De anarchiste Emma Goldman is een Duitsch-Amerikaansche Jodin. Het is een klein, onaanzienlijk, mager vrouwtje met donkere oogen en zwart haar. Haar geschriften en haar redevoeringen getuigen volstrekt niet van buitengewone schranderheid.	5,6	10
12-9-1901	Dag	1	2	1	3	Czolgosz blijft volhouden, dat hij geen medeplichtigen heeft, doch de politie gelooft hem niet. Zij heeft naar alle groote steden van Europa getelegrafeerd, om de draden van het complot in handen te krijgen. Miss Emma Goldman, de anarchiste, is gisteren te Chicago gearresteerd onder verdenking van medeplichtigheid aan Czolgosz's aanslag.	5,6	7
13-9-1901	Dag	1	2	1	3	Beweerd wordt, dat Czolgosz bekend zou hebben, dat zijn aanslag het gevolg is van een samenzwering, waarin vele personen betrokken zijn en hij zou de namen zijner medeplichtigen hebben medegedeeld.	5	7
14-9-1901	Dag	1	0	0	1	Hedennamiddag had in de ziekenkamer van president Mac Kinley een soort kabinetsraad moeten plaats vinden, bij gelegenheid waarvan de president der Unie op de hoogte zou gebracht zijn van de meest dringende staatszaken of althans na afloop der beraadslagingen begroet zou zijn door de leden van het kabinet, doch in verband met den ongunstigen ommekeer in zijn toestand gisteren na den middag, zal daar niets van komen.	2	2
15-9-1901	Geen	x	x	x	0	x	x	0
16-9-1901	Dag	1	2	4	2	Men blijft in de Vereenigde Staten plannen bedenken om het hoofd te bieden aan het anarchistische gevaar	10	9
17-9-1901	Dag	1	2	4	2	De politie heeft het denkbeeld, dat te Chicago een samenzwering gesmeed was, om president Mc. Kinley te vermoorden, moeten opgeven, daar zij niet in staat is er eenig bewijs voor te vinden.	6	9
18-9-1901	Dag	1	2	4	2	De verontwaardiging tegen alles, wat anarchist is, neemt in de Vereenigde Staten zeer toe. [...] waarin moties worden aangenomen met den eisch, de anarchisten uit te wijzen en hun het verblijf op Amerikaanschen bodem te verbieden.	5	9

19-9-1901	Dag	1	2	4	1	De te Chicago onder verdenking van medeplichtigheid aan den moord op Mac Kinley in voorarrest zittende anarchisten, bevreesd, dat het volk hen zal aanvallen, als zij in het openbaar verschijnen, hebben hun advocaten verzocht, hun vraag om voorloopige invrijheidstelling uit te stellen tot na de begrafenis van Mac Kinley.	5	8
20-9-1901	Dag	1	0	1	1	Het stoffelijk overschot van president Mac Kinley is Dinsdag in het Kapitoel, tusschen elf uur 's morgens en zes uur des avonds, bezocht door drie-en-zestig duizend personen, tegen 175 per minuut.	2	3
21-9-1901	Dag	1	0	1	1	Woensdagavond is het stoffelijk overschot van Mac Kinley uit het gerechtshof te Canton overgebracht naar het huis van wijlen den president, onder groote deelneming van de zijde der bevolking.	2	3
22-9-1901	Geen	x	x	x	0	x	x	0
23-9-1901	Dag	0	0	0	0	x	x	0
24-9-1901	Dag	1	0	0	1	Te Troyes is een handelsreiziger uit Courbevoie aangehouden, die in een koffiehuis de moordaanslagen van Caserio[...] en Czolgosz verheerlijkte.	2	2
25-9-1901	Dag	1	2	1	1	Uit Chicago wordt gemeld, dat aldaar de in hechtenis genomen anarchisten weder in vrijheid zijn gesteld, omdat er geen bewijzen van schuld tegen hen verkregen konden worden.	2	5
26-9-1901	Dag	0	0	0	0	x	x	0
27-9-1901	Dag	0	0	0	0	x	x	0
28-9-1901	Dag	1	0	1	1	Czolgosz, de bedrijver van den gelukten moordaanslag op president Mac Kinley van de Vereenigde Staten, is te Buffalo ter dood veroordeeld, terwijl het doodvonnis voltrokken zal worden door electrocutie.	5	3
29-9-1901	Geen	x	x	x	0	x	x	0
30-9-1901	Dag	1	0	0	1	Bij de vonnisvelling was Czolgosz uiterst kalm: hij zag de rechters strak in het gelaat en deed niet de minste ontroering blijken, terwijl de aanwezigen op de tribunes zich onthielden van elke betooging, ook toen de bedrijver van den aanslag verklaarde dat hij alleen schuldig was en dat niemand van zijn plan geweten had.	18	2
1-10-1901	Dag	0	0	0	0	x	x	0
2-10-1901	Dag	0	0	0	0	x	x	0
3-10-1901	Dag	0	0	0	0	x	x	0
4-10-1901	Dag	0	0	0	0	x	x	0
5-10-1901	Dag	0	0	0	0	x	x	0
6-10-1901	Geen	x	x	x	0	x	x	0
7-10-1901	Dag	1	2	1	1	Afbeelding van het graf van Mac Kinley	18	5
8-10-1901	Dag	0	0	0	0	x	x	0
9-10-1901	Dag	0	0	0	0	x	x	0
10-10-1901	Dag	0	0	0	0	x	x	0
11-10-1901	Dag	0	0	0	0	x	x	0
12-10-1901	Dag	0	0	0	0	x	x	0
13-10-1901	Geen	x	x	x	0	x	x	0
14-10-1901	Dag	0	0	0	0	x	x	0

Bijlage 9 – Het Nieuws van den Dag over de aanslag op McKinley

Datum	Editie	Nieuws	Anarchisme	Lengte	Karakter	Toelichting	Pagina	Totaal
6-9-1901	Dag	0	0	0	0	x	x	0
7-9-1901	Dag	0	0	0	0	x	x	0
8-9-1901	Dag	0	0	0	0	x	x	0
9-9-1901	Dag	1	2	2	2	Andermaal werd van anarchistische zijde een even misdadige als doellooze aanslag gepleegd op een Staats-Hoofd. Ditmaal gold het den President der Noord-Amerikaansche Unie, den Heer Mc. Kinley.	19	7
10-9-1901	Dag	1	2	4	3	Ook het publiek gelooft aan een anarchistisch complot en men hoopt, dat de Regeering thans meer dan vroeger geneigd zal zijn tot het mededoen aan internationale maatregelen tegen de anarchisten. Gelijk men weet, bevinden zich te Paterson, bij New-York, een groot aantal vreemde - vooral Italiaansche - anarchisten.	13	10
11-9-1901	Dag	1	2	1	1	Van de negen te Chicago aangehouden anarchisten zijn na een scherp verhoor de drie vrouwelijke tegen een borgtocht van 3000 dollars op vrije voeten gesteld, terwijl dit aan de zes mannelijke werd geweigerd.	13	5
12-9-1901	Dag	1	2	1	3	Emma Goldman, de predikster van de moordleer die Czolgosz in praktijk bracht, is in hechtenis genomen. Men beschouwt haar als het hoofd eener samenzwering met de reeds vroeger gearresteerde anarchisten om den President te vermoorden. Zij heeft vroeger al eens verklaard, het als haar levens-ideaal te beschouwen een man te bewegen hare denkbeelden te verwezenlijken	9	7
13-9-1901	Dag	1	2	1	1	President Mac Kinley's toestand blijft, volgens het bulletin van gisteravond 10 uur, gunstig en vooruitgaand.	11	5
14-9-1901	Dag	1	0	0	1	Aan de Amerikaansche legatie te 's-Gravenhage was tot hedenmiddag 1 uur geen bevestiging ontvangen omtrent den zorgwekkenden toestand van President Mac Kinley.	11	2
15-9-1901	Dag	0	0	0	0	x	x	0
16-9-1901	Dag	1	2	4	2	t Heeft niet zoo mogen wezen, dat President Mac Kinley herstelde. Juist eene week geleden nadat menschelijke boosheid hem naar 't leven stond, en nadat vruchteloos gebrekkig gebleken menschen-wijsheid eene week lang bezig was dat leven te behouden of althans te rekken, is hij hedenmorgen om twee uur na langen doodstrijd bezweken.	19	9
17-9-1901	Dag	1	2	4	2	Het denkbeeld, dat men bij den moord met eene samenzwering te doen heeft, is door de politie opgegeven, daar zij er niet in geslaagd is eenig bewijs voor te vinden.	9	9
18-9-1901	Dag	1	0	4	2	De Groote Jury te Buffalo heeft uitspraak gedaan, dat Czolgosz in staat van beschuldiging worde gesteld wegens moord in den eersten graad.	11	7
19-9-1901	Dag	1	0	1	2	Czolgosz, de moordenaar, zal 23 September voorkomen en meer dan waarschijnlijk veroordeeld worden om ter dood te worden gebracht door middel van electriciteit. Hij heeft nu tot tactiek aangenomen geen woord te spreken, zelfs niet tot zijnen advocaat. Wie zich de walgelijke tooneelen nog herinnert bij de verhooren van den praatzielen	9	4

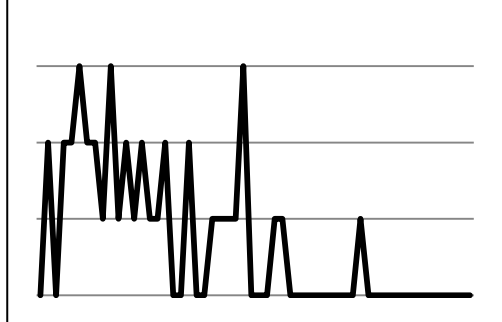
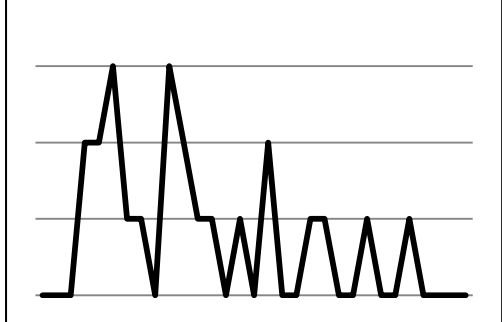
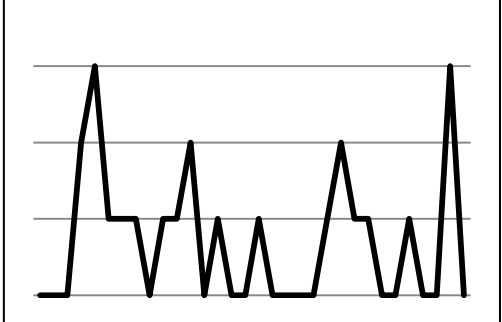
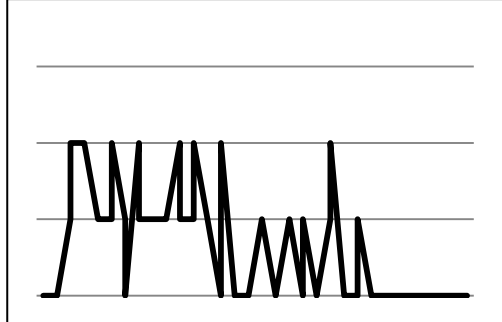
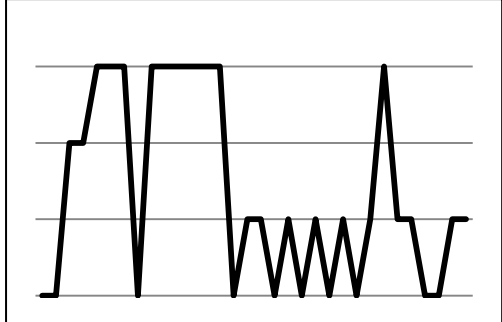
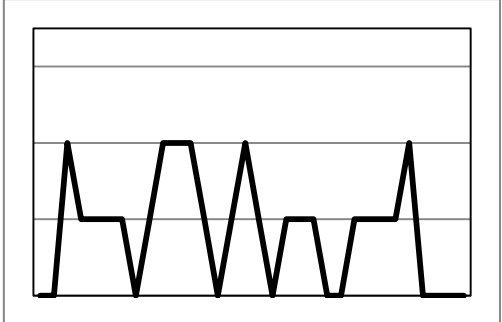
						Guiteau, den moordenaar van Garfield, zal den ruil gaarne aanvaarden.		
20-9-1901	Dag	1	2	3	2	De ellendeling, die als een echte Judas verraderlijk de hand, waarin hij onder een zakdoek zijn wapen verborgen hield, uitstak om te doen of hij die des Presidents wilde drukken, heeft gelukkig zulk een barbaarschen naam, dat men de hulp van minstens twee anderen noodig heeft om hem uit te spreken en zal zodoende zijn doel van goedkoope beroemdheid wel niet bereiken.	1	8
21-9-1901	Dag	1	2	2	2	De gouverneur van den Staat New-Jersey, alwaar in de stad Paterson een broeinest van Italiaansche anarchisten bestaat, heeft zich reeds in dien zin uitgelaten. Van Paterson uit werd de moord op Koning Humbert beraamd en in Paterson had een groep anarchisten Vrijdagavond den treurigen moed, een feestje te organiseeren bij het bekend worden van den aanslag op President Mac Kinley, waarop de daad verheerlijkt en rijkelijk met wijn betoost werd.	5	7
22-9-1901	Dag	1	0	0	1	Alhoewel het overlijden van den President der Vereenigde Staten van Noord-Amerika natuurlijk zijn nadeeligen invloed op het verloop van den fondsenhandel en dan meer bepaaldelijk op de Amerikaansche Spoorwegmarkt heeft doen gevoelen, zoo is evenwel die invloed - waarop wij reeds in ons vorig Beursoverzicht wezen - van zeer korten duur geweest.	2	2
23-9-1901	Dag	1	0	0	1	Toen begon 't gewone werk. Of liever - ook toen nog niet, want eerst stelde de Voorzitter nog voor, om de Regeering te verzoeken ook namens deze Kamer het Gouvernement der Vereenigde Staten de oprechte deelneming te betuigen aan het verlies, dat, door de bekende treurige gebeurtenis, den moord op President Mac Kinley, het Amerikaansche volk in rouw heeft gedompeld.	9	2
24-9-1901	Dag	1	0	0	1	Te Chicago zijn Donderdag, terwijl er een optocht ter nagedachtenis van Mac Kinley werd gehouden, omstreeks 100 personen in het gedrang gekomen en gekwetst, waarvan 3 ernstig.	13	2
25-9-1901	Dag	1	2	0	1	Gisteren is voor het Hooggerechtshof van het Erie-district het geding tegen Czolgosz, den moordenaar van President Mac Kinley, begonnen. De behandeling is echter geschorst in afwachting van het geneeskundig rapport omtrent 's mans geestelijke vermogens. De Duitsche anarchist Most is andermaal wegens het houden van opruiende redevoeringen gearresteerd. De te Chicago gearresteerde anarchisten zijn, wegens gebrek aan bewijs, weder op vrije voeten gesteld.	11	4
26-9-1901	Dag	1	2	1	1	Over Czolgosz, den moordenaar van President Mac Kinley, sprak de jury gisteren het schuldig uit. Morgen volgt nu waarschijnlijk het doodvonnis.	13	5
27-9-1901	Dag	0	0	0	0	x	x	0
28-9-1901	Dag	1	0	2	1	In onafzienbare rijen van twee, die zich uitstrekten over eene oppervlakte van een vijftiental blocks aan weerszijden van het Stadhuis, stonden in een stortregen, die den ganschen Zondagmiddag aanhield, duizenden hun beurt af te wachten om tot het gebouw te worden toegelaten, in welks vestibule het stoffelijk overschot van hun vermoorden President in praal lag.	1	4
29-9-1901	Dag	0	0	0	0	x	x	0
30-9-1901	Dag	1	0	0	1	Woensdag is Czolgosz, de moordenaar van President Mac Kinley, door zijnen vader, broeder en zuster in de gevangenis bezocht om afscheid te nemen. De beide eersten barstten in tranen uit en de laatste had een zenuwtoeval.	19	2
1-10-1901	Dag	1	0	0	1	Na zijne veroordeling is Czolgosz geheel terneergeslagen. Hij heeft verklaard zijne misdaad ter wille van Mevrouw	11	2

						Mac Kinley te betreuen en hij schreef aan zijn vader om hem vergiffenis te vragen voor de schande, over diens naam gebracht.		
2-10-1901	Dag	1	0	0	1	In het Nederlandsch Panopticum is geplaatst het beeld van Czolgosz, den moordenaar van Mac Kinley.	12	2
3-10-1901	Dag	0	0	0	0	x	x	0
4-10-1901	Dag	0	0	0	0	x	x	0
5-10-1901	Dag	0	0	0	0	x	x	0
6-10-1901	Dag	0	0	0	0	x	x	0
7-10-1901	Dag	1	2	0	1	Uit New York komt bericht, dat eene poging is ontdekt om Czolgosz, den moordenaar van President Mac Kinley, te vergifigen. Miss Emma Goldman had te Chicago opnieuw een redevoering willen houden, welke, naar men beweerde, Czolgosz tot den moord zou hebben opgewekt. Zij wilde daarmee bewijzen, hoe onschadelijk die redevoering was. Maar de overheid heeft het haar verboden.	21	4
8-10-1901	Dag	1	0	0	1	Op verscheidene plaatsen in de Vereenigde Staten heeft men, in afwachting van zijne terechtstelling, Czolgosz, den moordenaar van President Mac Kinley, in beeld gehangen of verbrand.	9	2
9-10-1901	Dag	0	0	0	0	x	x	0
10-10-1901	Dag	0	0	0	0	x	x	0
11-10-1901	Dag	0	0	0	0	x	x	0
12-10-1901	Dag	0	0	0	0	x	x	0
13-10-1901	Dag	0	0	0	0	x	x	0
14-10-1901	Dag	0	0	0	0	x	x	0

Bijlage 10 – Vergelijking grafieken nieuwsgewicht

	Algemeen Handelsblad	Rotterdamsch Nieuwsblad	Het Nieuws van den Dag
Aanslag op Elizabeth van Oostenrijk in 1898			
Aanslag op Umberto I van Italië in 1900			
Aanslag op McKinley van Verenigde Staten in 1901			

Bijlage 11 – Vergelijking grafieken karakter berichtgeving

	Algemeen Handelsblad	Rotterdamsch Nieuwsblad	Het Nieuws van den Dag
Aanslag op Elizabeth van Oostenrijk in 1898			
Aanslag op Umberto I van Italië in 1900			
Aanslag op McKinley van Verenigde Staten in 1901	